

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

12. AASTAKÄIK. — NOVEMBER 1930.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

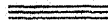
„KASVATUS“

ilmub 1930. aastal endisel kujul.

Sisult tahab „KASVATUS“ ka 1930. aastal panna pearõhku pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele, kuid ühtlasi käsitleda ka õpetaja kutsehuvilisi küsimusi.

„KASVATUS“e“ kaasandena kirjastab toimetus dir. A. Kuks teose „Sissejuhatus didaktikasse“, mille „Kasvatuse“ aastatellijad saavad ilma erilise lisatasuta.

„KASVATUS“e“ kaastöolisteks on meie kui ka mitmed välismaade silmapaistvamad koolimehed ja haridustegelased.

Ilumise tihe d u s: kord kuus, peale juuni- ja juulikuu, mil „Kasvatus“ ei ilmu.

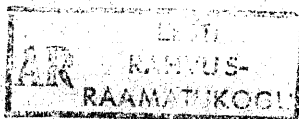
Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2 kr. 50 snt.
üksiknumber 75 snt.

Endisi aastakäike on veel saada.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Rataskaevu tän. nr. 22. Kõnetraat 434-63

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

November 1930.

12. aastakäik

SISU: Eesti keele ja kirjanduse õpetamine eesti keskkoolis iseseisvuse ajal — *J. Roos*. Estetismi kaitseks — *Peeter Laja*. Kirjanduse arvustisi ja ülevaateid: Liisu Teder, Eesti keele grammatika muulastele; E. Muuk ja M. Tedre, Lühike eesti keeleõpetus II; Karl Vainula, Eesti keele lauseõpetus; M. Meos, Vaatlusi ja harjutusi III ja IV õp. — *J. Väinaste*. Anna Haava, Siiski on elu ilus — *Aug. Raud*. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Välismaalt: IV rahvusvah. kodukasvatuse kongress (järg) — *Em. Peterson*; Mis on Lätis tehtud kooliuuenduse alal — *Sergijus Cezars*; Läti õpetajate rünnak ainelise seisukorra parandamiseks — *Ed. Ritmanis*. Uusi raamatuid.

Eesti keele ja kirjanduse õpetamine eesti keskkoolis iseseisvuse ajal.

J. Roos.

Iseseisvus tõi eesti haridus- ja kooliellu põhjalikke muudatusi ja ümberhinnanguid nagu kõigil muudelgi aladel. Sai võimalikuks oma kooli loomine, kus valitsevaks mõttesuunaks oli loomulikult oma hariduslik orientatsioon. Sellele orientatsioonile vastavalt tulid ümber korraldada muidugi kõik õppeained. Mitmedki neist said endile hoopis uued ülesanded, uue sihi ja uue eesmärgi. Ses suhtes seisis eesti keel peaaegu uue õppeainena esikohal. Veneaegses keskkoolis eesti keelt õieti ei olnudki, või kui oli, siis mingisuguse vabatahtliku ja kõrvalõppeainena. Nüüd aga tõusis ta korruga esikohale, aukohale, sai peaõppeaineks, juhtivaks õppeaineks. Emakeel omandas nüüd seni-aimamatud avarad ülesanded ja suure tähtsuse. Ta oli nüüd sunduslik õppeaine, õppekeel, riigikeel. Muidugi tuli sellele vastavalt ka anda talle sisu. Aga seda ei olnud nii kerge teha, kui arvestada tema endist võõrlapse seisukorda. Kui kõigi teiste õppeainete õpetamisel olid omad traditsioonid, kui need võeti endisest koolist niiöelda üle ja õpetati vähemalt esialgu nõnda kui seni

oli õpetatud ja töötatud, siis oli eesti keele ja kirjanduse õpetamine kui uudismaa harimine, kui tee rajamine ja ajamine põlismetsa tihnikusse. Puudusid tunnikavad, puudusid õppekavad, polnud vastavaid õpetajaid, polnud õpperaamatuid. Igal pool, kuhu aga vaatad, tuli luua ja teha organiseerimistööd. See ei olnud aga sugugi nii lihtne ja kerge asi, nagu eemalt võis paista. Oli palju raskusi ja takistusi. Ja kui kõik sugugi nii soovitaval viisil ei arenenud, kui vahest sooviti, siis tuleb põhjusi otsida just äsja-mainitud takistustest. Ning kui ka tänapäev eesti keele ja kirjanduse õpetamine eesti keskkoolis ei seisa veel nõutaval kõrgusel, siis leiame põhjusi sealtSAMAST.

Iga õppeaine õpetamisel esineb neli tegurit, mis on paratamata vajalised, ja need on: tunnikava, õppekava, õpetaja ja õpperaamat. Kõik need tegurid on vastavalt tähtsad ja ilma nendeta ei saa olla juttu produktiivsest õppetööst. See maksab ka täiel määral emakeele kohta.

Et kergem oleks orienteeruda, vaa-

tame neid tegureid eesti keele ja kirjanduse õpetamisel iseseisvuse aja vältel ligemalt. Peatume kõigepealt tunnikaval.

Nagu teada, kuulutati Eesti iseseisvaks ja vabaks 24. veebruaril 1918. a. Tegelikult aga saabusid iseseisvus ja vabadus alles pärast Saksa okupatsiooni, s. o. sama aasta lõpul, öieti 1919. a. alul. Kuid ka siis ei saanud alata kaugegtki veel mitte rahuliku organiseerimis- ja ülesehitamistöõ hariduse alal. Algas ju raske ja kurnav vabadussõda, võitlus enamlaste vastu, võitlus olemise eest ja see tõmbas kogu maa tähelepanu endale, rakendas kogu rahva jõu enda teenistusse. Loomistöö hariduse alal jäi hoopis tagaplaanile. Tõsi küll, see ei jäänud päris seisma, tänu vastavatele haridustegelastele kohal, kes tegid mis võisid erakordseis oludes. Keskvõim end palju hulka ei seganud. Ja nii tuli, et koolide loomine ja sisustamine arenes omapead ja igal pool oma rada, nii kuidas seda vastavad koha-pealsed tegelased juhtisid ja korraldasid. Ühtlast hariduspoliitikat polnud, ühtlustava haridusjuhi käsi üldiselt puudus.

Isegi selline elementaarne tegur, kui on seda ühtlane ja üldine tunnikava, puudus. Iga kool lõi ise endale tunnikava ja käis siis selle järgi, muidugi haridusministeeriumi loal ja teadmisel. Tunnikava loomine ja koostamine olenes peamiselt koolijuhataja maitsest ja arusaamisest. Ja ei või öelda, et see arusaamine esialgu oleks olnud igakord küllalt avar. Just eesti keele ja kirjanduse suhtes peab seda ütlema. Tihti ei osatud või isegi ei tahtud selle tähtsust küllalt vääriliselt hinnata. Üks kool võttis tõesti oma tunnikavasse nii palju emakeele tunde, kui seda õppeaine õpetamiseks oli hädasti vaja, teine aga ei teinud seda mitmesugustel põhjustel. Tihti võis koolitegelaste eneste suust kuulda niisugust arvamust, et milleks emakeelele niipalju tunde, seda mõistab ju iga õpilane isegi. Igatahes arusaamine eesti keele ja kirjanduse tähtsusest ja väärtusest ei seisnud kuigi kõrgel. Kurb veneaja ja võõra kultuuri pärand.

Selline pedagoogiline virrvarr kestis eesti keskkoolides kuni 1922. aastani. Siis astus haridusministeerium esimese sammu üldiste tunnikavade ja õppekavade soetamise sihis. Ringkirjas 30. maist 1922. a. lausutakse järgmist: „Silmas pidades keskkooli kujunemise võimalust, ja et rutem lõpetada äärmiselt mitmekesist ja korraldamata kursuse läbivõtmist keskkoolis, saadab Haridusministeerium siinjuures keskkoolidele ajutised õppe- ning tunnikavad, mis tuleval aastal tarvitusele tulevad võtta“.

Nii siis tulid ühes teiste õppeainetega ka eesti keelele ja kirjandusele esimesed tunni- ja õppekavad, mis muidugi maksvusele võisid pääseda alles 1922. aasta sügisel, tähendab järgmisest õppeaastast peale. Selle ministeeriumi määruse järgi määrati emakeelt igasse keskkooli klassi humanitaar- ja reaalarus (teised harud olid siis veel välja arenemata) à 3 tundi, mis teeb 5-e klassi kohta kogu keskkooli õppekursuse vältel kokku 15 tundi.

Arusaamatuste vältimiseks tähendan, et siin on arvestatud parajasti kujunemas oleva eesti keskkooli 5 klassi, kuna muidu oli tolleaegne eesti keskkool endise vene keskkooli eeskujul veel 8-klassiline; siin arvesse võetud viis klassi vastasid tolleaegse keskkooli viiele ülemale klässile.

Peab otsekohe ütlema, et see emakeele tundide arv oli vähene, isegi väga väike, kui arvestada õppeaine enese arenematust, vilunud ja kvalifitseeritud õppejõudude puudust, samuti vastavate õpperaamatute puudumist. Ühtlasi peab ka seda asjaolu silmas pidama, et eesti algkoolgi oli ise kujunemise ajajärgus ja ei suutnud anda oma õpilastele küllaldast ettevalmistust emakeeles. Suurem hulk tolleaegseid keskkooli õpilasi ei olnud aga emakeelt algkoolis üldse kuigi palju õppinud.

Igatahes selle tundide arvuga ei võinud loota eesti keskkooli lõpetajate teadmustes märgatavat paranemist eesti keele ja kirjanduse alal. Ja meie näemegi, et eesti keskkooli lõpetajad on veel mõnda aastat väga nõrgad emakeele ja kirjanduse tundmises, tihti otse piinlikkuseni nõrgad. Sellele juhib

mõnda korda asjaomaste ringkondade tähelepanu Tartu Ülikool. Sellest kõneldakse ajakirjanduses ja ametkohtades.

Nagu haridusministeeriumi määruses tähendatud, olid 1922. a. tunnikavad ajutised. Uue keskkooli seaduse saabumisega pidid need kaotama oma maksvuse. 7. detsembril 1922. a. võetigi Riigikogu poolt vastu Avalikkude keskkoolide seadus ja pandi maksma 1. augustil 1923. a. Selle seadusega oli eesti keskkool rajatud viimaks kindlale alusele ja antud temale enam-vähem püsiv kuju — viie põhiklassiga. Iseenesest oli sellele nüüd loogiline järeldus, et kool saaks ka alalised ja püsivad tunni- ja õppekavad. 28. mail 1923. a. antaksegi välja haridusministeeriumi määrus avalikkude keskkoolide tunnikavade kohta, mis pidid maksma hakkama kõigis keskkooli harudes 1. augustil 1923. a., s. t. ühes keskkooli seadusega.

Uut tunnikava iseloomustab ühelt poolt õppeainete kontsentratsiooni ja teiselt poolt õppeainete valitavuse põhimõte. Maksma pidid nad hakkama järk-järgult I klassist alates. Teistesse klassidesse võeti tarvitusele seni ajutised ülemineku tunnikavad, mis aga alalistest kuigi palju ei erinenud, vähemasti emakeele alal mitte.

Uued tunnikavad olid emakeele suhtes märksa paremad eelmistest; tundide arv oli tunduvalt suurem, aga kahjuks seda ainult humanitaarharus, kus senise 3-me tunni asemele tuli igasse klassi 4 tundi, kogu õppekursuse jaoks kokku viie õppeaasta jooksul 20 tundi, seni oli 15 tundi.

Teistes harudes oli aga tundide arvu suurenemine sedavõrt minimaalne, et sellest ei maksa kõneldagi, senise 15-ne tunni asemele kogu õppekursuse jooksul tuli nüüd 16 tundi, kuna tundide jaotus üksikute klasside vahel oli veel halvem; näiteks oli määratud lõppklassi eesti keele ja kirjanduse jaoks ainult 2 tundi. Seda arvestades ei saanud seisukorra paranemisest teistes harudes palju kõnelda, küll aga humanitaarharus.

Asjamainitud tunnikavad kestsid 1926. a., mil tuli jälle muudatus. Se-

niste tunnikavade asemele määrati haridusministeeriumi määrusega 15. juunist 1926. a. uued tunnikavad, enne veel kui senised said täies ulatuses maksma hakata kõigis klassides. Maksma hakkasid uued tunnikavad 1926. a. sügisel I klassist alates.

See tunnikavade uuendamine ei tulnud aga eesti keelele kasuks, vaid koguni kahjuks. Kõigis harudes vähendati eesti keele tundide arvu ühe tunni võrra kogu õppekursuse ulatuses. Humanitaarharu jäi nüüd 14 tundi, teistesse harudesse 15 tundi. See emakeele tundide vähendamine tundus imelikuna, isegi võõrastavana, vähemalt mitte millegagi põhjendatuna. Kogu aeg räägiti keskkooli lõpetajate eesti keele ja kirjanduse mõistmise ja tundmise madalast tasemest. Kuid selle asemel, et emakeele tundide arvu suurendada, vähendati neid veel koguni. Kõik see näitas jälle kord, kuidas Eesti hariduspoliitikat juhiti kui eksinud laevukest veel enam eksiteele.

Viimane järjekorraline tunnikavade muutmine eesti keskkoolis oli alles käesoleval aastal. 6. juunil 1930. a. andis haridus- ja sotsiaalministeerium määruse, mille järgi senised tunnikavad kaotavad oma maksvuse, jälle enne kui nad kõigis klassides maksvusele pääsesid. Käesolev ministeeriumi määrus erineb endistest selles mõttes, et senised tunnikavad kaotavad oma maksvuse kõigis klassides korruga ja et samuti kõigis klassides pannakse maksma ühel hoobil uued tunnikavad 1930. aasta sügisest alates.

Ei puuduta praegu uusi tunnikavu ja nende maksmapanekut teiste õppeainete suhtes, see ei puutu siia. Mis aga puutub emakeelesse, siis on selle õppeaine ja tema õpetamise seisund muutunud märksa paremaks. Eesti keele ja kirjanduse õpetamisele toovad tunnikavad aina kasu.

Sai selgeks viimati kõigile eesti hariduse pioneeridele, et senise tundide arvuga ei saa tõsta nõutavale kõrgusele emakeele ja kirjanduse tundmise tasapinda. Kuigi mõned teised õppeained selle all peavad kannatama, kuid parata pole midagi.

Uue tunnikava järgi on eesti keele tundide arv gümnaasiumi humanitaarharus kogu õppekursuse ulatuses 21 tundi, teistes harudes 19 tundi. See tundide arv on märksa suurem senisest tundide arvust. Igatahes teiste harude emakeele õpetamise seisund peab paranema tunduvalt. Kõigi harude esimese klassi on määratud nüüd koguni 6 tundi nädalas, mis arvuga on nüüd võimalik panna kindel alus õppeaine õpetamisele.

Igatahes uute tunnikavadega eesti keele ja kirjanduse õpetamise suhtes võib olla täiesti rahul, samuti ka nende ühehoobilise maksmapanekuga. Jääb ainult soovida, et neid tunnikavu jälle nii ruttu ei muudetaks, nagu see seni on sündinud.

Lõpetame nüüd tunnikavade vaatlemise ja asume eesti keele ja kirjanduse õppekavade käsitlemisele, mis on samuti oluline kui tunnikavade küsimus. Õppekavade kohta maksab seesama seisund, mis tunnikavadegi kohta, s. t., et esialgu kuni 1922. a. sügiseni ei olnud mingisuguseid õppekavu ega juhiseid, mille järgi emakeele õpetajad oleksid võinud käia. Iga õpetaja õpetas seda, mida ta tahtis ja mis talle meeldis ja sedaviisi, kuidas ta tahtis. Õpetajal oli õpetamisel piiramatu vabadus.

Üks õpetaja õpetas ja käsitas peaaegu ainult grammatikat ja keeleõpetust, teine jälle kirjandust, see on selle järgi, kuidas olid kellegi õpetaja huvid ja kalduvused, võimised ja teadmused, kui viimastest üldse tõsiselt võis kõnelda, sest olid ju õpetajad pea eranditult asjaarmastajad; vastava eriharidusega õpetajaid loomulikult ei olnud.

Mis puutub kirjanduse õpetamisse, siis ei olnud siin ka mingit ühist joont. Üks õpetaja harrastas rohkem eesti kirjandust, teine aga pidas eesti kirjandust lihtsalt alaväärtuslikuks prahiks, tegi selle ise põhjalikult õpilaste ees tunnis maha ja õpetas peamiselt maailmakirjandust, milles aga olid ta teadmused tihti kaunis kahtlased. Millist kirjanduslikku kasvatust ja haridust ning armastust oma kirjanduse vastu võisid õpilased sellistel tingimustel omandada ja õppida, seda võib juba arvata. Igatahes valitses tol ajal laialt ja

valitseb osalt veel praegugi keskkool' õpilaste ja lõpetajate seas arvamus, et kogu see oma kirjanduse krempel on üks kahtlane kaup ja et ei tasu vaeva sellega tegemist teha; on tõsiasi, et oma kirjandust hinnati palju madalamalt, kui ta seda tõeliselt pälvis. See oli vene ja saksa hariduse tulemus õpetajate juures ja seda istutati tihti oma õpilastele suure hooga edasi. Üksikuil juhtumel ei puudunud aga ka teine äärmus, kus jälle oma kirjandust võeti ilma arvustuseta ja liiga ülistati, tihtigi selle üsna väärtusetuid avaldisi serveeriti õpilastele ilma arvustustundeta. Kõik see tuli kirjanduslikule kasvatusele ja haridusele aina kahjulks.

Samuti valitses ka keeleõpetuses vahest veel hullem virrvarr. Ühed õpetajad tegelesid peamiselt keeleuendusega ja rakendasid kogu oma jõu ja oskuse keeleuenduse propageerimise teinistusse. Iseenesest hea asi see keeleuendus, aga mitte koolis õpilaste pea segiajamiseks ja nende keeletunde rikkumiseks. Onneks on see keeleuendamisega edvistamine tänapäeval meie koolist kadunud ja selle asemele astunud kainestumine. Õpetajad ja õpilased võtavad kogu keeleuenduse probleemi kainelt ja arvustavalt. Ja on juhtumeid, kus on õpetaja keeleuendusega pealetükkiv, seal astuvad õpilased temaga opositsiooni.

Tol ajal oli nii, et kui ühed õpetajad olid äärmised keeleuenduslased, siis teised olid jälle selle äärmised vastased. Ja tihtigi läks teiselt poolt palju aega ja tööjõudu raisku keeleuenduse marddamisele. Iseenesest viljatu ja mõtetu töö.

Nii siis embkumb, kas ülistati taevani keeleuendust või tehti seda põrumuni maha, sama! ajal aga jäi tegeline õigekeelsuse õpetamine kahe silma vahele. Ja kes kahju kannatasid, olid muidugi õpilased. Kõik sellised lainetused keele ja kirjanduse õpetamise alal on nüüd meie keskkoolist enam-vähem kadunud. Eksiarvamuste vältimiseks olgu tähendatud, et oli ka muidugi tol ajal õpetajaid, kes niihästi keele kui ka kirjanduse õpetamisel tabasid õiget joont ja õiget nooti.

Kogu sellele ääretule vabadusele ema-

keele kui õppeaine õpetamises tegi haridusministeerium oma määrusega 30. mail 1922. a., nagu juba tähendatud, lõpu ja pani maksma järgnevast sügiseast peale niinimetatud ajutised õppekavad. Viimaks ometi. Nii head või halvad kui need õppekavad ka olid, olid nad ometi raamideks ja juhisteks, mis sellele oskamatu vabaduse tarvitamisele õppeaine õpetamises panid ette teatava takistuse ja tõkke.

Kui uudisel üritusel olid sel õppekaval omad suured puudused, eriti mis puutub kirjanduse ossa, aga ta oli ometi enam kui mitte-midagi ja tolle aja kohta kuidagi siiski vastuvõetav. Suuremaks puuduseks oli seletuskirja täieline puudumine, samuti selle õppekava dogmaatiline iseloom. Keeleõpetuse osaga võis üldiselt kuidagi rahulduda, olgugi et selleski pearõhku oli pandud grammatika õpetamisele, mitte aga niipalju keele õpetamisele ja õigekeelsuse omandamisele, mis on keskkoolis ometi palju tähtsam kui teadusliku grammatika tuupimine. Lõpptulemus oli tihtigi see, et ei tuntud grammatikat ega osatud ka keelt.

Palju pahem lugu oli aga veel kirjanduse osaga selles õppekavas, nagu juba mainitud. Siin oli dogmaatilisus veel suurem. Juba lähtekoht oli ebaõige; eesmärk oli õpetada kirjanduslugu, aga mitte kirjandust ennast, nagu nüüd moodne õpetamisviis juba üldiselt nõuab ja õigeks peab. Kirjandusloo tuupimine on üldiselt juba ära jäänud.

Kaks esimest klassi olid koormatud rahvaluule süstemaatilise käsitlusega, mis lõppeks viis sinna, et kogu see rahvaluule nii põhjaliku andamiga õpilastele läks vastumeelseks kui küllaltki sholastiline ese.

Kogu kolmanda klassi kursus oli sisustatud vaimuliku kirjandusega, mis aga õieti mingi kirjandus ei olegi. Seda pole mõtet kirjanduse tunnis käsitella, või kui seda teha, siis ainult ülevaate saamiseks, aga selleks pole tarvis rohkem kui kolm-neli tundi. Igatahes õnnetu kursus oli see kolmanda klassi kursus, mis surmas õpilaste kirjandushuvi õige tunduval viisil. Maailmakirjanduse serveerimisega võis sei-

sundit küll osaliselt parandada ja kirjandustunde elustada, aga ka sellegi valik ei olnud kuigi õnnelik. Siin olid toodud mitmed mineviku suurused, kelle teoseid enam keegi tänapäev ei loe. Milleks oli tarvis tuua eesti keskkooli kirjanduse kavas näiteks kas või inglise kirjanik Richardson. See jääb küll kava koostajate teada.

Pisut parem oli küll neljanda klassi kursuse sisu, aga kaugeltki mitte hea. See sisaldas ainult ärkamisaja kirjanduse ja romantilise voolu. Teame aga, kui vähe selle ajastu kirjandus veel tänapäeva inimesele võib pakkuda ja kui vähe tõesti väärtuslikke teoseid ta meile on püüdnud, teoseid, mis õpilastele tõesti võiksid pakkuda kunstilist naudingut. Ja see on ju kirjanduse pealesanne, eriti koolis noorte juures.

Selline enam-vähem kunstipärane kirjandus algab meil alles aga realistliku vooluga 90. aastail. Kogu see realismi ajajärgu ja ka kogu uuem kirjandus oli aga paigutatud lõppklassi. Siin oli tõesti võimalik õpilastele midagi pakkuda ja ka õppeainet huvitavaks teha; kuid nüüd oli pahe selles, et aega jäi vähe korralikuks tööks. Liiga palju materjali, olgugi huvitavat, oli sinna kokku kuhjatud. Kogu see uuem kirjandus tuli lihtsalt läbi masindada, et aga kursust läbi saada. Elamuslikust süvenemisest kirjandusteoseisse ei saanud aga juttugi olla. Sedaviisi läks ka uuema kirjanduse õppimine vett vedama.

Edasi tuleb veel ühte puudust selles kirjanduse kavas alla kriipsutada. See on kirjanduse teooria kui iseseisva õppesüsteemi toomine keskkooli eesti keele õppekavasse, pealegi veel kõigisse klassidesse esimesest klassist alates. Kirjanduse teooria kui iseseisva õppesüsteemi käsitamine keskkoolis muutub tahtmata sholastiliseks ja võib ainult õpilaste huvi õppeaine vastu vähendada. Ta on nii kuiv ja igav. Teda tuleb ainult ühenduses kirjanduse enesega niipalju käsitella, kui see on just vajaline kirjanduse mõistmiseks.

Summa summarum oli see esimene eesti keele ja kirjanduse õppekava puuduline ja otstarbekohatu, kuid oli ometi hea, et sellinegi oli.

Selle esimese ajutise õppekava iga oli aga üsna lühike, sest juba järgmisel aastal pärast keskkooli seaduse maksamahakkamist pandi haridusministeeriumi poolt maksma uued ajutised õppekavad õppeaasta keskel 12. oktoobril 1923. a. Võiks küsida, miks ikka jälle ajutised? Sellele küsimusele võiks olla vastuseks ministeeriumi põhjendus tema vastavas määruses 15. detsembrist 1926. a.: „Keskkooli töö toetub algkoolile ja sellepärast võivad keskkooli õppekavad omandada lõppkuju alles siis, kui algkooli õppekavade sisu ja ulatus on omandanud kindla kuju. Ka ei ole keskkooli kõigis klassides veel tunnikava stabiliseerunud. Kuna aga vahepeal on maksma pandud uued tunnikavad gümnaasiumi humanitaar- ja reaalarhus ning mõne eriainelise gümnaasiumi tarvis, siis teeb haridusministeerium alljärgneva korralduse ennem antud õppekavade ja nende tarvitamise viisi kohta seniks, kui antakse keskkooli õppekavad lõplikul kujul“.

Pikemalt ei ole põhjust nende teiste ajutiste õppekavade eesti keele osal peatuda. Nad ei too peaaegu midagi uut endistega võrreldes. Niihästi oma sisult kui oma kokkuseadelt rajanevad nad samule põhimõttele, mis endisedki. Samad puudused ja samad vourused esinevad ka siin, kui viimastest üldse palju saab kõnelda. Seletuskiri puudub samuti. Ainult on need õppekavad detailsemalt välja töötatud ja põhjalikumalt läbi mõeldud. Ka on kirjanduse teooria kui iseseisev õppeüsteem välja jäetud.

Kuna uued õppekavad olid ikkagi ajutised, siis hakkas haridusministeerium eeltöid tegema alaliste kavade koostamiseks. 1927. a. tehtigi nende riikade kirjutajale ülesandeks kujundada vastav komisjon, kes siis koostaks uued eesti keele õppekavad keskkoolidele. Komisjon oli peagi kujundatud ja sinna kuulusid prof. G. Suits, lektor J. V. Veski, õpetaja M. Kampmann, mag. A. Anni ja komisjoni juhataja J. Roos. Kavad ühes seletuskirjaga valmisid sama aasta sügiseks ja ilmusid ajakirja „Kasvatuse“ 1928. a. jaanuari numbris. Seetõttu oli asjast huvitatul võimalik neid arvustada ja vastavaid parandusi

ja täiendusi teha. Lõpliku kuju said need kavad käesoleval aastal Eesti Õpetajate Liidu Eesti Keele Öppetoi mkonna koosolekul. Sel kujul esitati nad haridusministeeriumile, kes nad trükki andis. Käesoleva õppeaasta algusest peale hakkasid need õppekavad maksma kõigis eesti keskkoolides. Mõnes koolis olid nad tarvitusele võetud aga juba 1927/28. õppeaastast peale.

Uued õppekavad erinevad eelmistest põhjalikult niihästi oma põhimõtete kui ka oma sisu ja kokkuseade suhtes. Need õppekavad seavad eesti keele ja kirjanduse õpetamise mitmeti uuele alusele eesti keskkoolides, eriti sisuliselt, ideeliselt ja meetoodiliselt.

Uuendused on sedavõrt radikaalsed, et on kutsunud mõne õpetaja juures esile koguni opositsiooni. Nii on emakeele õpetajad praegu kahes leeris. On kaks orientatsiooni. Ühed kaitsevad nn. õppe põhimõtet keele ja kirjanduse õpetamises, teised töö põhimõtet. Esimesed peavad õigeks seda vana traditsiooni, et õpetaja õpetab ja õpilased õpivad. Sedaviisi on kergem mõlemal poolel töötada. Pole tarvis erilist pingutamist. Uuenduste pooldajad on andunud aga sellele seisukohale ja vaateviisile, et kirjanduse ja keele õpingud peavad seisma õpetaja ja õpilaste vastastikusel vaimlises koostöös. Kahtlemata nõuab see tööviis palju rohkem teadmisi, pingutamist, töötahet ja eruditsiooni niihästi õpetajalt kui õpilastelt. Sellevastu on aga tulemused palju suuremad ja paremad ning mis kõige tähtsam, tööd kannab tööõõm ja huvi õppeaine vastu tõuseb kohe märgatavalt.

Uut õppekava hingestabki nn. vaba ja vaimlise töö põhimõte, õpilaste ise-tegevuse printsiip. Peatume esmalt õppekava kirjanduse osal. Siin on peamiseks nõudeks, et tuleb õpetada kirjandust ennast eeskätt, aga mitte niipalju kirjanduslugu ja kirjanduse teooriat. Öpingute lähte-, keskustus- ja sihtkohaks peab olema kirjandusteos. Ainult sedaviisi on võimalik äratada ja edendada õpilastes esteetilisi, eetilisi ja usulisi elamusi, mis õngi kirjanduse õpetuse peamine ülesanne ja

mõte. Niiviisi kirjandust käsitledes üksikute teoste kaudu ei kao kirjandusloo mõte koguni mitte ära, sest süvenedes kirjandusteostesse, tuleb teha nende najal kokkuvõtteid ja ülevaateid kogu kirjanduse arengu kohta ja see olekski ju kirjanduslugu. Samuti tuleb kirjandusteoste käsitlel tarvilisel määral õpilasi tutvustada esteetika ja poeetika seadustega, niipalju kui on seda tarvis kirjandusteoste mõistmiseks. Süstemaatiline esteetika ja kirjanduse teooria käsitlemine ei tule enam küsimusse.

Kirjandusteosesse tuleb süveneda kui tervikorganismi, ta tuleb haarata kõigekülgselt, temas tuleb analüüsida tema materjaalset, psühholoogilist ja esteetilist olemust, s. t. tuleb tungida tema kehandisse, sisundisse ja kujundisse; aga muidugi olgu analüüs nii mõeldud, et see jälle uue sünteesi juurde välja viiks. Selline analüüs võib aga ainult siis olla elustav, arendav ja maitset peenendav, kui analüüsitud kirjandusteos on tõesti väärtuslik kunstiteos. Seepärast on õppekavas tähelepanu juhitud peamiselt just sellistele kirjandusteostele, mis oma ainelt oleksid huvitavad ja haaravad, ideelt ja probleemilt sügavad ja aatelised, stiililt kunstipärased ja kaunikujulised. Sellised kirjandusteosed võivad õpilastele mõtte, tunde, tahte ja fantaasia elamusi pakkuda ja elamuste taotlemine ongi uue õppekava esimene ja peaülesanne. Mitte niipalju pähe tuupida, mälu koorjata ja fakte orjata, kui tundeelamusi võimaldada, esteetilist meelt ja maitset arendada, intuiitvust teemist süvendada, fantaasiat tiivustada. Et see sünniks tagajärjekalt, seepärast tulevad teoste käsitlemisel hüljata kõik liigsed ajaloolised, filoloogilised ja biograafilised andmed. Peaasi on, et tuleb süveneda kirjandusteoste eneste aine, sisu ja vormi olemusse ja otsida ning ammutada seda, mis seal on elamuslikku. Ja mida põhjalikumalt see sünnib, seda parem on. Non multa, sed multum — maksab ka siin. Muidugi teose sisimasse olemusse tungigu õpilased ise, iga õpilane, õpetaja juhtigu ja näidaku teed. Õpilaste isetegevuse mõte kandku kogu kirjanduse õpinguid. Sest mis õpilased ise teevad,

otsivad ja leiavad, see on nende pärisosa, kõik muu on õpetaja oma.

Seesuguse õpetamisviisi puhul võidakse muidugi öelda, et sedaviisi ei suudeta ju kuigipalju teoseid läbi võtta. Pole suurem õnnetus. Tähtis on töö intensiivsus, aga mitte niipalju tema ulatus. Pealegi kui õpilastele on tee kätte näidatud, kuidas kirjandusteost kohelda, küll nad siis väljaspool tundi teistesegi teostesse süvenevad. Tähtis on huvi äratamine. Küll õpilased siis kodus veel rohkem tööst kinni haaravad kui koolis. Just ka kodust kirjanduse lugemist tuleb õhutada ja edendada. Muidugi tuleb õpetajal selle järele valvata ja kontrolli pidada, et loetavad teosed oleksid tõesti väärtuslikud ja õpilastele sobivad ning et nad aitaksid õpilaste kirjanduslikule kasvatu- sele positiivselt kaasa.

I ja II keskkooli klassis ei ole uue kava järgi üldse mingit süstemaatilist kirjanduse käsitlemist, s. t. kirjandusloo mõttes. Neis kahes klassis on nagu ettevalmistav kirjanduse kursus. Loetakse ja arutatakse ainult üksikuid õpilaste arengukohaseid teoseid nii kunstluule kui rahvaluule alalt. Rahvaluule osa on hoopis kokku surutud, ta läheb tõesti õpilastele igavaks liigsuurtes annustes. Rahvaluule asemele on toodud palasid uuemast kirjandusest, mis elustaksid nende klasside õpinguid, mis aga endistes õppekavades puudusid täiesti. Peale selle käsitletakse siin veel reisikirjeldisi, mälestusteoseid jne.

Kolmandas klassis algab enam-vähem süstemaatiline kirjanduse käsitlemist üksikute teoste kaudu. Sesse klassi on mahutatud kogu endine kolmanda ja neljanda klassi kursus, s. t. et siin jõutakse välja kuni eesti realistliku kirjanduse künniseni. Sellega on võimalikule ja sentimentaalsele kirjandusele omistatud hoopis vähe tähelepanu ja seda päris õigusega. Aitab sellest küll, kui ülevaate saamiseks temale kuulutatakse 8—10 tundi. Võib-olla on isegi seda palju. Üksikuil kirjanel pikemalt peatuda tuleb alles alates K. J. Petersoniga ja J. V. Jannseniga. Ka ärkamisaja kirjandusele on omista-

tud märksa vähem tähelepanu võrreldes endiste õppekavadega.

Neljanda klassi õppekursuse kujundab realistliku ajajärgu kirjandus ja viienda klassi kursuse uusromantilise voolu ja Noor-Eesti ajajärgu oma. Samuti on viiendas klassis ka ülevaade uusimast kirjandusest.

Eesti kirjanduse kõrval on ka maailmakirjandusel tähtis koht peamiselt kolmandast klassist alates. Igas ülemas klassis tuleb käsitlusele kolm kuni neli maailmakirjanduse teost. Eriti tähtis koht on antud soome kui venasrahva kirjandusele. Tervelt 3 teost 10—12. teosest maailmakirjanduse osast on soome kirjanduse omad. Ka seletuskirjas on mainitud, et eriline tähelepanu maailmakirjanduse osas tuleb juhtida hõimurahvaste kirjandusele, eriti soome omale kui omalt olemuselt lähedasele meie psüühele ja maitsele.

Kõik teosed, mis õppekavas on nimetatud, on toodud ikka näidetena. Õpetajal jääb alati vabadus nimetatud teoste asemele ka teisi valida, temale sobivamaid, kui ta seda vajaliseks peab. Ja mida rohkem ta oma vabadust tarvitab, seda parem, muidugi kui ta seda hästi teeb. Õppekavas on antud ainult piirid ja raamid, õpetaja sisustagu seda ise. Muidugi teinekord võib see vabadus saada hädaohtlikuks, kui õpetaja ei ole küllalt kompetentne oma õppeaine alal. Kuid ometi peame arvama, et tulevikus ei peaks selliseid õpetajaid enam ametis olema.

Mis puutub keeleõpetusse uutes õppekavades, siis on ka siin üles seatud uued põhimõtted õpetamise alal. Keskkooli õpilastele ei ole tarvis mitte niipalju õpetada grammatikat ja keeleteadust (kui seda üldse tuleb teha), kui kirjakeele tundmist ja selle oskuse omandamist. Pearõhku tuleb panna ortograafia, õigekeelsuse omandamisele niihästi sõnas kui kirjas. Pole tähtis niipalju see, et õpilased tunneksid hästi grammatikat, vaid see, et nad omaksid elavat keelt. Just selle elava keele oskusega on seni seisukord olnud halb meie koolides.

Et õpilaste emakeele mõistmist ja oskust viia nõutavale kõrgusele ja et nad keskkoolist lahkudes selles oleksid

tõesti kodus, seepärast käsitatakse keeleõpetust ja õigekeelsust kõigis keskkooli klassides, süstemaatiliselt aga I ja II klassis; ülemates klassides asendub keeleõpetus rohkem stiiliõpetusega. Õigekeelsuse ravimine sünnib peamiselt niihästi kõnekeele kui kirjatööde parandamise kaudu. Viimastele on uues õppekavas erilist tähelepanu omistatud, eriti mis puutub teemade valikusse. Teeme peab õpetaja andma miltu, et õpilasel oleks võimalik valida temale sobivat kirjatöö jaoks. Kirjatöö täidab ainult ikka siis oma ülesande, kui teema on õpilasele ligidane ja elamuslik. Mida rohkem antakse *õpilase individuaalsusele* vabadust kirjatöös, seda parem, seda viljakamad on tulemused.

Olen püüdnud kokkuvõtlikult anda ülevaate uue eesti keele õppekava sisust ja käsitella mõningaid neist põhimõtteist, mis kannavad uut õppekava. Kahtlemata peaks see uus õppekava värskendama ja edendama eesti keele ja kirjanduse õpinguid eesti keskkoolis, vähemalt on ta seda seal teinud, kus ta on juba olnud tarvitusel.

Läheme nüüd kolmanda tähtsa koolitöö teguri, see on õpetaja juurde. Õpetaja on õppeaine õpetamises a ja o. Õpetajast olenevad õpetamise head või halvad tulemused. On õpetaja omas õppetöös nõutaval kõrgusel, on õppetöös hea edu tagatud. Eriti suured nõudmised seab emakeel kui õppeaine selle õpetajale, hoopis suuremad, kui see on teiste õppeainete juures. Emakeele õpetaja peab olema väga mitmekülgselt haritud ja arenenud isik. Muidugi polnud Eestis iseseisvuse algupäevil kuigi palju selliseid õpetajaid. Kui teiste õppeainete õpetajaiks said enamikult endised õpetajad, siis eesti keele õpetajaid ei olnud kuskilt saada ja seda sel lihtsel põhjusel, et neid lihtsalt ei olnud. Ja kuidas neid pidigi olema, kui neid seni tarviski ei olnud. Loomulikult seisti siis väga raske küsimuse ees, kust saada eesti keele ja kirjanduse õpetajaid. Kuskilt pidi neid ometi saadama. Ja saadigi. Haritud isikud, kel oli vähegi huvi ja eeldusi, tahet ja julgust, need hakkasid keskkooli eesti keele ja kirjanduse õpetajaiks. Keda küll kõiki nende seas ei leidunud: algkooli

õpetajaid, veneaegse Tartu ülikooli kõigi teaduskondade üliõpilasi, kes ise sõnagi eesti keelt koolis polnud õppinud, kirikuõpetajaid, kõstreid jne. Igatahes väga kirju kogu. Kõrgema eriharidusega õpetajaid võis olla vahest kõige rohkem 2—3 kogu riigi kohta; need olid niisugused inimesed, kes oma vastava hariduse olid saanud Helsingi ülikoolis.

Kõigi nende eesti keele õpetajate kohta peab siiski ütleva, et nad tegid oma tööd enamikult suure usinuse, andumuse ja hoolega, niipalju kui nad oskasid, võisid ja suutsid. Omalt poolt kandis haridusministeerium hoolt nende edasiharimise eest. Selleks korraldas ta vastavad kursused Tartu ülikooli juures, kus mitmed emakeele õpetajad oma haridust täiendasid ja isegi vastava kutse omandasid. Mitmed neist võivad julgesti väistelda nooremate kõrgema eriharidusega ja kutseliste õppejõududega, kes on oma erihariduse ja kutse saanud eesti ülikoolis.

Tänapäev on seisukord eesti keele õpetajate suhtes juba tunduvalt paranenud. Juhulised õppejõud on omalt kohalt enamikult lahkunud ja nende asemele on tulnud kvalifitseeritud jõud. Üldiselt ei ole aga praegugi veel jõutud nõutavale tasemele. Toogem siin mõned andmed. Prof. A. Saareste kokkuvõtte järgi, mille ta tegi 1928. a. eesti keele kontrolltööde põhjal kõigi eesti keskkoolide eesti keele õppimise ja õpetajate kohta, oli samal aastal 53-mes eesti keskkoolis eesti keelt õpetamas niipalju kui kontrolltööde allkirjadest võib selguda, vähemalt 69 õppejõudu. Nende seast on täielik kõrgem kutseharidus eesti keele alal 17-nel õpetajal, osaline, tähendab, kel ülikool veel lõpetamata, 14-nel õpetajal. Üle poole õpetajaist, s. o. 38 on ilma kõrgema hariduseta vastaval alal. Aga see ei ole veel mingi õnnetus, seda tunnistab ka prof. A. Saareste, kui ta väidab: „Et oskuslik ja õpetuslik tasapind üldiselt madalam oleks neis koolides, kus õpetamas on ilma kõrgema kutsehariduseta õpetajad, või teisalt koolides, kus õpetajaiks on naisjõud, ei saa minu läbivaadatud kontrolltööde põhjal kuidagi väita. Loomulikult ka mitte ümberpöör-

dult. Otsustavaks teguriks on siin ikkagi õppejõudude tegelikkude teadmuste ja üldse nende hariduslik tasapind kooli õppenõuete ulatuses ja nende loomupärane pedagoogiline oskus. On koole, kus õpetajaiks on täieliku kvalifikatsiooniga jõude. Kuid need on omal tööalal alles algajad, on töötanud vahest ainult aasta. Kui siis vastava kooli tasapind varemalt oli madal, siis on arusaadav, et uus, kõige paremgi õpetaja, pole suutnud lõppklassi ühe aasta jooksul küllaldaselt tõsta“.

Eesti keele ja kirjanduse õpetaja tööd raskendavad edasi veel mitmed takistavad tegurid, mis puuduvad teiste õppeainete õpetajail. Eesti keele õpetajad on asetatud hoopis raskemasse olukorda kui teised õpetajad. Õppeaine ise on juba raskem ja mitmekülgsem kui teised õppeained. Sellele eesti keele eriomasele seisundile teiste õppeainete seas juhitakse uues õppekavas tähelepanu: „Eesti keel on õppe- ja emakeelena eesti koolides kõige tähtsamaid aineid. Seepärast tuleb tema õpetamisele pöörda erilist tähelepanu ja tema õpetajalt nõuda enam kui muilt õpetajailt niihästi oma aine ning ala tundmist ja armastust selle vastu, kui ka võimet ja oskust seda edasi anda õpilasile“.

Emakeel nõuab õpetajalt, et ta väga mitmekülgseks oleks arenenud ja haritud isik, ja seda mitte üksi oma eriaine, vaid ka teiste õppeainete alal. Eesti keele õpetajalt nõuavad tunnid palju rohkem ettevalmistamist, eriti mis puutub kirjandusse, kui teiste õppeainete omad. Ka nõuab kirjandite parandamine emakeele õpetajalt palju rohkem aega ja vaeva kui jällegi see on teiste õppeainete juures. Samuti raskendab palju õpetaja tööd see asjaolu, et koolide raamatukogud on alles väga väikesed ja viletsad. Tihti puuduvad ka kõige tarvilikumadki raamatud, neid kas pole lihtsalt saada, nad on trükist otsas, või neid ei suudeta krediidi puudusel osta. Ometi aga peaks iga käsitletavat teost olema kooli raamatukogus vähemalt 10 eksemplari, nagu see on fikseeritud uutes emakeele õppekavades.

Sagedasti ei ole neist aga mõnda

teost mõne kooli raamatukogus ühtki eksemplari. Kuidas saab seal juttu olla siis produktiivsest õppetööst. Õpetaja ei saa ka kõigeparema tahtmisegi juures tagajärjekalt töötada. Kui õpilane ei saa käsitlemisele tulevat kirjandusteost lugeda, mis kasu on siis selle teose käsitlemisest. See on õpilaste kirjandusehuvi surmamine.

Ometi antakse aga kooli raamatukogu korraldamine harilikult eesti keele õpetaja kätte, kes kuidagi ei saa seda nõnda korraldada, kuidas ta tahab. Tööd ja vaeva omajagu nõuab aga see ometi ja tasu pole mingisugust. Samuti peab harilikult emakeele õpetaja olema pedagoogika-nõukogu sekretär ja jälle ilma tasuta. Ja veel rohkem, ta peab enamikult valima kooli pidude näidendid ja juhtima ettekandeid, mis pole ka sugugi kerge töö. Kõige selle juures on eesti keele õpetaja tundide arv aga sama suur kui teiselgi õpetajail, s. o. 25 tundi, ja samuti ei ole ka tunnitase mingit erinevust. Ses suhtes on küll mitmed korrad juhitud vastavate võimude tähelepanu sellele ülekohtusele seisukorrale, aga ikka asjata. Ei mingit parandamise ega arusaamise taht eesti keele õpetajate seisukorrast! Ja ometi ei kannata selle all mitte üksi õpetaja, vaid palju rohkem veel kogu meie keele ja kirjanduse kultuur. Kuid kõigist raskustest ja takistustest hoolimata on eesti keele ja kirjanduse õpetamise seisukord viimaseil aastail suuresti paranenud. Seda näitab prof. Saareste aruanne eesti keele kontrolltöist 1928. aastal. Selle järgi on eesti keele õpetamine 53-est koolist heas seisukorras 14-nes koolis, s. o. 26,42%, rahuldavas seisukorras 20-es koolis, s. o. 37,73%, vaevalt rahuldavas seisukorras 7-es koolis, s. o. 13,21% ja nõrgas seisukorras 12-es koolis, s. o. 22,64%. Mitmes koolis põhjustavad eesti keele ja kirjanduse tundmise madalat tasapinda just äsja-mainitud põhjused ja mitmel pool ka see, et õpilaste arv on klassis väga suur, ja palju ka see asjaolu, et teiste ainetega õpetajad ei anna küllalt head eeskujutavat õpilastele eesti keeles. Väga tihti mõistavad nad eesti keelt üpris halvasti.

Kui nüüd küsida, milles avalduvad

eesti keskkooli õpilaste nõrgad teadmused eesti keeles, siis toogem sama 1928. aasta kontrolltöö põhjal mõningad näited.

Kõigepealt kannatab ortograafia õige tunduval viisil. Esineb palju lubamatuid ortograafia vigu, nagu anned, kõikki jne. Suureks komistuskiviks eesti keskkooli õpetajatele näikse olevat sõnade lahku- ja kokkukirjutamine, eriti mis puudub verbi ja täiend sõna kokku- ja lahkukirjutamisse. Siin on palju eksimusi.

Samuti sünnitab raskusi võõrsõnade õigekeelsus ja häälikuline ehitus.

Edasi tulevad morfoloogia vead. Ka siin on eksimisi palju, eriti i-mitmuse tarvitamises. Väga laialdane on ka vigane mitmuse osastava tarvitamine. Põhjuseks on nõrk alus õpilaste arengus, juba algkoolist peale ja murde mõjutused õpilaste kodukeeles.

Pisut parem ehk on keskkooli lõpetajate tööde süntaksiline külg, kuid siingi tehakse raskeid vigu. Kodumurde mõjul ei tarvitata tihti kongruentsi. Kõige rohkem vigu esineb siin aga objekti tarvitamises.

Pahem on lugu aga jälle tööde sisulise küljega. See on tihti kahvatu ja ilmetu. Näib, et pole õpilastel midagi öelda ja siis hakkavad nad lihtsalt tühje sõnu tegema ja filosoferima. Näib, et õpilastel pole teadmisi. Nad pole küllaldaselt arenenud. Siin aga ei saa kogu süüdi kirjutada õpetajate ja õpilaste kontosse. Süüdi oli ka haridusministeeriumi poolt antud teema. See oli väga ebakohane ja ebamäärane.

Samuti on kaunis paha lugu kontrolltööde stiililise küljega. Sõnastus on tihti arenemata ja kohmakas. Stiili isikupärasust on leida vähe. Lõpetajate stiili arenematuses on peamiselt süüdi küll õpetajad. Nad ei pane tööde parandamisel küllaldast rõhku vigasele sõnastusele. Tihti arendab õpetaja õpilaste sõnastust koguni ebasoovitavas sihis, tehes seda liiga liüriliseks ja tühjalt ilukõlaliseks.

Need on pahed ja puudused, mis esinevad eesti keskkooli õpetajate viimaseis kontrolltöis prof. Saareste aruande järgi. Kuid olgu kohe tähendatud, et need nähted pole üldised eesti keskkooli

lõpetajate juures. On küllaltki häid koole, kus kõik on enam-vähem korras ja on ka küllalt õpetajaid, kes on suutnud häid tulemusi saavutada oma õpilaste eesti keele ja kirjanduse õpinguis kõigist takistavaist tegureist hoolimata.

Lõppeks tuleme õpperaamatute juurde eesti keele ja kirjanduse alal. Uue- mal ajal on õpetajate seas kaks voolu õpperaamatute asjus. Ühe voolu esindajad hindavad õpperaamatu tähtsust väga kõrgelt ja ütlevad, et õpperaamat on kooli õppetöös a ja o. Õpperaamat tagab täies ulatuses õppetöö edukuse. Teise voolu esindajad aga hindavad õpperaamatu tähtsust õige madallalt või ei hinda seda üldse. Öeldakse, et õpetaja ise on see elav õpperaamat ja tema peab käsitama õppeainet nii hästi, et õpperaamatut tarviski ei ole. Õpperaamat ainult segab viljakat õppetööd ja teeb õpetuse dogmaatiliseks, võimaldab õpilastel tuupida, mis on vaimusurmap. Eriti vaba töökooli pooldajad asuvad sel seisukohal. Viimasel ajal on ses suhtes mindud pisut kainemaks.

Mõlemad seisukohad on äärmised ja seepärast ka mittesoovitavad. Liigne õpperaamatu küljes rippumine ei ole hea. See surmab õpetaja ja õpilaste elava koostöö, teeb õpetuse dogmaatiliseks. Teisest küljest on aga päris ilma õpperaamatuta õpetamine samuti halb. Õppetöö võib muutuda süsteemituks ja pinnaliseks sinna-tänna kaldumiseks ja sõnadetegemiseks. Ja mis peasi — õpilastel pole tihti võimalust omi teadmisi kontrollida. Õpperaamat aitab alati õpilastel pidada selget sihtjoont õpinguis. Samuti on suur tähtsus õpperaamatul õppeaine kordamise puhul. Siin on õpperaamatu järele paratamatu vajadus. Tehtud märkmeid ja järelekirjutustest õpetaja ettekande järri ei aita ükski. Neid ei võigi tihti usaldada. Ja üldse ei sobi see moodus kuidagi. kus õpetaja aina jutustab ja õpilased muudkui kirjutavad järele. See võtab esiteks palju aega ja teiseks on see elamuseta õppetöö. Muide on aga eesti koolis ses suhtes palju patustatud.

Kuid kui nüüd õpperaamat tarvitu- sele võetakse, siis on esimene ja peanõudmine, et see õpperaamat olgu tõesti

hea. Kui on õpperaamat halb ja ei täida omi ülesandeid, siis on tõesti küsitav tema tarvitamise kasu.

Eesti keele ja kirjanduse õpperaamatute kohta peamegi ütleva, et nendega on asi kaunis halb ja täbar. Nii keele kui kirjanduse õpperaamatud pole head ega sobivad. Õieti polegi meil ühe ega teise ala jaoks sellist õpperaamatut, mis võiks tulla üldisele ja püsivale tarvitamisele. Ei või öelda, et neid oleks nii vähe ilmunud, eriti mis puutub keelesse. Neid on küllalt. Üha ilmub uusi juurde. Aga nad on kui ühepäeva liblikad. Millised keeleõpetused pole meil koolis eesti iseseisvuse ajal kõik tarvitusel olnud ja on praegu — Eineri, Jõgeveri, Põllu, Loo- ritsa, Muugi, Leetbergi ja Puusepa grammatikad. Aga ükski neist keeleõpetustest pole meil pääsnud üldiselt ja püsivalt tarvitusele. Peapõhjus on ikkagi see, et ei saa veel kirjutada nii öelda klassikalist keeleõpetust, sest meie keel on lõplikult veel fikseerimata. Keel oma edenemises ja kujunemises keeb veel kui pudrupada ja puder ei ole teps veel mitte keenud. Sest seisukohast peame ka õpetaja raskest seisukorrast aru saama ja õpilaste eksimusi ja komistusi vabandama.

Parem olukord ei ole palju ka kirjanduslugudega. Neid ei ole küll nii palju ilmunud kui keeleõpetusi, aga ometi ei ole ka sellist ilmunud, mille kohta võiks öelda — vaata, see on nüüd kooli õpperaamat, mis võiks jääda üldisse ja püsivasse kasutamisse. Nad võiksid kuidagi küsimusse tulla kui abi- raamatud.

P. Sanderi „Eesti kirjanduse ajalugu“ ulatub ainult 18. sajandi lõuni. s. t. käsitab ajajärku, mis uute kavade järele ei tulegi käsitamisse. Pealegi on ta vananenud. M. Kampmanni „Kirjandusloo peajooned“ kolmes jaos on liiga suur ja laialivalgus raamat, et sobida kirjanduse õpperaamatuks. Me- toodiliselt on ta ka vananenud. Seda- sama võib öelda ka Ridala raamatu kohta. Ka liiga suur ja laialine. Üks- ki neist ei sobi kooli õpperaamatuks.

Kirjanduse teooria ehk poeetika õpperaamatust ei maksa üldse kõnelda. Seda pole meil olemaski. Kuid niihästi

kirjandusloo kui ka kirjanduse teooria alal on loota meil lähemal ajal sobivamaid raamatuid sellise nimeka autori sulest, kui on seda prof. G. Suits.

Selline on eesti keele ja kirjanduse õpetamise seisukord eesti koolides linnulennult vaadates. Kõik on alles saamas ja kujunemas. Ja teisiti ei saa see

ollagi meie noort riiki ja noort kooli arvestades. Meie võime olla üpris rõõmsad nendegi saavutiste juures, mis meil on. Ja mis meid veel enam rõõmustab, see on töörõõm ja suur töotahe ning huvi kõigis meie koolides. See tagab kahtlemata meie tuleviku edu.

Estetismi kaitseks.

Muusikalise kasvatuses sihtidest.

Peeter Laja.

Nagu teada, on hamin otsustanud põhjalikult korraldada ümber keskkoolide õppekavad, mille tulemusena jääksid tähtsusetule kohale laulu- ja muusikaõpetus. Üllatusena esile kerkinud küsimus sunnib võtma sõna üldiselt kasvatuses sihtide ja eriti muusika kui esteetilise arendamise tähtsama teguri kaitseks.

Haridusminister leiab olevat luksusliku hariduse andmise noorsoole meie väikese riigi seisukohalt. Millega muuga seletada reaktsioonilisi ümberkorraldusi. Käesolevas kirjutises ei kavatse ma sugugi arvustada hamin ümberkorraldusi üldises mõttes, vaid väita vastu mõningaile tõekspidamistele õppekavade muutmise puhul.

On tõsi, et meie kool kannatab ülekoormatuse all õppeainete suhtes. Laulu ja muusikat aga peaksime hindama väärikalt kui rahvusliku iseteadvuse kasvatajat ning esimest isolemise mõtte istutajat laiematesse hulkadesse.

Kui laul ärkamisaja päevadel suuri imesid on sünnitanud kultiveerimata taimena, siis tohime seda enam loota temalt tuge vaimliste alade arendamisel sihikindla teotsemise juures. Võime õigusega öelda, et laul ja muusika on kandnud suuremat vastutatu nõudmata peaaegu kogu meie kultuurilise eneseavaldust. Mainitud asjaolud näitavad, et laulu ja muusikat tuleb arvestada kui tähtsamat tegurit meie vaimilise eneseavalduse ringteel.

Olgugi, et teatav väike protsent õpilasi koolides ei suuda võtta osa soovivate tagajärgedega kõigest õppetegevusest, kuid siiski ei tohi laskuda laulu- ja muusika õpetamise juhulise koori-

laulu tasemeni. Meie pole enam aja-järgus, mil laul omaette moodustas ainult ürgjõulise ilmuvuse, vaid tema käsitlemine nõuab juba möödapääsamatult intellektuaalset suhtumist. Võib loetella terve rea alasid, kus muusika kõrvaljõuna aitab arendada, selgitada ja mõjule tõsta momente, mis muidu jääksid kogumisti varju meie mõistmisele ning tundvusele.

Keskkool valmistab ette ülikoolile. Ülikoolis osutuvad mitmes teaduskonnas töö tagajärjed pinnalisteks puuduliku muusikalise kasvatuses tõttu. Usuteaduskonnas kirjutavad lõputöid kirikumuusika üle lõpetajad. Ajaloolased ei suuda kõigekülgsest jälgida kultuuri arenemist, kui nad pole valmistatud ette muusikaajaloo uurimiseks, mis on ju lahutamatu osa üldisest kultuuriajalooost. Keeleteadlased ei saa süveneda rahvaluulesse, kui neil pole arendatud kuulmine ning mõisted metrikast ja rütmikast. Kasvatusteadlasest magistri või doktori väitekirja väärtus jääb küsitavaks, kui see teadlane aru ei saa muusika arengu hingelisest tagapõhjast. Pealegi on laul kooliajaloo kestes õppeainena figureerinud; ka kooliajalugu peab jääma tumedaks kasvatus-teaduse üliõpilasele. Meie teame, et muusikaõpetus keskajal üldhariduslikus mõttes seisis palju kõrgemal praegusest, olgugi, et muusika on uuemaid kunste ning tema areng väärib märksa suuremat tähelepanu.

Ka muusikapolitika- ja ökonoomika on tähtsaid küsimusi ühiskonnapolitikas. Majandusteaduskonnas võiks tutvuda üldise kunsti- ja eraldi muusika küsimustega, et nende alade arendamist

juhtida kasulikult ühiskonnapolitika seisukohalt.

Revolutsioonil on positiivseid külgi, kuid kultuuri ja hariduse alal on evolutsioonil enam positiivsust. Ei ole sugugi ükskõik, kas on õpilastel 2 tundi nädalas koorilaulu, või 2 tundi samal ajal muusika- ja lauluõpetust. Usun, et arvustusele ja ümberkorraldamisele oleks tarvis võtta lauluõpetamise meetodid, kava ning lauluõpetajate ettevalmistus.

Esteetilise kasvatusprobleem ei ole lahendamisel mitte ainult Eestis, vaid ka Saksamaal, kuid seal ei tulda mõttelegi kaotada laulutunde keskkoolist. Vaieldusi tekitab laulmisele kõnekunsti õpetuse juurdelisamine ühenduses paljude õppeainetega.

Väga palju kaotab halvasti kõnelev riigimees ja õpetaja. Tahaksin küsida, miks on Mussolini esinemisel tagajärge? Kindlasti mitte ainult temast väljavoolavate mõtete pärast, vaid suuresti aitab kaasa tema väljendus. Itaallased on kunstirahvas, kuna eestlased kunst on peidus; on tarvis seda välja otsida. Ei usu, et lauluõpetamise kaotamine keskkoolist tähendab riiklikult kokkuhoidu. Näiliselt on küll eelarve laulutundide kärpimise tõttu väikesem, kuid haridust ja inimese vaimlist arengut ei saa hinnata kaaluga. Kordan: kunstipolitika haminis on kas mittekompetentsete isikute juhtida või juhtivad jõud ei ole juhtijad. Selle tagajärjel on võimalikud säärased üllatused ühiskonnapolitikas ja kunstielu avaldustes, ning kannatama peab kogu meie vaimline iseseisvus. Katsetamised hariduspolitikas peaks kord jäetama ning hariduse juhtivateks jõududeks peaksid olema igakülgsest arendatud inimesed. Üldhariduse andmises peab mõistuse ja tunde areng koos liikuma, kui ei taheta halvata meie rahvuslikku vaimlist iseseisvust.

Sakslane ütleb: „Niikaua kui meil Schuberti „Lindenbaum“ kõlab, oleme meie olemas“. See on näide kultuurilise rahva vaimlise iseseisvuse austamisest.

Hariduse ja kasvatuses sihid tahavad uurimist; neid ei tohi kerge käelikutusega korraldada. Kultuuri mõis-

te on muutunud teissuguseks kui vanal ajal, kus sõna kultuur tähendas põlluharimist.

Tarvis leida eestlasele tõuomased hariduse ja kasvatuses põhimõtted. Kindlasti on lauluarmastus eestlasele tõuomane ning tahab kultiveerimist.

Seletus, et õpilastele koolis lauluõpetus ei vähene, on naiivne ja mõttetu. Oma lauluõpetamise praktikas Väimela põllutöökoolis, kus õpilased on algkooli lõpetanud ja kus ühis- ning koorilaulmist vabatahtliku ainenä 4 aasta jooksul õpetasin, ei saavutanud ma peaaegu mingisugust tähelepanu väärivat tagajärge. Küll võin aga konstateerida fakti, et tuli labastada õpilaste maitset tahtmatult olude sunnil—kooriga kuidagi esinemise võimaldamiseks. Kunstiväärtuslikke laule õpilased ei suuda käsitada, või kui juba — siis on see ettekandelt kunstiteose karikatuur. Haridusministeeriumi alla kuuluvates koolides aga ei tohiks meie vaimukangelaste teoseid karikeerida. Karikeerimisest loobumiseks tuleb minna uue kava kohaselt vihma eest räästa alla ja laulda vesiseid, magusaid saksa laulukesi, et täita haridusministeeriumi tahtmist ja lasta eksisteerida koorilaulul koolis. Jannseni ilmavaade aga eesti kultuuriajaloo on õnneks üle elatud. Miks ei taheta sellest aru saada.

Olin viimasel ajal arvamusel, et laulupeod on oma ülesande täitnud ja ideelise mõtte kaotanud, kuid nüüd tundub, et meie oma iseseisvust ei ole täiel määral saavutanud. Loodetavasti ütleb X üldlaulupidu, et laulmine seoses rahvaluulega on meie rahvale tõuomane, ning rahvas ei luba noorsoo vaimlist kasvatuset veneaegse kava järgi teostada. Rahvas nõuab endale ka vaimlises kasvatuses omapära ning hoiab võõra rahva mõju alla sattumast oma kunstimaitset ja üldisel vaimu iseseisvusel.

Usun, et X-dal üldlaulupeol veel kord tuluke lökkele lööb, põletades vaimlist kulu, mis kipub lämmatama meie õilsat rahvuslikku iseolemist.

Üldhariduslik keskkool peab kasvata inimesi inimesteks, aga mitte elavateks masinaosakesteks ühiskondliku elu aparaadis.

Kirjanduse arvustisi ja ülevaateid.

Uusi kooliraamatuid emakeele alt.

J. Väinaste.*)

1. Liisu Teder. **Eesti keele grammatika** peamiselt muulastele. Läbi vaadanud mag. Joh. Aavik. Tallinn 1930. 172 lk. Hind 2 kr.
2. E. Muuk ja M. Tedre. **Lühike eesti keeleõpetus II**. Tuletus- ja lauseõpetus. Tartus, 1930. 191 lk. Hind 2 kr.
3. Karl Vainula. **Eesti keele lauseõpetus** koolidele. Tallinnas 1930. 73 lk. Hing 1 kr. 25 s
4. M. Meos. **Vaatlusi ja harjutusi** õigekirja õppimiseks. III ja IV õppeaasta. Tartus 1930. 160 lk. Hind 1 kr.

L. Tedre grammatika on määratud küll „peamiselt“ muulastele, sisaldab aga võrdlemisi vähe jooni, mis vastaksid sellele eriülesandele. Ulatuselt on hääliku-, sõna- ja tuletusõpetus sama, mis eesti keskkoolides tarvitatavais õpperaamatuiski, ainult lause- ja vahemärkideõpetus esineb rohkem koondatuna. Lisaks veel mõneleheke küljeline ülevaade eesti kirjakeele arengust. Muulastele määratud lehekülgi leidub ainult hääldamisreeglites, arvsõna käsitletus, eriti aga sõnadetarvitamise juhistes. Sageli esineb ka sõnaseletusi, kuid nende koht oleks pigem lugemikus kui grammatikas.

Kuigi raamat jätab üldiselt rahuldava mulje, leidub seal siiski küllaldaselt komistusi, mis ei luba nimetada tööd soliidseks.

Mõningaid kahtlusi äratav eeskätt metoodiline külg, olgugi kahtlusi, mis puudutavad samahästi ka teisi meie keeleõpetuse käsiraamatuid.

Seniste grammatikate kohta võib kuulda, et need olevat rasked ja ülesaaamatud — oma reeglite ja erandite hulga ja kirevuse poolest.

See kaebus on õige. Eesti keele grammatika on omandamiseks palju raskem, kui mõne teise meil õpitava

keele oma. Vaja ainult võtta käsile käändkonnad, et tunda end eksinuna rägastikku, kust pole väljapääsu. Iseisvalt mõtleb inimene suudab ehk viimaks luua endale ise mingisuguse orientatsiooni, õpilane koolis vaevalt.

Palju süüd selles langeb just õpperaamatute metoodilisele küljele. Muutkondade osas näiteks pakutakse korraga nii põhireeglid kui erandid, nii tüübilised kui ebätüübilised nähted. Kõik aga korraga seedida on võimatu. Õppides metoodiliselt, tuleks jätta vahele esialgselt kõik ebaoluline ja tulla selle juure hiljem, kui põhireegleis ollakse täiesti kodus. Et aga õpperaamatus esineb kõik üheskoos, siis tekib nii õpetajal kui õpilasel soov vallutada kõik korraga.

Grammatika õppimine kergeneks palju, kui käsiraamat ise eraldaks erandid ja üksiknähted eri kontsentrisse, nii et nad ei saaks tulla takistama põhireeglite omandamist. Muulaste keskkoolides, kus eesti keeleõpetus käib läbi kõigist klassidest, oleks selline kontsentratsioon eriti kasulik, — käesolevas grammatikas aga seda ei leidu.

Mis tahaks öieti olla käesolev raamat? Kas *õpperaamatuks*, millest õpitakse pähe teatud järjekorras, mis ta sisaldab, või *käsiraamatuks*, millest vajalikul juhul otsitakse lahendusi? Kas on mõeldud grammatika kui niisuguse *õppimisele*, või *harjutustele* keele analüüsis ja sünteesis, kusjuures käsiraamatust otsitakse vaid lahendusi? L. T. raamatus harjutusi ei leidu ja raske on kujutella, kuidas mõeldakse seda kasutada.

Meieaegne kool püüab õpilase isetegevuse, aine iseseisva läbitöötamise poole ja vajab selleks ka vastavaid käsiraamatuid, kus aineistik esineks niisuguses süsteemis — olgu loogilises või tähestikulises —, mis kergendaks lahenduste otsimist. Skeemid ja tabelid oleksid siin kõige otstarbekohasemad võtted. Üks hea tabel, kas või mitmuse partitiivi tabel käesolevas raamatus (lk. 71.), on palju rohkem väärt kui leheküljed sõnalisi seletusi.

*) Autori kirjaviis.

L. Tedre raamat sisaldab palju pikki ja üksikasjalikke seletusi, millest antakse aga ka kokkuvõtted (tabelis ja skeemes). Seetõttu kordub sama küsimus sageli mitmel kujul ja mitmes ulatuses. Näit. esineb jaotus deklinatsioonidesse kolmekordselt: 1. Teksti kujul üldjoontes (lk. 39—40), 2. seesama tabelis ühes põhikäänetega (67—8), 3. üksikasjalik käsitletu, milles esineb sama kolmekordsus: a) tabeli, b) teksti ja c) näidete kujul.

See käsitletu täidab 30 lk. ja lahenduse leidmine sealt pole kerge. Kõik see oleks võinud olla palju skemaatilisem, kusjuures näited oleksid võinud asuda tähestikulises järjekorras raamatu lõpus, nagu see esineb P. Põllu ja Fr. Puusepa grammatikais. See vähendaks palju otsimisvaeva.

Metoodiliselt on taunitav, kui õpperaamatus esinevad igasugused pisiasjad ja vaieldavad küsimused, mis ainult raskendavad õppimist ja tumestavad reeglipärasust. L. T. on ilmne keeleuenduse pooldaja, tarvitab ise ja soovitatav ka õpilasile lühemaid ja kõlavamaid vorme. See on kena, tuleks jääda ainult põhireeglite ja tüübiliste nähete juure.

Otse pahandavalt mõjub autori liialdane viirukisuitsetamine meie „keeleuenduse maestrole“ J. Aavikule, kelle „puhast keeleinstinkti, kaugelenägelikkust, sügavat ilutunnet“ jne. ei ülistata mitte üksi raamatu ees- ja järelsõnas, vaid pahatihti ka raamattu tekstis ja märkustes. Autor tunnistab küll (lk. 3), et „suurtes küsimustes“ on ta „tõeallikaks“ olnud J. Aavik, kuigi „alistudes aja nõudeile“ on ta pidanud jälgima ka „Õigekirja Sõnaraamatu määrusi ja teistegi keeleteadlaste esitlusi“.

Kui see aga nii oleks! Just *pisiasjades* on pühendatud liialt tähelepanu J. Aavikule. Ühtelugu peame lugema märkustest, et J. Aavik soovitatav seal *pävi* (12), *kommisjon* (57), *liigent* (59), *hõlbus* (61), *Tallinn* (62), *lasi* (104), *kõrvetakse* (109), *juhutud* (110), *eksemplaar* (113) jne, kus „offitsiaalselt“ tarvitatakse: *päevi*, *komisjon*, *liiget*, *hõlpus*, *Tallinna*, *laskis*, *kõrbetakse*, *juhtunud*, *eksemplar* jne.

Kooli käsiraamat peab olema väljaspool üksikute keele- või kirjameeste arvamus, baseerudes ametlikule normile, s. o. Õigekir. sõnastikule. Kui aga tahetakse puudutada keeleuenduse püüdeid, siis ainult tähtsamaid, milles tegu suuremate nähete kategooriatega, mitte aga üksikute sõnadega või mõnesõnaliste liikidega.

Igasugune tühine ja ebaoluline tarkus jäägu õpperaamatust välja, näit. kas või see, et võime öelda küll *tükk leiba* ja *leiva tükk*, mitte aga *tükk aega* ja *aja tükk* (lk. 148). On ju õige, kuid ei kuulu õpperaamatusse.

Liigne tarkus on ka *viimne* ja *viimane* sisuline eraldamine. Seda ju võib, kuid pole hädavajalik (ei tehta ju teisteski keeltes vahet absoluutse ja miitte-absoluutse viimase vahel) ega ka praktiline, sest sõnade kõlaline erinevus on liiga väike.

Küll aga oleks olnud olulisem, kui autor oleks teinud vahet sõnule *asetama* ja *asendama*. Nüüd aga käib raamatust läbi ainult *asetama*, tähendades kord paigutamist, teinekord asemelolemist (29, 30, 85, 136, 139, 153, 162). Samuti ei ole tehtud vahet sõnadele *järele* ja *järgi* (159), kuigi see õigustatavam ja esineb ka Õigek. sõnaraamatus.

Hoolimata öeldust näib autor olevat kodus meie keeleõpetuses. Eessõnas ütleb enese olevat kasutanud „kõiki seniilmunud grammatikaid ja grammatilisi kirjutisi“. Milleks see vaev?! Meil on juba olemas soliidseid keeleõpetuse käsiraamatuid, on Õigek. sõnaraamat, millest jättkuks kooli käsiraamatu koostamiseks, kuna pearõhk oleks tulnud asetada metoodilisele küljele.

Olgu siin märgitud veel mõningaid raamatu sisulisi komistusi.

Väljendusviisis eksitakse pahatihti teadusliku täpsuse mõttes. Näit. esineb sageli väljend *ühe- ja kahekordne konsonant* või *vokaal* (13, 16, 40, 48, 49, 65, 100), kuma jutt on häälikuist, mis võivad olla ainult pikad ja lühikesed.

Halb on populaarne väljendis ühe hääliku muutumisest teiseks, näit. tüüb *pere* (54, 61), kus ainsuse part. lõpu *t* muutuvad mitm. genitiivis *d*-ks. Ometi on siin tegu täiesti iseseisvalt kujunenud lõppudega.

Lk. 43. „Mõnes sõnas *r* asemel on *l* (*kabel, kubel*). Neis sõnades on *e* kunstlik häälik.“ Kuidas on siin *ka-ber* asemel *kabel* ja kuidas on *e* siin „kunstlikum“ kui mujal, pole selge.

Lk. 106. seletatakse, et *laguma* ja *kõduma* on lühenenud vormest *lagunema* ja *kõdunema*. Kas mitte vastupidi?!

Lk. 72. „Kui liitsõna on kujunenud joone abil, siis deklioneeruvad mõlemad osad“ (öö-päev). Joon pole küllalt oluline tunnus.

Lk. 9. „Omasõnad on pärit keele vanemast arengjärgust, kuigi enamjagu neist praegu esineb vananenud kujul“. — Võimatu aru saada, mis siin tahetud öelda.

Grammatika keskseimas küsimuses, muutkondades, pooldab L. T. täiesti J. Aaviku liigitamist, mis olevat kõige „loogilisem ja pedagoogilisem“ (lk. 4). Teised paiskavad segi painduvad ja paindumatud tüved. Sarnast „segi-paiskamist“ võime näha aga ka autoril endal: II käändkonda kuuluvad tal nii painduvad (*lukk, tuba*) kui paindumatud sõnad (*kala, pere*). Sama lugu esineb ka II pöördkonnas.

Kaasrõhu kohta näib autor olevat arvamusel, et see võib asuda ka sõna viimasel silbil, näit. *vastastikune* (21), ja sellest tekivad mõnesugused arusaamatused: mitm. partitiivi lõpp *s*-sõnus olenevat rõhust: *téine* — *teisi, pünané* — *punaseid* (lk. 64). Küll puuduvad sääl rõhumärgid, kuid nii tuleks vähemasti aru saada). Ilmselt ei ole siin kummalgi sõnal kaasrõhku.

Samalaadi arusaamatus esineb ka lk. 66., kus arvatakse, et sõnast *kasvatamatus* peaks olema mitm. osastav *kasvatamatuseid*.

Õigekeelsuse-sõnaraamatu normist piasiasjus ei hoolita. Ei tunnustata näit. vormi *korstnat* (61), vaid *korstent*; protesteeritakse kujude *loskond, lipkond* jne. (126) vastu; muudetakse sõnad *kiips* ja *õu* teisiti kui Ö. S. (61); lubatakse vormid *käänud* ja *väänud* (102) pro *käännud, väännud*; sõnast *pääsma* (103) luuakse erandiline inf. *pääseda*, mida poleks vaja, kui võtta aluseks Ö. S. vorm *pääsema*; verb *kerkima* esineb astmevaheldusega (107); esitatakse määrsõna liide *-kili* (*istuki-*

li), pro *-kil* (128); tarvitatakse kolm *kilo* pro *kilot* (146); kirjutatakse *lutte-ri* (138, 170) pro *luteri*, *niivõrd* pro *niivõrt* (10) jne. Siin tuleb näha vist „suuri küsimusi“, mille juures oli „tõe-*allikaks*“ J. Aavik, mitte Ö. S.

Autori enda keel ja siil on võrdlemisi korras. Märkida võiks ainult mitm. osast. *noomene* (39) ja *termine* (82) pro *noomeneid, termineid*. Sõna *senini* (170) kahekordse lõpuga on moonutis, ka *tänini* (111) võiks minna kolikambrisse, õige oleks *täni*.

Liitsõnus tarvitatakse väga vabalt nominatiivset liitumist, ilma et raamat ise annaks vastavaid reegleid, näit.: *arengjärk* (9), *persoonlõpp* (85, aga *isikulõpp!* 83), *häälikmuutus* (113), *kaasusnimetus* (87), *persoonmõiste* (86), *pikkusvahekord* (19) jne. Kaesugune esinemine: *laensõna* (9), *laenusõna* (114). Mõni liitsõna tundub isegi sisult tume, näit.: *konsonanterand* (12), *haritlasverb* (145).

Ei puudu ka väikesi germanisme, näit.: *keder* = *üks volki osa* (49); *kõnelemine mingi asja üle* (129); *kokkuvõte predikaaditüüpe üle* (139); *nägi nii välja...* (157); *märkinud üles, üles tähendatud* (169).

Keeleline korrektuur pole olnud küllalt hoolas. On jäänud tähele panemata üsna pahandavaid vigu, näit.: *Võrumaa* pro *Virumaa* (9); *i-mitmus* pro *i-minevik*; *tarvitakse* (102), *pöördakse* (149) pro *tarvitatakse, pöördutakse*; lk. 146. puudub peatüki päälkiri VII *Attribuut*; lk. 169. on võetud M. Kampmanni raamatust vigane Läti Hendriku teose päälkiri *Origenes pro Origines*.

Üldiselt siiski sümpaatne raamat, kus meie kirjakeele reeglid ja nähted on esitatud kaunis suure põhjalikkuse ja ülevaatlikkusega ning varustatud ajakohaste selgitustega ja NB-dega.

Saksa kultuur-omavalitsus on anud raamatule oma soovitus, Har. M. laenanud põhisumma trükkimiseks. Raamat ei ole praegusel kujul hea ega halb (autor isegi ütleb, et „puudusi on leegion“...), kuid tahab saada heaks, nagu ütleb koostaja. Saagu ta selleks, ja kõigepealt metoodiliselt. Keeleteaduse ja ortograafia probleemid

jäägu keeleteadlastele; õpperaamatult aga nõuame metoodilisi väärtusi, käesoleval juhul aga eriti vastavalt muulaste koolidele.

* * *

E. Muugi keeleõpetuse II osa ilmutamisega on meie keskkoolid saanud täieliku emakeele grammatika käsiraamatu, mis ulatuselt vastab keskkooli kavadele ja metoodiliselt ajanõuetele: on vähendatud teoreetilist ballasti, s. o. lauseliigenduse peenusi, mille ainukene ülesanne võiks olla harjutada loogiliselt mõtlema ja juurdlema; selleasemel on üksikasjalikumalt käsitletud küsimusi, millel otsene tähtsus tegelikus õigekeeles ja -kirjas: sõnade tuletamist, liitmist, ühildumist, sõnajärjestust ja kirjavahemärke. Õpetaja tööd kergendavad märksa lisatud kordusharjutused.

Ainestik on esitatud loogilises süsteemis, kus iga üldisema kategooria puhul on öeldud kõik, mis selle kohta öelda on. Seetõttu esineb nii mõnigi küsimus — võttes tegelikust seisukohast — killustatuna, näiteks tegelikult väga tähtsad ühildumise ja vahemärkide reeglid. Viimaste kohta antakse siiski raamatu lõpul üldvaade, kus juhitakse vastavaile paragrahvele, sedasama vajaks ka ühildumise reeglid.

Raamatu käsitusviisi jälgides tekib sama küsimus mis eelmisegi juures: kuidas kujutlevad autorid selle tegelikku tarvitamist? Kas on see peamiselt lugemiseks ja õppimiseks kaanest kaaneni, et sel teel tutvuda lauseõpiliste küsimustega, — või lahenduste otsimiseks teksti analüüsil tekkinud küsimustele? Esimesel juhul oleks raamatu vooruseks lugemiseks määratud seletav stiil, kus selgitatakse, seotakse, assotsieeritakse, teisel puhul peab see olema lakooniline, selge ja täppis määrustiku stiil, mis annab rutiinini küsimusele vastuse.

Käsiraamat keskkoolidele, kus tegu juba keelenähetes kogenenud õpilastega, peaks olema pigem määrustik, kuna algkoolidele sobiks mõni „lõbus keeleõpetus“, mille eeskujuks võiksid olla õpperaamatud teiste „igavate ainete“ tarvis.

E. Muugi raamat on küll jaotatud paragrahvesse, kuid käsitusviisilt ja stiililt ei vasta määrustikule. Segavalt mõjuvad kõigepealt rohkesti tarvitatud siduvad laused, nagu: „Nagu eeltoodud näiteist selgub, nagu eelpool nägime, nagu näiteist näha, nagu selgus eelmisest paragrahvist“ jne. Kui keegi otsib lahendust, siis ei huvita teda mitte, mis oli eelpool ja mis tuleb tagapool.

Paiguti seletatakse pikalt ja põhjalikult asja, mis tohiks olla keskkooli õpilasele iseenesestki selge. Näit. lk. 54. seletatakse, mis täh. nooleots kavastises. Lk. 60. seletatakse, et *mina* juures tuleb öeldis *kirjutatan*, aga *teie* juures on tarvilik *kirjutate*. Lk. 78. seletatakse, miks sõnad *kiiresti* ja *koju* ei saa olla sihitised, pärast seda kui eelpool on pühendatud sihtisele 10 lk. Kes juba sihitist tunneb, see ei pea sõna *kiiresti* sihitiseks, ja kes ei tunne, sellele on ka seletus tarbetu. Nii võiks mitmeski kohas eeldada õpilaste eneste taipamist ja jätta arusaadavad asjaolud seletamata.

Raamatu stiil tundub liialt kuiv ja monotoonne, milleks mõjub kaasa teatud paljusõnalisus: tundub, nagu kardetaks jätta vahele mõni endastmõistetav sõna või asendada asesõnaga, nagu võiks sellest tekkida mõni arusaamatus, ja seetõttu esineb korduvaid sõnu, esi-joones *sõna* ja *lause*. Paar näidet: „*Pikemad laused, eriti kui need laused ise on kokku liidetud mitmest lausest, eraldatakse lauserinnas*“... (108). — „*Lau-serinnas, nagu nägime, asetsevad laused üksteise kõrval võrdlemisi iseseisvalt: kui ühe lause ära jätame, ei kannata teiste lausete mõte selle all kuigi tunduvalt. Sagedasti on aga liitlauseid nii tihedasti kokku põimitud mitmest lausest, et üks lause ei ole hästi mõeldav ilma teiseta*“ (113).“

Muidugi — „stiil on inimene“, ja autorit ei saa lahutada tema individuaalsest stiilist, ometi ei saa nimetada sellist stiili hääks.

Raamatu sisuline külg võib vaevalt äratada suuremaid vastuväiteid või kahtlusi, — see on asjatundlik ja soliidne. Küll tundub mõnigi asi võetuna liialt formaalselt, kuid pole midagi parata: mõisted nõuavad piiritlemist ja

nii mõnelgi puhul jääb suurimaks argumendiks *nii peab ja nii ei tohi*. Näit. (63, 82): *vend on õpetaja ja vend on õpetajaks* — väga sarnased väljendid, ometi on esimeses tegu öeldistäitega, teises määrusega, sest öeldistäide *ei tohi olla* saavas käändes.

Uudsusena võiks mainida veel paar peent vahetegemist. Kaudset kõnevii- si lubatakse väljendada ka -da-in-finitiiiviga, tehes sellega vahet kuulujutulisele ja mittekuulujutulisele kaudsusele. Nüüd tuleb väljendada (59): *Naaberperemees olevat sõitnud linna ja Naaberperemehel olla vakatüis kulda maa sees peidus*.

Väljendele *haukuja koer* ja *haukuv koer* püütakse teha vahet kui püsivale ja käesoleval silmapilgul esinevale tegevusele. Siin tekib mõnesuguseid kahtlusi, pidades silmas väljendeid, nagu *põlev kivi, laulev narr, säravad kuplid* jne.

Vaieldav võiks olla sõnade *intelligentne* ja *sümpaatiline* eriviisiline tuletamine, põhjusel, et esimene tuletab tüvest *intelligent*, teine — *sümpaatia*. Aga on ju ka olemas *intelligentia!* Tun- dub seepärast, et sobivam oleks tuleta- da tüvest *sümpaat*-, järelkult *süm- paatne* (25).

Lk. 88. tehakse olevale käändele erand erandist, kuid sama õigusega va- javad seda ka teised kolm käänet, sest võib tekkida sama mõtteselgusetus, näit.: *kehva mõisamoonaka pojani ja kehvani mõisamoonaka pojani*.

Üheliigiliste lauseliikmete eralda- mise küsimuses (lk. 104) puudub ree- gel kõha- ja ajamääruste kohta, kus võivad esineda järgmised juhtumid: *A. Haava sündis Pala v. Kodavere kih. Tartu maak.* — *A. Haava elas Kodave- res, Tartus, Peterburis jne.* — *Olen kodus teisipäeval, reedel ja laupäeval.* — *Olen kodus teisipäeval 21. oktoobril kl. 4 päeval.*

Raamatu õigekeelsuslik külg öeldak- se eessõnas, vastavat „täiel määral“ Õigek. Sõn. normile. Ometi leidub mõ- nesuguseid kõrvalekaldumusi, mis tin- gitud arvatavasti Ö. S. muutunud sei- sukohast.

Nii esineb -us-lõpulistest sõnadest liitumine ilma e-ta (*haridusminister*),

kujud -võrd ja juurde pro Ö. S. -võrt ja juure.

Keelevigadest võiks märkida: *oma- le pro endale* (71, 72, 140, 150), *küllas- tas Tallinna pro Tallinnat* (145).

Jääb soovida, et keskkoolid võtaks tarvitusele selle parima keeleõp. käsi- raamatu, mis meil seni olemas, ja et autorid püüaks järgmises trükis elus- tada ja tihendada oma stiili.

* * *

K. Vainula lauseõpetus on määra- tud küll koolidele, keskkoolidele muidu- gi, kuid selle sobivus sinna on küsitav, kõigepäält täielikkuse suhtes: raamat sisaldab lauseliigenduse, liitsõnade ja kirjavahemärkide käsitletu, kuna puu- dub tuletamine liidete abil, sõnajärjes- tus ja märkmed sõnade tarvitamise kohta (*ehk-või, ja-ning, järele-jär- gi*). Ka puuduvad koolile nii vajalikud harjutused.

Mis antakse, eisneb põhjalikult ja üksikasjalikult, vajalikkude märkuste ja NB-dega. Koolidele oleks antud ma- terjali, nimelt lauseliigenduse peenusi, liialt palju, võimatu oleks neid läbi võt- ta ja omandada. Olgu näit. täiend, mis jaguneb 5 liiki, neist viiest nimisõnali- ne täiend 4 liiki ja neist neljast omasta- valine jälle 5 liiki.

Lauseliigendus on töö, mis nõuab tugevat loogilist mõtlemist ja oleks pee- nustes mõeldav ainult keskkooli viima- ses klassis, mitte aga teistes, kuhu kuu- lub kavade järgi lauseõpetus. Kuid selle tarvilikkus oleks küsitav isegi vii- mases klassis, sest emakeele õpetamise eesmärk koolis on tegelik õigekeele ja -kirja valdamine, ja seda võib saavuta- da vähema lauseliigenduse peenuste teadmisegega. Jätkuks sellest üldjoontes ja tüübilistes lausetes, et mõtestada va- hemärkide ja ühildumise reegleid. Pee- nused aga tuleks omandada ilma teoo- riata.

Ainestik on korraldatud loogilises süsteemis, nagu E. Muugilgi.

Sisulisest küljest vajaksid õiendusi mitmedki pistasjad. Lauseõpetuse de- finitsioonis öeldakse muuseas, et see kä- sitab „lausete tekkimist sõnadest“. Ometi ei leia meie sarnast „lausete tek- kimise“ käsitletu ei selles ega üheski tei-

ses süntaksis. On tegu mingi noaaegse määranguga, sest ka H. Põllu lauseõpetuses räägitakse lausete „sündimisest“ sõnadest.

Õeldistäite käsitletu tundub mitmeti ebamäärane ja kaheldav (lk. 12 j. j.). Esiteks nähakse selles üldse tähenduslikult puuduliku pöördsona olema laiendit. Näit. lauses: *Kirjanik olla ei ole kerge on kirjanik* aluse laiend, K. V. seletuse järgi aga ka õeldistäide. Teiseks on kahtlased sedalaadi väited kui: *Ehitasin maja ilusa (ilusa on ö.-t.), Kartuleid ostsin tündri (tündri on ö.-t.)*. Oleks vist kohasem näha esimeses lauses täiendit ebaharilikus järjekorras, teises aga sihitist. Autor käib siin — nagu mitmes teiseski kohas — prof. L. Kettuneni jälgedes (Lauseliikmed, lk. 23 jj.), kuid sellest hoolimata tundub käsitlus vale.

Lhk. 7. peetakse vigaseks lause „*Poola president jõudis Tallinna (p. o. on jõudnud)*“, õige aga oleks: *Poola president saabus Tallinna täna kl. 9*. Ometi võib näha esimeses lauses tüübilist päälkirja, mis esineb harilikult elliptilisel kujul — puudub aja määrang.

Seletus nimetavalise liitumise kohta lk. 62. on ebaselge: „...kui täiendsõna nimetab teise sõnaga sama asja, mis põhisõnagi“. Võtame *lillkapsas*, täh. lill on teise sõnaga sama mis kapsas! Selgem oleks öelda, et liitsõna sisaldab samal ajal nii täiend- kui põhisõna mõiste: *lillkapsas* on ühtlasi lill ja kapsas.

Lk. 66. esitatakse näide, kuidas „erilise rõhutamise“ puhul kirjutatakse liitsõna täiendsõna lahus, näit.: *hiire karvane kasukas* (kas mitte *hiire karva?! J. V.), sakste vastane politika*. Tõepoolest aga ei tohi mingisugune täiendsõna rõhutamine põhjustada lahuskirjutamist; seda võime ainult peasõna rõhutamisel ja siis on väljendil hoopis teine mõte, siis polegi enam liitsõna.

Tarbetu on märkus lk. 43, et lauses *Kõlagu lauluhääl kaugele!* pole ütet ja pole vaja komasid. Kes siin tahakski näha ütet!?

Õigekeelelt on raamat võrdlemisi korralik, peale mõne üksikasja. Nimelt ei ole küllalt hooliga tehtud vahet sõ-

nule ehk ja või, oma ja enda, mille segiminekut esineb kümnetel juhtudel. — Paaril juhul on segi järele ja järgi: *otsustades nime järele... (28). Ma vaatasin talle järgi (53)*. — Paaris kohas nõuaks mõte ülivõrret: *...laulu kuulata on mu armsam ajaviide (6). Lugemine oli tema suurem lõbu (7)*. — Lk. 39. sobiks osaalus: *Ajakirja „A“ numbrid on siin müügil*. — Sidekriipsu vajaks väljendid: *poiss sõna, raamatuid sõna, loeb sõna (5) jt*. — Sõna kohtlema on lk. 41. tarvitatud ekslikult kaasäitlevaga, peab olema osastavaga.

Raamatu stiil on üldiselt tihe, laakooniline ja selge, kuigi mõnes kohas võib leida ebaselgeid väljendeid ja tarbetuid sõnakõlke. Kalduvust moodsale keelele märgata ei ole, pigemini võib tunda mõneski lauses germanisme, olgugi et nende eest mitmel puhul hoiatatakse, näit.: *Ma lootsin su tuleku pääle (10). ...silmi tõstmata oma kaaslaste pääle (19). Ma mõtlen tähti vend Oskari pääle (39) jt*.

Raamatu välimusest paistab trüki-koja tüüpide vähesust. Näited on laotud gooti tähestikuga, mis liialt vähe erineb muu teksti antiikvast. Millegipärast ei esine gooti tähestik siiski puhtal kujul: *w asemel on alati v*, mis lugemisel esialgu mõjub segavalt.

Üldotsus: kuigi raamatut ei saa otsekohe — peajaslikult kavadele mittevastavuse ja meetoodilise külje tõttu — soovitada õpperaamatuks koolidele, on tegu siiski põhjaliku ja ajakohase tööga, mida võib tarvitada igauks, kes soovib süveneda meie lauseõpetusse.

* * *

M. Meose raamat sisaldab vaatlusi ja harjutusi III ja IV õppeaastale, olles jätkuks möödunud aastal ilmunud I osale. Võetakse läbi uutele õppekavadele vastavad õigekirja ja keeleõpetuse küsimused, kusjuures keskuseks on III õppeaastal käänete ja pöörete lõpud, IV — välted ja astmevaheldus.

Meetoodilised võtted ja harjutuste üldilme on sama mis eelnevas osaski: lastakse vaadelda mingisugust nähet, kriipsutada alla, teha vajalik kokkuvõte ja lõpuks luua ise või otsida mujalt

vastavaid näiteid. Sellisest formaalsest käigust peetakse kõvasti kinni ja see jätab vaatlusel teatud kuivuse ja monotoonsuse mulje. Oleneb muidugi õpetajast, kuidas muuta tööd suupärasemaks.

Raamatu eessõna annab selleks ka mõne näpunäite. Huvitav eriti on soov, et õigekirja ja grammatika õppimisel kasutatakse mänge. Näiteks on toodud „keelemäng“, ringmäng, millejuures lauldakse: „Nüüd keelemängu mängime, me keskel omastav“ jne. Omastava ümber keerlevad lauldes „käändelõpud“, „liituvad“ sellega, saadakse mingi kääne. Tundub nagu liialdusena, et laul on ühendatud käänete pähekulutamisega — jätkuks ehk mängust ilma lauluta. Kuid huvitav oleks siiski katsetada, milleks selline ringmäng kujuneb.

Mehaanilise mällu-kulutamise põhimõtte on harjutustes esikohal ja peab ka nii olema, sest pole saabunud aeg loogiliseks mõtestamiseks. Komat ei panna näiteks mitte kõrvallause, vaid teatud sõnade (*kes, mis* jne.) ette.

Formaalsusega on paiguti mindud liialegi. Nii püütakse harj. 48—57. (lk. 34—6.) viia õpilane reeglile, et sõna ilma käändelõputa on omastav kääne ja et teised käänded saame kõik omastavast (nagu näitab ringmäng). Ometi pole see hea üldistus, sest sageli on käände lõputakuju ka nimetav ja osastav. Samuti puudulik on sama üldistus mitmuse kohta, sest see on maksev ainult omastavalisele sõnasele.

Küsitav tundub meetoodiline kõik, millega asutakse vältete vaatlemisele. Ei alata mitte häälikutega sõnades, vaid mänguriista helide, käteplaksude, sammude jne. vältuse vaatlemisega, märkides seda nootidega. Vaevalt teostub sel moel minek lihtsamalt keerulisemale, tutvamalt võõramale. Siin võiks ikkagi alata otse sõnadega, kuid tarvitada elustamiseks ja mitmekesis-tamiseks võtet, mis raamatus on paigutatud algusse.

Harjutused esinevad enamikus lugemis-palade kujul, on sisult seotud ma-laste koduse eluga ja seetõttu lähedased õpilaste huvidele. Stiililt on lood lihtsad ja lususad, kõlalt rohke allitera-tsooniga. Kuigi püütakse koondada

ühte palasse võimalikult palju vaatlu-seks vajalikku nähet, ei teki sellest eri-liselt ebameeldivaid kompositsiooni või stiili pahesid. Näit. olgu pala „Kääbus ja ussike“ (lk. 41), kuhu põimitud 12 ritta kindlas järjekorras kõik käänded sõnast *tupp*.

Harva mõni pala tundub liialt sisu-tu („Laste töö“ lk. 28) või liiga raske ja kaugel laste huvipiirele („Ühe tütar-lapse mõtted“ lk. 78).

Keelelt on harjutustik korralik, väl-ja arvatud paaris kohas *omale pro en-dale* (49, 107). — Paaris lauses sobiks rohkem osalus: *Igal pool elu ja liiku-mine* (20). *Aias kasvasid mitmesugu-sed marjapõõsad...* (66). — Mõned keelendid tunduvad pisut vanamoel-ega, nagu *märgi ära pro märgi* (52 jm.). *Jõudis kätte pro saabus. pavin enmast riidesse pro riietusin* (51), kuna teises kohas esineb moodsalt *avab ja sulleb* (52) pro *teeb lahti ja paneb kinni*.

M. Meose harjutustiku tugev kül-g on lihtsus ja süstemaatikkus. Soovida võiks, et mõnd eriti rasket õigekirjutus-likku nähet — näit. välted — rõhuta-taks suurema harjutuste hulgaga.

Anna Haava. Siiski on elu ilus.

R. Kivi kirjastus. Pealadu: K.-ü. „Rahvatüli-kool“ Tallinnas. 95 lk. Hind 275.

Aug. Raud.

„Siiski on elu ilus“ — Anna Haava järjekordne värsiraamat — on jõudnud lugejaspubliku lauale kümne aasta jä-rele tema eelviimase kogu („Meie näe-vist“ 1920.) ilmumist. Kirjaniku isik on selle aja sees elanud läbi oma 60-aas-ta juubeli, on korraldanud trükki oma varemilmunud luuletised eri koguna ja andnud välja mõned tõlketööd. Oma era-elus on ta aga taandunud avalikust elust täiesti kõrvale, nii et temast laiemas ringis midagi ei teata. Asia lähemal seisjad teavad vahest niipalju, et luule-taja A. Haava elab endiselt Tartus. on vahepeal põdenud füüsiliselt tublisti vananenud ja et ta on asunud Õpetaja tänavast Tiigi tänavale elama.

Seda huvitavam on kätte võtta äs-jailmunud luuletiskogu, et selle järgi

saada kujutlust endasse-sulgunud poetessi hingeilmast, tema hilisemaist eluvaateist ja viimase aastakümne elamustest.

Kui nüüd alalagi viimati mainitust, siis peab esijoones märkima, et luuletised jätavad lugejasse raskepäraselt-tõsise mõju: neis leidub küllaldasel määral trotslikku irooniat, kibeduse-sappi, elupettumust, etteheiteid seltskonnale ja ajavaimule, hingelist resignatsiooni, eluhädade tragismi; sekka vaid optimistlikumaid elutuksatusi, helgemaid mälestuselamusi, traditsioonilist, A. Haavale nii individuaalset elutroosti ja religioosset väljapääsu-lohutust — keerdeid kaudu luuletaja usutunnistuse põhihelini: *sa oled suurem kui su saatus; siiski on elu ilus.*

See meeoleolude ainek on põimitud üksikalades ristamisi üksteisest nii läbi, et teeb raskusi liigitella luuletisi nende sisu järgi tervikutena. Siiski võiks ehk kõnelda kogusummas sellisest ainejaotusest: 1) kallima tagakurtmine ja õilistamine, 2) lauliku minapihtimused, 3) seltskond, aeg ja laulik, 4) ajalaulud, 5) looduslaulud, 6) tõlke-luuletised.

Kallima tagakurtmise ja õilistamise motiivistikus ei leia meie palju uut: oleme sellest kõigest kuulnud täiuslikumalt varemilmunud luuletiskogudest. Need on üksikud ilupildid, helendavad mälestushetked, õndsad meelisklemismomendid neist ajast, kui põlnud veel muutunud tema parim sõber nägematuks elukaasränduriks. Need pildid kerkivad ajuti lauliku vaimusilmade ette, helendavad seal täies selguses ja kaovad siis kui fatamorgaana, kui hahituv unelm.

Oma *mina-lauludes* mainib A. H. kõigepealt oma hingelisi elamusi ja saatuse-traagikat, kodutuse-tunnet, selle kõrval ka füüsilisi kannatusi ja maisi muresid. Nii kostab luuletises „Elu vaid unenägu kõik“ võimas enese-traagika¹⁾:

„Heitis Jumal mu hingesse

Eluleekiva tule —

Astus Püha siis eemale:

„Põle nüüd, inime, põle!“

Mõistis mu välja Eedenist,

Lapsepõlve Saalemist —

Valmistet seisis mu elurist.

Läksin siis eneseleekides,

Inime läbi maailma...

— — — — —

Raudane saatus mu kaasas käis,

Faatum, ta iial ei rauge!

— — — — —

Elu vaid unenägu kõik!“

Sealsamas valuvoodis vintskleiva poetessi mõttehõusud suure Jumala juurde; ta eneselohtused ähvardava surma vastu („surm ei ole surm — on ainult muutus“; „surm ei ole õud — surm ainult saladus“; surm sammub eluga käsikäes — „nad hunnitid mõlemad mõõtmatus väes“); igatsused „muldakauni“ kambriekese järele — kodumaal, kodutaeva ja kodupäikese all; nutt „maise elu ääre peal“, kus pole selge, kuhu vaekaalud langevad, kas elu või surma poole.

Seltskond ja laulik, aeg ja laulik, nende vastastikune suhtumine luuletaja vaatevinklist — see on kõige laiapiirilisem luulemotiivistik terves luuletiskogus.

Palju sattüürilis-ironilist trotsi paiskab laulik meie „riugasrahva“ kaela. See rahvas on kuulutanud lauliku lindpriiks ja sundinud tema teadlikult taanduma aktiivsest elust. Ja laulik, eemaldunud inimestest, tahab elada omaelu. Ent sel taandumisperioodil tabab laulikut eluaastate saatustlik juubel. Inimesed tahavad harjumuslikult austada laulikut, tahavad teda ülistada, tahavad näha teda endi ees palgest palgesse. Ja siis kihvatab lauliku süda, purskab esile südame alla kogunenud nõretav sapp. Laulik ei lähe hulkade ette, ei taha austavat lauliku-pärga; teda ei huvita külmad, uhked tseremooniad, helinad, laulud, kõned, peoküünalde sära. — Edasi hargneb pikk eneseanalüüs ja seltskonna analüüs. Publik kitkub ja katkub laulu ja luulet; laulik on publiku silmis maamadal kääbus; maailm toob laulikule jääkülma konventsiooni; väiklustes vägevaid, inim-maskides tegelevaid deemoneid hiilib eluaeg lauliku ümber; ikka on neil ohvrit vaja — ikka jälle mõnd inimsaatust

¹⁾ Tsitaadid ortograafiaalt ja interpunktsioonilt muutmata.

ohvriks; valesus ajab taga süütu inimest, ja kui see on surnuks tehtud, algab tõsine lein — kristlikud näod ees; laulik on kui kerjus-jumal, kes loovib maa ja taeva vahel; laulik kõnnib kui kodutu rändur süngel sügisööl, sügispiisarate langedes pedajate all ja unistab rahupakkuvast eluasemest, kõnnib võõrana, majalisena, vaese ja varatu inimesena, eksiva kajana.*) Ja hetketi tahaks laulik paisata maailma temas mäsava tule: süttigu kõik, mis ette jääb. Kuid igakord ei kõnele laulik nii ägedat keelt. Lauliku igavikuline pool taltsutab ta maist poolt. On heldimussilmapilke, mil laulik ei tunnusta ühtki vaenu inimeste vastu: kõik see, mis oli, mis on või tuleb — hällist hauani, on vaid suur harmoonia, igaviku sümfoonia:

„Siiski on elu ilus!

Ilus ja hunnitu-suur.

— — — — —

Keset ka saatuse pimedal

Loonud hing lootuse ilula;

Võitlustes — surmaga värju all

Minuga jäänud mu Elulaul.

Armastan sind — Sina, mu Elu!“

Nii võngub lauliku tunde-baromeeter kiiresti üles ja alla, alla ja üles, püües siiski sagedamini trotsi-tormi pügalal.

Järgnev tsükl laule — *ajalaule* — on kunstiliselt ja elamuste sügavuselt kahvatu ja neid ei saa võtta kuigi tõsiselt. Pikim neist laulest on „Nii umbes...“ See on arutus, kuidas nüüdisaja härrad hindavad prouasid rohkem kui preilisid. Teises laulus pilgatakse joomist, kolmandas meie aja daamide suitsetamispaht jne. Üks on pühenduslaul vabale Eestile.

Looduslaule on kolm: kevadest, sügisest, tuisust — kaunis õnnestunud meeleolult ja kujutuselt.

Raamatu lõppu on paigutatud *tõlke-luuletisi* Fr. Grillparzer'ilt, Fr. Schiller'ist, J. W. Goethe'lt, Otto Ernst'ilt jt., peamiselt katkeid nende pikemaist tõist.

Niipalju ainestikust.

*) Loe: „Läbi süngava sügisöö“ (lk. 44) — pikem ja ühtlasi elamuslikem luuletis *terves kogus*.

Luuletiskogus „Siiski on elu ilus“ on jäänud A. H. läbi ja läbi *subjektiivseks liivrikuks*; objektiivsust on vähesel määral ainult tema looduslauludes.

Luuletiste *elamuslik külge* on küllalt tugev. Luuletaja ei tee sõnu, vaid kõneleb otseselt, jõurikkalt ja värvikalt kõigest sellest, mis pakitseb tal südames. On ilmselt silmapaistev, et sinna on kogunenud palju kibedusmeeleolu, mis murrab teed väljendumiseks, murrab teed vahenditult, pääsedes kui paisu tagant, kuni on meeleolu kahanenud jälle normaalnivooni. Lugejat ei jäta need luuletised ükskõikseks, vaid ta elab tunduval määral kaasa kannataja poetessi kannatustele, kuigi kainelt otsustades tuleb jääda paljudel väljendatud kujutiste suhtes eri arvamusele, eriti mis puutub lauliku ja seltskonna vahekorrasse.

A. Haava *maailmavaade* ei ole teinud oma põhiolemuses erilist pööret; muudatusi on märgata vaid mõne ala süvenemises (seltskond ja laulik).

Stiililt on A. H. luule moderniseerunud, nagu on olnud seda märgata järk-järgult ka eelkäivate luuletiskogude juures, alates juba luuletiskogust „Lained“. See moderniseerumine pole küll teadlikult ehtis, on vahest nagu pingutatud, tehtud, koguni saamatugi, ent mõnes suhtes on see ometi algupärane, ainult A. Haava'le omane, eriti kui jälgida mõnd stilistlikku ehteväljendist.

Keelelt on teos vilets. Ei ole mõtetki hakata loetlema kõiki keelelisi väärtusi, valemorme ja trükivigu. See on ikka olnud A. Haava nõrk külge, et ta keelelisest küljest ei luba kohendada kellelgi teisel omi teoseid, vaid loodab liiga palju enese oskusele.

Värsitehniliselt püsib A. H. vers libre'i piirides, nagu ta seda värsivormi on harrastanud juba pikemat aega. Võiks isegi ette heita luulevormitust suurimal määral, võrreldes teiste kaasaegsete luuletajate loominguga.

Kirjandusvoolult hõljub A. H. ka selles luuletiskogus vana-romantika vallas, kuigi teeb vahel külaskäike uusromantismi ja meie nüüdisaja värskema luule rajoonidesse.

Kokku võttes pakub aruteldud luuletiskogu kõige rohkem huvi *sisulises* mõttes, aidates tutvuda Anna Haava praeguse hingeseisukorraga ja viimase aastakümne elamustega. Ses suhtes on see värsiraamat küllalt huvitav ja üks-

ki luulearmastaja ei kahetse, et ta selle on läbi lugenud. Kõik muu on vähema tähtsusega ja on kahtlemata paremini avaldamist leidnud Anna Haava varemilmunud luuletiskogudes.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

E. Õ. Liidu asemikkudekogu koosolek 31. X 30. a. Tallinnas.

Koosolekust võtsid esindajate kaudu osajärgmised organisatsioonid:

Koosseis.

1. Harju Maak. Õp. Liit	4 esind.	T. Talbak, T. Thalmann, A. Ruut, A. Meikop.
2. Hiiumaa Õpetajate Ühing	1 „	V. Minneste.
3. Juudi Õpetajate Ühing	1 „	S. Passov.
4. Järvamaa Õp. Liit	4 „	A. Alber, S. Kass, A. Reeben, J. Söödor.
5. Läänemaa Õp. Liit	3 „	J. Kranfeld, H. Rajamaa, E. Veiderman.
6. Narva E. Õp. Selts	1 „	M. Speek.
7. Petserimaa E. Õp. Liit	1 „	K. Berenstrauch.
8. Pärnumaa Õp. Liit	1 „	E. Glück.
9. Saarte Õp. Üh. Liit	1 „	A. Klauren.
10. Tallinna Õp. Selts	10 „	G. Hion, M. Kaer, O. J. Kiesel, T. Kuusik, G. Ollik, A. Perli, A. Ploompuu, O. Reinok, E. Schmiedehelm, J. Tamm.
11. Tartu Õpetajate Selts	4 „	E. Nurm, J. Tauts, E. Schönberg, M. Vellema.
12. Tartumaa Õp. Liit	3 „	J. Alver, K. Lenk, A. Muska.
13. Valga Õpetajate Ühing	1 „	F. Klement.
14. Vene Õp. Keskliit	3 „	O. Arrol, O. Gavrilova, S. Schilling.
15. Viljandimaa Õp. Liit	4 „	P. Adamson, E. Oskar, P. Rängel, P. Tiss.
16. Virumaa Õp. Liit	6 „	K. Aalbau, K. Bluum, J. Einblau, E. Jõesaar, P. Raudsepp, P. Veevo.
17. Vändra Õpet. Selts	1 „	J. Koppelmann.
18. Võrumaa Õp. Liit	3 „	A. Ivask, J. Karheiding, P. Korrol.

Kokku 52 esind.

Peale mandaatidega varustatud delegaatide registreeriti järgmised osavõtjad: E. Õ. Liidu juhatuse liikmed — M. Välbe, A. Janson, H. Roos, J. Elango, J. Kents, A. Kuks ja J. Uustalu.

Tööle rakendamine.

Koosoleku avab Liidu esimees M. Välbe ja tuletab meelde, et surma läbi on lahkunud E. Õ. Liidu esimene esimees prof. P. Pöld. Koosolijad austavad kadunud mälestust vaikselt püstitõusmisega.

Koosoleku juhatajateks valitakse E. Nurm ja A. Reeben, protokollkirjutajateks S. Kass, P. Rängel ja J. Kranfeld. Mandaatkomisjoni liikmeteks valitakse T. Kuusik, J. Tauts ja E. Veiderman.

Päevakord kinnitati juhatuse poolt koostatud kujul.

Aruanded.

Kuna kõik aruanded koostatud kirjallikult ja saadikuile varem juba kätte saadetud, siis Liidu esimees M. Välbe ainult lühidalt

valgustab neid tingimusi ja olukordi, milles arenes tegevus.

Loovaks tööks õhkkond oli ebasoodus. Ümberkorraldused ja reformid hariduselus närveerisid õpetajaid, halvastasid töötamist. Kuid teiselt poolt see olukord mõjus ergutavalt. Tuimem element hakkas otsima sidet organisatsioonidega, „metsikud“ ühingud (Haapsalu, Tartu) hakkasid pinda sondeerima liitumiseks E. Ö. Liiduga jne.

Vahekord Koolinõunikkude Ühinguga on selgitatud ja sõbralikuks koostöök loodud sobivad eeldused.

Kuna Liidu tegevus aasta-aastalt on muutunud laiemaks, keerulisemaks ja raskemaks, siis on viimasel ajal end tunda andnud tege- laste puudus.

Läbirääkimistel käsitletakse neid samme, mis Liidu juhatus astunud koondamise puhul.

Aruanne kinnitatakse ühel-hääl. Samuti kinnitatakse Baltiiriikide Õpetajate Liidu sekretariaadi esindaja aruanne ning „Noorus- maa“ kirjastiku, Liidu häälekandja „Kasva- tuse“ ja Liidu kassa aruanded. Selle juures pikemaid kõnelusi tekitab „Kasvatus“, mille tellijate arv käesoleval kalendriaastal kaha- nenud. Tellijate arvu vähenemise põhjuseks on peamiselt õpetajate tähelepanu nihkumine pedagoogilistelt küsimustel leiva kaotamise hädaohule.

Soovitatakse „Kasvatuse“ sisu tasapinda lasta madalamale, tuua rohkem praktilise ise- loomuga kirjutisi, alandada hinda, teha roh- kem reklaami jne.

Tegevuskava

arutamisele asudes tõstetakse üles kõige pealt koolimaade küsimus.

Koolimaade äravõtmise kavatsus on teki- tanud palju ärevust maaõpetajate hulgas. Nõutakse kategooriliselt praeguse korra säili- tamist ja soovitakse isegi Liidu juhatusse va- lida rohkem maa õpetajaid, et sellega rohkem kaitsta koolimaade asja.

Edasi kõneldakse õppekavadest ja alg- kooli seaduse muutmisest.

Mõnelt poolt tehakse ettepanek, et Liidu juhatus katsuks välja töötada uued algkooli õppekavad koondatud koolide jaoks. Teiselt poolt aga see ettepanek leiab vastuseismist, sest koondatud kool on ajutine häda-abinõu ega või jääda püsima. Pealegi iga minister niikuini muudab õppe- ja tunnikavu oma tahtmise järgi. Liit peab püüdma stabiilsuse poole ega tohi alalisi muutmisi omalt poolt teetada.

Virumaa esindajad tõstavad üles erakor- ralise kongressi küsimuse ja tabavad sellega üldise meeleolu ning soovi. Leitakse, et käes- olev aeg on nii tume ja õnnetusi ennustav, et rohkearvuline kokkutulek küsimuste kaalumi- seks ja sihtide seadmiseks on paratamatult tarvilik. Kongress otsustatakse pidada juba kas eelseisval jõuluvahelajal või kõige hiljem veebruarikuu lõpus.

Valimised.

Liidu juhatuse liikmeiks valitakse E. Mar- tinson, J. Kents, M. Välbe, H. Roos, J. Rummo, A. Janson, J. Elango, A. Veiderman, A. Kuks, J. Unt, N. Kann, J. Piiskar — kõik Tallin- nast; E. Nurm, E. Schönberg ja M. Koch — Tartust; K. Neuman Tartumaalt; A. Reeben Järvamaalt; P. Adamson Viljandimaalt ja P. Raudsepp Virumaalt.

Juhatus liikmete kandidaatideks vali- takse D. Treiman ja O. J. Kiesel Tallinnast, J. Uustalu ja H. Rajamaa provintsist.

Liidu revisjonikomisjoni valitakse tagasi endised liikmed J. Depman, A. Alber, J. Sih- ver, S. Söödor ja J. Alver.

Aukohtu liikmeiks valitakse tagasi endi- sed N. Nurmiste, M. Välbe, N. Kann, V. Peet ja O. J. Kiesel; kandidaatideks neile J. Tork, J. Söödor, A. Reeben, H. Rajamaa ja E. Jõe- saar.

Samuti valitakse tagasi toetuskapitali ju- hatuse endises koosseisus.

Eelarved.

Liidu eelarves tehakse mõned väikesemad muudatused ja kinnitatakse see siis tasakaalus tulud ja kulud Kr. 38.100.

Samuti kinnitatakse „Kasvatuse“ ja toe- tuskapitali eelarved.

Vene Õp. Keskliidule otsustatakse tema vastaval palvel alandada liikmemaksu 50%.

Teenistuseteta jäänud õpe- tajate toetamine.

Koondamise puhul teenistuseteta jäänud õpetajate toetamiseks soovib Saarte Õp. Üh. Liit toetuskapitali maks käesoleval aastal tõsta 5-kordseks. Teiselt poolt leitakse, et see ettepanek on hilinev, sest kohapealsed or- ganisatsioonid on juba igatüki oma moodi asu- nud toetust ja abi mobiliseerima ja suudavad sel teel esialgselt häda kõrvaldada. Seepä- rast jääb Saarte õpetajate ettepanek esialgu vastu võtmata.

Jõulupühade vaheaja küsimus otsustatakse paluda hasominis ümber korraldada nõnda, et koolitöö kõigis koolides algaks 7. jaan. Kui seda teisiti teostada ei saa, siis soovitatakse kolme päeva võrra koolitööd kevadel pikendada või sügisel varemalt alata.

Koosoleku lõpetamine.

Enne laialiminekut võetakse ühel-häälle vastu veel soovivaaldus, et õpetajad rahva hulgas teeksid õhutustööd ühtluskooli mõtte ja tähtsuse selgitamiseks ja õppe- ning kasvatustöö kaitsmiseks.

Koosolek, mis algas vara hommikul, lõpeb alles õhtul. Koosolekul ei tehtud suuri sõnu, ei hädaldatud ega võetud vastu pikki resolutsioone. Küsimusi käsitleti asjalikult ja kainelt. Tundus kindlat tahet kõigi jõududega kooli kaitses üles astuda, kui olukord seda peaks nõudma.

Õpetajate Liidu juhatuse koosolek

peeti 16. nov. k. a. Tallinnas. Koos oli suur enamus juhatuse liikmeid.

Ametite jagamine.

Koosoleku esimeseks ülesandeks on Liidu esimehe valimine ja ametite jaotamine juhatuse liikmete vahel.

Pärast pikemaid läbirääkimisi ühemeelselt valitakse Liidu esimeheks E. Martinson, abideks M. Välbe ja A. Janson; sekretäriks J. Elango, abiks J. Piiskar, laekuriiks J. Unt ja ametita sekretariaadi liikmeks J. Kents.

Sekretariaadile tehakse ülesandeks jooksvate asjade ajamine ja juhatuse koosolekute ettevalmistamine, kuna kiireid küsimusi otsustama volitatakse esimees.

Sekretariaadile abiks üksikute küsimuste läbitöötamiseks moodustatakse kutsehuvide, edasiharimise, ekskursioonide, noorsookirjanduse, algkooli ja pedagoogiline toimikond.

Täienduskoolide õppekava projekt

otsustatakse läbitöötamiseks anda sekretariaadile, jättes viimasele õiguse moodustada eriline asjatundjate komisjon.

Õppejõudude teenistusseaduse eelnõu

uuest redaktsioonist, nagu ta Vab. Valitsusele hiljuti esitatud, annab ülevaate Liidu juriskonsult A. Susi,

Selgub, et ministeerium on arvestanud tervet rida Liidu poolt tehtud sisulisi kui ka redaktsioonilisi parandusi; kuid samal ajal on tähele panemata jäetud rida suuri põhimõttelisi küsimusi. Nii näeb seaduse-eelnõu ette võimaluse kutselist õpetajat registreerida ametisse ka õpetaja kohusetäitjaks, kuna valimine jäetakse endist viisi vallaõukogude kätte; õpetaja jäetakse kooli ülalpidava asutise, seega maal valla teenijaks; sugulaste teenimine alluvuse vahekorras keelatakse; edasikaebamise kord distsiplinaarkaristuste puhul pole üldse ette nähtud jne.

Ettekantud andmed võetakse teatavaks ja otsustatakse Riigikogu komisjonis esineda Liidu parandusettepanekutega.

Õpetajate X üldkongress

otsustati pidada jõuluvaheajal ja kongressi kavasse võtta algkoolide seaduse ja õppejõudude teenistusseaduse eelnõud. Lähem korraldus jäeti sekretariaadi hoolde.

Tartu Keskkooliõpetajate Ühingu

liikmeks võtmise küsimusest vahetatakse pikemalt mõtteid. Peetakse soovitavaks enne küsimuse otsustamist selgitada veel Tartu õpetajate koostöö võimalusi ja selleks E. O. Liidu esindajad Tartusse saata.

Koolimaade küsimuses

otsustatakse läbi rääkida üksikute riigikoguliikmetega ja selleks Tallinnasse kutsuda mõned maa-õpetajad.

Õpetajate X üldkongress

peetakse 27. ja 28. dets. k. a. Tallinnas tütarl. kommertsgümnaasiumi ruumides. Kongressi algus 27. dets. kell 10 homm.

Kongressi kavas on kaks peaküsimust: I. Avalikkude algkoolide seaduse-eelnõu ja II. Õppejõudude teenistusseaduse eelnõu.

Esimese teema puhul refereerivad E. Martinson — ühtluskooli küsimusest ja A. Kutsar — koolimaa küsimusest.

Teise teema puhul refereerib A. Susi — õpetajate õiguste kitsendamisest ja J. Uusitalu ning J. Rummo õpetaja ametisse seadmisest.

Teesid ja resolutsioonid referentidelt on palutud 15-ndaks dets.

Kongressi esimese päeva õhtul tahetakse korraldada koosviibimine teelaus.

Naiskongressi otsuseid.

1. ja 2. nov. k. a. peetud IV üleriigilisel naiskongressil võeti vastu rida mitmesuguseid resolutsioone. Toome siin mõned neist, mis käsitavad kasvatusel küsimusi ja võivad pakuda meie lugejatele teatud määral huvi.

„Arvesse võttes, et sotsiaalne edu ja meie rahva tulevik oleneb suurel määral meie noorte harmooniliselt arenenud iseloomust, et laste loomulikuks kasvatajaks on kodu, et seepärast vanemaid ja tulevase vanemaid tuleb viia olukorda, milles nad suudaksid paremini täita omi kasvataja ülesandeid, tunnistas kongress vajalikuks:

1) anda koolides viimase õppeaasta jooksul õpilastele, kes oma enamuses saavad hiljemini perekonna-isadeks ja -emadeks, õpetust perekonnapedagoogikas, s. o. õpetust lapse füüsilisest ja vaimlisest arenemisest ning kasvatuslikest meetodest; see õpetus olgu kohandatud õpilaste arenemisastmele täiendus-, kesk- ja kutsekoolides ning usaldatud spetsialistide, s. o. arstide, psühholoogide ja kasvatuslaste kätte;

2) et koolid, vanemate organisatsioonid, vabaharidusasutised ja omavalitsused korraldaksid vanemaile kursusi, loenguid ja nõupidamisi kasvatuslike küsimuste üle ning levitaksid vanemate keskel kasvatuslaste-likku kirjandust;

3) et omavalitsused avaksid igas suuremas keskkohas kasvatus- ja kutsevaliku nõuandekohad, kus töötaksid koos vanemad ja õpetajad, arst ja psühholoog-pedagoog nõuandmiseks vanemaile ja noortele kasvatusel ja kutsevaliku küsimustes.“

„IV üleriigiline naiskongress tunnistas lubamatuks kokkuhoiu teostamise riigi- ja kogukonna majapidamise abieluliste naiste vallandamise teel, kuna see abinõu ei vasta meie põhiseaduses tunnustatud üheõigusluse põhimõttele.“

„IV üleriigiline naiskongress protestib ihu-
nuhtluse kui ebakasvatustliku ja kahjuliku sanktsiooni sissevõtmise vastu nude vangistus-
seadustikku.“

Aruanne E. Õ. Liidu tegevusest 1929/30. a.

Hiljuti peetud E. Õ. Liidu asemikkudekogu koosolekul muuseas kinnitati ka Liidu moodunud tegevusaasta aruanne.

Nagu aruandest näha, moodunud tegevusaastal E. Õ. Liitu kuulus 11 õpet. kohalikkude

liitu neisse kuuluva 97 ühinguga, 8 iseseisvat õpetajate seltsi ja 3 vähemusrühvusest õp-
orgi, neist Vene Õpetajate Keskliit 8 koha-
liku ühinguga ja Rootsi ning Juudi õp. ühing
ülemaaliste üksustena.

Tähendatud orgide kaudu oli E. Õ. Liidu liikmeks liigikaudu 3700 õpetajat.

Liidu juhatus pidas 5 ja Liidu sekretariaat 33 koosolekut.

Toimkondi töötas Liidu juures 16, peale selle toetuskapitali juhatus, ajakirjade toimetused ja kooliuuenduse näituse komitee. Kõige laialisem oli töö karskuskasvatustoimkonnas; intensiivselt töötasid ka emakeele õppekorralduse ja noorsookirjanduse toimkonnad.

Liidu mitmekesisest tööst lühidalt võib mänkida järgmist:

Koolikorralduslike küsimuste alal.

Algkooli seaduse muutmise kavatsuste puhul selgitati õpetajaskonna seisukohti selles küsimuses ja tehti need teatavaks Riigivanemale ja HSM koolivalitsusele. Kahjuks takistas suuresti Liidu teotsemist haridus- ja sotsiaalministeeriumi kinnine ja organiseeritud õpetajaskonna kaasabi vältiv taktika.

Keskooli küsimuste selgitamise ja arendamise alal töötas gümnaasiumi-õpetajate I kongressil valitud toimkond. Uute keskooli tunnikavade suhtes saadeti Riigivanemale arvustav ja protesteeriv märgukiri.

Õpetajate ettevalmistamise küsimuse, eriti aga Võru seminari sulgemise asjus saadeti Riigivanemale märgukiri.

Kurikalduvustega õpilaste küsimust arutati erakorralisel asemikkudekogu koosolekul ja esitati ministeeriumile sellel alal ettepanekuid.

Kasvatus-haridustöö propagandat tehti ja informatsiooni anti ajakirjanduse, õpetajatepäevade ja koosolekute kaudu.

Kasvatuse-õpetuslike küsimuste alal.

Kooliuuenduse näituse ja sellega ühenduses kasvatuslaste nädala korraldamine õnnestusid üldjoontes hästi. Näitus võttis oma alla Tallinna tütarl. kommertsgümnaasiumi II ja III korra, kuna kasvatuslaste nädala loenguid tuli ülirohke kuulajate arvu pärast pidada Grand-Marina kinosaalis. Osavõtjaid registreeriti 3015 in., neist õpetajaid 2121. Ka majanduslikult ei tekkinud E. Õ. Liidul korraldamisega raskusi.

Keskoolide õppekavade koostajale avaldasid rohkesti kaasabi sobivate materjalide ettevalmistamise teel pea kõik Liidu juures töötavad õppekorralduse toimkonnad.

Aineõpetajate kongresside alal tuleb nimetada I tööstusliku kutsehariduse kongressi, mille korraldas üleriigilises ulatuses Tartu Opetajate Selts, ja kus valiti tööstuslike koolide õpetajate toimkond, mis asus tööle E. O. Liidu toimkonnana.

Koolikarskustöö arendamise alal töötas intensiivselt karskuskasvatustoimkond, andes välja karskuskasvatustöö ajakirja „Lootus- ringi Juht“, juhtides lootusringide liikumist ja organiseerides suure laste karskusvõist- luskirjutuse, millest võttis osa 6319 õpilast 233 koolist. Toimkonna teenistuses oli palga- line töäjõud karskusekretäri näol.

Ajakirja „Kasvatuse“ väljaandmist jätkati endise järjekindluse ja pidevusega.

Metoodilise kirjanduse rikastamise alal kirjastati E. Martinsoni toimetusel koguteos „Kooliuuenduse päevaküsimusi“ ning jagati see raamat kooliuuenduse näituse puhul mak- suta kaasandena „Kasvatuse“ 1929. aastakäi- gu tellijaile.

Noorsookirjanduse toimkonna korraldu- sel ilmusid E. O. Liidu väljaandel tegevus- aasta jooksul järgmised raamatud: Noorus- maa I ja II almanak, toimetaja E. Martinson; reisivestid „Soome“ ja „Kevad kutsub“, au- tor J. Parijõgi; populaarteaduslik Sven He- dini raamat „Uue maailma avastuslugu“; ju- tukirjastiku alal J. Akurateri „Sulaspoisi suvi“, J. Parijõe „Laevapoisi päevilt“ II trükk ja M. Jansoni lastenäidend „Rahuingel“.

Kooliaedade küsimuse selgitamiseks on avaldatud artikleid „Kasvatuses“ ja korralda- tud loenguid pedagoogilistel nädalatel.

Õpetajate vaimliste, õigus- likkude ja aineliste huvide kaitsmisel.

Õpetajaskonna huvide ja õiguste kaits- mine möödunud aruandeaastal oli äärmiselt raskendatud sellepärast, et ministeeriumi kaastöö ja kontakt E. O. Liiduga peaaegu täiesti puudusid, samal ajal aga võeti ette re- forme, mis puudutasid sügavalt õpetajaskonna huvisid. Olukord arenes nõnda kaugele, et Riigikogus korduvalt arupärimisi päevakor- ras oli kooli ja õpetajaskonna õiguslike küsimuste alalt, kusjuures Liidul tuli mater- jali nõutada arupärijaile; Riigikohtul tuli korduvalt haridus- ja sotsiaalministeeriumi

korraldusi muuta ja tühistada. Kõigis neis as- jus tuli E. O. Liidul korduvalt pöörduda kir- jalikult ja delegatsioonide kaudu Riigivanema ja haridus- ja sotsiaalministri poole.

Opetajate koondamise küsimuses ei õn- nestunud Liidul just palju ära teha eeskätt sellepärast, et kannatajad enamalt jaolt üldse Liidu poole ei pöördunudki. Nii näiteks Lää- nemaalt, kus segadused olid kõige suuremad, pöördus Liidu poole ainult 1 õpetaja ja seegi siis, kui protesti tähtjad olid mööda.

Rohkem tulemusi oli õpetajate teenistus- seaduse väljatöötamisega. Sel alal E. O. Lii- du juhatusel liige A. Veiderman valmistas õp- pejõudude teenistusseaduse eelnõu, mis minis- teeriumis redigeeriti õige põhjalikult ümber ja saadeti siis ka E. O. Liidule tutvumiseks.

Sama küsimust käsitas õpetajaskond põh- jalikult õpetajate IX üldkongressil, mis kor- raldati 29.—30. det. 1929. a. Tallinnas ja mil- lest võttis osa 342 õpetajat.

Koolinõunikkude Ühingu saadeti märgu- kiri, milles juhiti tähelepanu üksikute kooli- nõunikkude mitte küllalt objektiivsele tege- vusele ja paluti neid korrale kutsuda.

Õpetajaskonna palgaolude parandamise küsimuses ei sündinud aasta jooksul midagi erilist, sest et olud selle küsimuse algatami- seks ei olnud sugugi soodsad.

„Õpetajate Kodu“ seaduseelnõu, mille ha- somin valmistanud, tunnistati vastuvõetavaks ja soovitati maksma panna.

Erakoolide õpetajate pensioni küsimust arutati juriskonsuldi osavõttel ja pöörduti ha- somini poole ettepanekuga selle küsimuse jaa- tavaks lahendamiseks.

Õpetajate arstiabi küsimuses otsustati teotseda kontaktis ja ühiselt riigiteenijatega.

1930. a. suvevaheajal korraldati pedagoog- ilised nädalad Viljandis ja Otepääl. Esi- mese korraldustööd täitis Viljandimaa Õpeta- jate Liit ja teise — Otepää Õpetajate Ühing. Keskkoolikursuste korraldamist neile õpeta- jaille jätkati, kes soovisid omandada täieliku keskkooli haridust.

Seati sisse suvevaheajaks Liidu ruumi- desse 10 voodiga peatuskodu.

Sidemete süvendamiseks E. O. Liidu ju- hatuse ja õpetajaskonna vahel kirjastati ja jagati maksuta välja „Õpetaja tähtsaamat“ 1929/30. õppeaastaks.

Üksikuile õpetajaile, nii palju kui E. O. Liidu poole pöörduti, korraldati juriidilist nõuannet ja organisatsioonilist kaitset.

Organiseerimisküsimuste alal.

Organiseerimistöö möödunud aruandeaastal edenes püsiva järjekindlusega. Peale üksikute isikute juurdevõitmise pea kõigis organisatsioonides täienesid eriti Vene Op. Keskliit ja Läänemaa Op. Liit (mõlemad) kahe uue ühinguga.

Õpetajatepäevadele Rakveresse, Haapsalusse, Märjamaale, Lihulasse, Tallinna j. m. saadeti referente õpetajaskonna päevaküsimuste selgitamiseks.

„Töökooli“ ja Õpetajate Liidu koostöö süvendamiseks astuti mõjuvaid samme. Koolikooperatiivide asjus saadeti ministriumile pikem seletuskiri.

Jätkati toetuskapitali kogumist ja anti üksikutele juhtudel abitarvitajaile kapitalist protsentideta toetuslaenu.

Õpetajatemaja ehitamise alal valmistati ette vastava osaihisuse ellukutsumist.

Rahvusvahelise läbikäimise alal.

Teostati asemikkudekogu otsus 31.X.29. a. „Fédération Internationale des Associations d'Instituteurs'i“ liikmeks astumise asjus.

Võeti osa esindajate kaudu Baltiriikide Õpetajate Liidu tööst endise püsivusega ja korraldati kooliuuenduse näituse ajal Tallinnas B. O. Liidu IX konverents.

Võeti osa esindaja kaudu Liège'is 1930. aasta suvel peetud kodukasvatuse kongressist.

Pakuti kaasabi ekskursioonide korraldamisel.

Mitmesuguste ülesannete alal.

Võeti esindajate kaudu osa asutis „Fenno-Ugria“ ja asutis „Turismi Keskkorraldus Eestis“ tööst ning naiskongressi ettevalmistusest.

Bibliografeeriti ajakirjandust õpetajaskonna, kooli ja kasvatusküsimuste alal.

Tervitustelegrammid saadeti J. Käis'ele 25-a. teenistusjuubeli puhul ja üksikutele kongressidele ning õpetajatepäevadele.

Suusõnal öeldi tervitusi J. Kaljuveele ja G. Ollikule nende 60. sünnipäeva puhul, Tartu Ülikoolile 10-ndal aastapäeval, Noorsoo Karskusliidu suvapidustustele Otepääl.

Kauaaegsele Liidu esimehele E. Martinsonile annetati hõbepealkirjaga raamatukapp. Manalasse varisenud endise juhatusliikme

F. V. Mikkelsaare ja esimese esimehe prof. P. Põllu kalmudele pandi Liidu poolt pärjad.

Varalised abinõud.

Varalised abinõud Liidu büroo ülalpidamiseks ja tegevuse arendamiseks saadi peamiselt liikmemaksudest. Liikmemaksude tasumine sündis korralikult.

Liikmemaksu tasumise kodukord kahjuks ei täitnud neid lootusi, mis Liidu juhatus tema peale pani, sest kohtadel ei suudetud täita kodukorra nõudeid.

Pedagoogilise kirjanduse arvete õiendamine on arenenud edukalt, välja arvatud mõned orgid, kel võlg veel tasumata.

üleriigiline tööstusliikude koolide õpetajate kongress.

(Järg).

Tööstusõpilaste-koolide sektsioonis refereerivad koolijuhatajad *J. Jack* ja *M. Vellema* „Tööstusliikude koolide ainetikust, tunni- ja õppekavadest“. *M. Vellema* esitab järgmised põhimõtted:

1. Kongress kiidab heaks HSM poolt esitatud tööstusliikude koolide õppekavad ja soovib, et need pandaks ametlikult maksma võimalikult lähemal ajal, mis ühtlustaks tööstusliikude koolide õppetööd.

2. Kongress soovib, et õppekavad trükitaks üksikult, et neid võiks soovijaile müüa koolides ja kauplustes.

3. Kongress peab soovitavaks, et peale normaal-tundide (9) oleks pedagoogika-nõukogul võimalus suurendada HSM loal sundusliikude tundide arvu klassis 2 võrra, mille hulka ei kuulu mittesunduslikud praktilised tunnid.

4. Naisõpilastel peaks olema võimalus alata praktilisi õppusi (käsitöö, majapidamine) juba I klassist, vähendades matem. ja füüsika tundide arvu.

5. Kongress soovib lähemal ajal panna maksma kongressi poolt esitatud tunnitabelid. Õpilaste arv tööstusõpilaste koolis.

1. Arvestades õpilaste vähesust mõnedelt aladelt, kongress peab soovitavaks võimaldada klassi avamist 15 õpilasega.

Peainspektor *J. Kiivet* refereerib „Vähearvuliste alade küsimusest tööstusõpilaste koolis“ ja esitab järgmised teesid:

1. Õpilastele, kes kuuluvad tööstusaladesse, milles omaette ega koos sugulasaladega ei

saa koos õpperühma, samuti alaealistele töölistele tuleb moodustada segaalane (üldameti-alane) rühm, kus peale kõigile rühmile ühiste ainete õpetatakse aineteõpetust, raamatupidamist ning kommertsiat ja peale selle: meesõpilastele olude kohaselt — elektrotehnikat või mootorite- ja masinateõpetust või ehitusõpetust; naisõpilastele naiskäsitööd ühes tarbeaine- ja tööriistadeõpetusega ja lõikejoonestusega ja majapidamist ühes toitmisõpetusega ja koduhoiuga.

2. Ametioskuses eksamile minemiseks peab segaalase rühma õpilane täiendama omi teadmisi ja võimisi vastava kutsealase rühma õppekava ulatuses puuduvais aineis — kas omal algatusel või selleks korraldatud lühiaegseil kursustel — ning õiendama katsed neis aineis.

Refereerides „Kooliskäimise-sunni käisimusest ja selle teostamisest tööstusõpilaste koolis“ koolijuhataja M. Vellema võtab kokku oma väited järgmistesse põhilausesse:

1. Kuna meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus on veel vastu võtmata Riigikogu poolt, siis kongress soovib, et V. Valitsus tunnistaks kiireks selle seaduse eelnõu ja esitaks Riigikogule vastuvõtmiseks kevadistungjärgul.

2. Peale eeltähendatud seaduse vastuvõtmist soovib kongress, et V. Valitsus annaks välja määruse, millega tööstus- ja majandusõpilastele kooliskäimine tehakse sunduslikuks.

3. Kooliskäimise-sunni määrus panna maksma 1. aug. 1930. a.

4. Kongress soovib: 1) et tööstus- ja majandusettevõttes, kus on koolikohuslikud õpilased, teataksid nende õpilaste nimed tööstus- ja majandusõpilaste koolile vastavate nimestikkude pidamiseks.

5. 2) et tööstus- ja majandusettevõttes võimaldaksid oma õpilastele korraliku kooliskäimise, neid vabastades töölt varemalt koolipäevil, ja et nad astuksid kontakti kooliga kontrolli teostamiseks.

6. 3) et töösturid ja ärimehed ise aitaksid kaasa kooliskäimise-sunni teostamiseks.

7. Vabariigi Valitsusel tuleks avalikult deklareerida, et tööstusõpilastel õppinud töölisteks (selliks) ja meistriks on võimalik saada ainult pärast tööstusõpilaste kooli 3-a. kursuse lõpetamist ja praktilise töö tegemist oma kutsealal, ja et ainult riikliku katsekomisjoni poolt väljaantud tunnistused on maksivad kutsetunnistustena.

Kell 18.30 asutakse resolutsioonide hääletamisele. Ühel-häälel võetakse vastu järgmised

resolutsioonid:

1. Tööstusõpilaste kooli lõpetajaile, kes olnud tegevuses tööstuses õppinud töölisena vähemalt 18 kuud, korraldatakse ühe- kuni kaheaastase kestusega õhtukool (6 kuni 9 tundi nädalas) ettevalmistamiseks eksamile meistrikutse saamiseks. Tööstuskooli lõpetajaile korraldatakse samaks otstarbeks õhtused kursused kestusega kuni 6 kuud.

2. Igal tööstuslikul kutsealal töötaval õppinud töölisel või meistril olgu võimaldatud omal kutsealal teadmiste ja võimiste täiendamine sellekohastel kursustel — vähemalt iga 5 aasta järele.

3. Õpilastele, kes kuuluvad tööstusaladesse, milles omaette ega sugulasaladega koos ei saa koostada õpperühma, samuti alaealistele töölistele, tuleb moodustada segaalane (üldameti-alane) rühm, milles peale kõikidele rühmadele ühiste ainete õpetatakse aineõpetust, raamatupidamist ning kommertsiat, ja peale selle: meesõpilastele olude kohaselt — elektrotehnikat või mootorite- ja masinateõpetust või ehitusõpetust, naisõpilastele — naiskäsitööd ühes tarbeainete- ja tööriistadeõpetusega ning lõikejoonestusega ja majapidamist ühes toitaineteõpetusega ning koduhoiuga.

4. Ametioskuses eksamile minemiseks peab segalaadse rühma õpilane täiendama omi teadmisi ja võimisi vastava kutsealase rühma õppekava ulatuses puuduvates ainetes — kas omal algatusel või selleks korraldatud lühiaegseil kursustel — ning õiendama katsed neis aineis.

5. Kongress esitab järgmised nõuded: 1) tarvitatagu eesti keelt Õigekeelsuse-sõnaraamatu normide kohaselt kogu kooli elus, eriti õppetöös ja õppe- ning käsiraamatuis; 2) koostatagu eesti keele ja kirjanduse õppe-raamat, mis sisaldaks tööstusõpilaste koolide kohast lugemis- ning harjutusmaterjali ühes praktiliste keele reeglitega; 3) täiendatagu tööstuslike koolide raamatukogusid senisest süstemaatilisemalt ja rikkalikumalt valitud ilukirjandusega, populaarteaduslike teostega ning käsiraamatutega; 4) olgu teiste õppeainete õpetajad kontaktis eesti keele õpetajaga igal soodsal ja vajalisel korral, nagu referaadid jm., seega eesti keele õpetajale juurdetulev töö kuulugu tasu alla ühel või teisel kujul; 5) suurendatagu eesti keele tun-

dide arvu tööstusliikudes koolides vähemalt 2 tunnini nädalas.

6. Tööstusliikude koolide õppesihiks olgu oma õpilaste tehnilise intelligentsi arendamine ja tööskuse andmine vastavalt väike- ja kesktööstuse nõuetele.

7. Tehnilise intelligentsi arendamine sündigu õpilaste isetegevuse kaudu teoreetiliste ainete sidumise teel praktilise tööga.

8. Töö ratsionaliseerimiseks kasutatud tööjaotus võimaldagu õpilasele tööskuse- ja osavuse omandamist.

9. Kongress tunnustab, et õpilaste kasvatamine väärtuslikeks Eesti Vabariigi kodanikeks on tööstusliikude koolide tähtsaimad ülesanded, millele tunduvalt kaasa aitab õpilaste omavalitsus; seepärast on väga soovitatav kasutada tööstusliikudes koolides õpilaste omavalitsust võimsama faktorina õpilaste ettevalmistamises kultuurühiskonda; õpilaste omavalitsuse teostamiseks koostagu TÖK normaal-põhikirjad mitmesuguselt õpilaste omavalitsusvormide aladelt. Neile õpetajaile, kes juhivad õpilaste omavalitsuse tegevust, korraldatagu muude ainete kõrval ka kursusi omavalitsuse tegevusaladelt.

10. Ära kuulates referaadi „Tööstuskoolide meister-instruktorite tehnilistest ja pedagoogilistest edasiharimise kursustest“, kongress tunnustab nimetatud kursused hädatarvilisteks, kuna tööstuskoolide meistrid on omandanud sealteadmusi, mida nad vajavad õpilaste igapäevases õpetamises.

11. Naiskäsitöö õppematerjali valikul lähtutagu elunõuetest: võetagu kavasse ainult seda, millel on eluline väärtus ja mis soodustab esteetiliste väärtuste rikastamist ning uute väärtuste loomist.

12. Selle järgi, kuidas elunõuded muutuvad, tuleb järk-järgult kontrollida õppematerjali ja kooskõlastada teda elunõuetega.

13. Õppematerjali valikul tuleb arvesse võtta kohalikkude olude nõudeid ja vajadusi.

14. Õppematerjali hulgas peab leiduma väärikas koht meie rahvakunstile.

15. Pidades silmas tööstusliku kooli lõpetaja ülesandeid ka perenaisena ja pereemana, tuleb mahutada õppekavasse tarvilisi praktilisi töid, mis vajalised igale naisele tegelikus elus.

16. Naiskäsitöö käsitlemine sündigu nõnda, et ta arendaks õpilastes seesmist jõudu, loovat võimet ning iseseisvust õppematerjali täielikuks valdamiseks ja kasutamiseks tegelikus elus.

17. Tööstusliku kutsehariduse pedagoogiliste küsimuste süstemaatilise uurimise ja läbitöötamise organiseerimiseks tuleb moodustada vastav keskkoh, mis töötaks lähedases kontaktis tööstusliikude koolide õpetajaskonnaga.

18. Kunstikool Pallas, valmistades õppejõude kunstiliste ainete jaoks, peaks arvestama ka kutsekoole, võttes kavasse aineid, mis tarvilised kunstiliste ainete õpetajail tööstuslikus koolis.

19. Tööstusõpilaste kooli naiskäsitöö klasside joonistamisõpetus tuleb jaotada kaheks: 1) vabajoonistus ja 2) kompositsioon.

20. Kompositsioonjoonistust tuleb käsitleda tööstusõpilaste kooli naiskäsitöö klassides rühmiti, vastavalt õpilaste erialadele.

21. Tehnilist joonestamist tuleb käsitleda konkreetselt, lähtudes masina elementidest ja nende osadest, rakendades meisse süstemaatiliselt geomeetrilise ja projektsioonilise joonestamise nõudeid; tuleb käsitleda osalt paralleelselt ortogonaalprojektsiooni, kaldset paralleelprojektsiooni ja perspektiivi.

22. Tuleb olude järele minna üle DJN-normidele ja eriti rõhutada joonestatavate esemete valmistamisprotsessi.

23. Tuleb pidada peasihiks ruumilise mõtlemise võime arendamist, milleks tarviline joonestamine mudelite järgi, kujutluse järgi, puudulikkude vaadete arvu järgi; joonestistest osade väljajoonestamine ja modelleerimine joonestiste järgi.

24. Eriti puutööstuse joonestamises tuleb rõhutada joonestise välist väljatõstmist, maitsekülge ja samuti loova võime arendamist.

25. Kavade koostamisel tuleks loomingu seotud ainete kontsenter tööstuslikus koolis jagada järgmisteks rühmitusteks:

A. Ettevalmistusained: 1) joonistamisõpetus, 2) geomeetrilise joonestamise õpetus, 3) tarbevormide ajalugu (koos stiilide arenemislooga), 4) kompositsiooni-teooria (tarbe loominguteooria).

B. Koondusaine: 5) kompositsiooniõpetus.

26. Esitatud kavad tööstuskoolide puu- ja metalliosakondadele on üldiselt täiesti vastuvõetavad.

27. Kongress kiidab üldjoontes heaks HSM poolt esitatud tööstusliikude koolide õppekavad ja soovib, et need ametlikult pandaks maksma võimalikult lähemal ajal, mis ühtlasi tööstusliikude koolide õppetööd.

28. Nendes kavades peab jääma paindumus nii peenustes aine käsitlemisel kui ka eriti vabade (kooli kasutada olevate) tundide näol.

29. Lõppkujul peaksid need kavad veel kord kaalumisele tulema pärast 2—3-aastast töötamist nende alusel.

30. Kongress soovib trükkida õppekavu üksikult, et neid võiks müüa soovijale koolides ja kauplustes.

31. Kongress peab soovitavaks, et tööstusõpilaste kooles peale normaaltundide (9) pedagoogika-nõukogul oleks võimalus suurendada HSM loal sunduslike tundide arvu klassis 2 võrra, mille hulka ei kuulu mittesunduslikud praktilised tunnid.

32. Naisõpilastele tööstusõpilaste kooles peaks olema võimalus alata praktilisi õppusi (käsitöö ja majapidamine) juba esimesest klassist, seejuures vähenev matemaatika ja füüsika tundide arv.

33. Kongress soovib lähemal ajal panna maksma kongressi poolt esitatud tunnitabeli.

34. Arvestades õpilaste vähesust mõnedel aladel, kongress peab soovitavaks rühma avamist tööstusõpilaste koolis 12 õpilasega.

35. Väga vajaline on kiirustada õppinud õpiliste seaduse vastuvõtmist.

36. Kongress peab tarviliseks, et pärast eeltähendatud seaduse vastuvõtmist antaks määrus, millega tööstus- ja majandusõpilastele koolis käimine tehakse sunduslikuks, see määrus pandagu maksma 1. augustist 1930.

37. Kongress soovib: 1) et tööstus- ja majandusettevõtted, kus on koolikohuslikud õpilased, teataksid nende õpilaste nimed vastavale koolivalitsusele nimestikkude pidamiseks; 2) et tööstus- ja majandusettevõtted võimaldaksid oma õpilastele korraldada kooliskäimise, neid vabastades töölt koolipäevadel varemalt, ja et nad astuksid kooliga kontakti kontrolli teostamiseks; 3) et töösturid ja ärimehed ise kaasa aitaksid kooliskäimise sunni teostamisele.

38. Vabariigi Valitsusel tuleks deklareerida avalikult, et tööstusõpilastel on võimalik saada õppinud töölislike (selliks) ja meistriks ainult peale tööstusõpilaste kooli 3-aastase kursuse lõpetamist ja praktilise töö tegemist oma kutse alal, ja et ainult riikliku katsekomisjoni väljaantud tunnistused on maksivad kutsetunnistustena.

39. On vaja koguda andmeid, kuipalju on meie kodumaal vaja nende või teiste võimalike töötajate, ja arendada koole selle va-

jaduse kohaselt, et hoiduda võimalikust üleproduktioonist. Vähearvulistel kutsealadel oleks ettevalmistamine mõeldav perioodiliselt.

40. Vajalikud ja omade erisuguste ülesannetega on mõlemad koolitüübid: nii tööstus- kui ka tööstusõpilaste kool.

41. Laiemalt arenenud kutsealadel on vaja teha vahet ettevalmistuses tulevaste käsitöölise ja tööstustöölise vahel. Viimased olgu põhjalikult kodus arenenud masinatehnika ja moodseis töövõtteis. Vahe oleks selles, et ettevalmistusel domineeriks see või teine külg.

42. Kutsehariduse skeem olgu painduv riiklike huvide kohaselt kõikidel aladel.

43. Koolide majanduskülge on vaja pidada silmas senisest enam, sest poolikute võimalustega kaotab tegevus suure osa tulemustest.

44. Tööstuslike koolide andekaile õpilastele olgu kindlustatud edasiõppimise võimalus, kuid see korraldatagu niisuguste filtrite kaudu, et ei avatellaks keskpärast massi (näiteks tehnikum *eksamitega*, kuid sissesaanutele stipendiumid jne.).

45. Õpilaste vastuvõtmisel teostatagu valik. Igasugu andetute ja korratute noorte edasiviimine kalli kooli kaudu on lubamatu.

46. Töökojalisel väljaõppel tuleb kasutada alul meetodilisi harjutisi, kuid juba umbes 1/3 õppeaja möödumisel viidagu õpilane kokupuutesse elunõuetega ja püütagu leida kitsam eriala, kus õpilane võiks spetsialiseeruda eriti.

47. Ei ole kaugelki kokkukõlas tööõpetamine ja sama õppetöökoja kaudu koolile majandustulu saavutamine.

48. Tööstuskoolide majanduskülge tuleks HSM korraldada ja kindlustada kas lepingu alusel omavalitsustega või seadusandlikul teel.

49. Tööstuslike koolide õpetajate ettevalmistust on vaja korraldada.

50. Parimaid õppejõude on loota neist teoreetilise ettevalmistusega isikuist, kes teotsenud praktikas mõnda aega ja siis omandanud õpetajana pedagoogilise ettevalmistuse, soovitav koguni pärast mõneaegset koolipraktikat. Sellekohaselt olgu korraldatud õpetajate ettevalmistus.

51. Koolidel on vaja leida endile püsivad õppejõud, kes koduneksid ainete sugulasrühmades. Tulgu kaalumisele õpetajate normaal-koosseis (etaa).

52. Kongress teeb teatavaks Õpetajate

Liidu juhatausele, et tööstusliikude koolide õpetajad oleks soovitav arvata riigiteenijaiks, vähemalt õigustes olgu see fikseeritud.

53. Tuleb võtta arvesse tööstusliikude koolide eriti rasket töökoormat, võrreldes vastava astme üldharidusliku kooliga, ja sellekohaselt korraldada tööstusliikude koolide õpetajate majanduslikku seisukorda.

54. Kongress tunnistab tarvilikuks: 1) et HSM kiiremas korras lahendaks tööstusliikude koolide õpetajate kutsesaamise küsimuse, moodustades selleks vastava komisjoni; 2) et tööstusliikudes koolides mitte vähem kui 5 aastat heade tagajärgedega töötanud õpetajad HSM kinnitaks kutses nende erialal; 3) et lähemal ajal korraldataks kursused kutsesaamiseks neile õpetajaile, kes on saanud vastava teoreetilise ja praktilise eelhariduse ja kes on töötanud tööstusliikudes koolides vähem kui 5 a., selleks, et pärast vastavaid katseid võimaldataks kutsesaamine ka neile.

55. Kongress peab tarvilikuks korraldada igal aastal kevadpühade vaheajal tööstusliikude koolide õpetajate päevad, kus tuleksid arutusele mitmesugused pedagoogilis-metoodilised küsimused.

56. Resolutsioonide täideviimiseks ja tööstusliikude koolide õpetajate päevade ning kongresside korraldamiseks, samuti ka muude vahepeal tekkinud küsimuste lahendamiseks ning korraldamiseks moodustatagu „Tööstusliikude koolide õpetajate komisjoni — TÖK“, mis koosneks 10-st liikmest: 4 Tallinnast, 4 Tartust ja 2 mujalt.

57. Kongress soovib tööstusliikude koolide õpetajaile koonduda organiseerimis-otsustarbekohalikkude õpetajate organisatsioonide (seltside või ühingute) juurde autonoomsete koondistena.

58. Kongress peab soovitavaks moodustada HSM juures oskussõnade komisjon, mis koordineeriks üksikute oskussõnade-toimkondade tööd ja toimetaks oskussõnad trükki.

Peainspektor J. Kiivet võtab sõna lahkumiseks:

Haridus- ja sotsiaalministri esindajana avaldan rõõmu kongressi hea kordamineku üle ja avaldan ministereeriumi nimel tänu kongressist osavõtjatele tehtud tõsise ning tööstusliku kutsehariduse arendamiseks ülitarvilise töö eest, seejuures eriti korraldava toimkonna esimehele ja liikmeile.

Kongress otsustab, vastavalt resolutsioonile nr. 56, valida TÖK'i (tööstuskoolide õpetamiskomisjoni) 10 liiget. TÖK'i liikmeiks valitakse: Tallinnast — J. Kiivet, pr. Soo, Th. Ussisoo, Anni Varma; Tartust — Alma Johanson, V. Raukas, A. Remmel, M. Vellema; Kuresaarest Kaho ja Paidest E. Treuberg.

Kell 20 korraldava toimkonna juhataja M. Vellema lõpetab kongressi, konstateerides tõsiasja, et kongressi kogu töö on teostunud asjalikkuse ja täpsuse tähe all, nagu see sobivgi tööstusliikude koolide tegelastele. Kõneleja avaldab tänu ning lugupidamist toetuse eest Haridus-sotsiaalministeeriumile, Eesti Õpetajate Liidule, Tartu Õpetajate Seltsile, peainspektor J. Kiivet'ile, kõigile referendele, dir. K. Treffner'ile ruumide eest, kõigile kongressi liikmeile, kes püsinud lõpuni koos nii suurel arvul. Uskudes, et käesolev kongress on teerajajaks uusile ning võimsaks tõukejõuks noorte kodanikkude kasvatamisel, kongress lõpetatakse ühislauluga „Eestimaa mu isamaa“ kl. 20.

*

Kongressi büroo andmeil, võttis kongressist osa 110 haridustegelast. Kongressi esimese tööpäeva õhtul korraldati Naisseltsi majapidamiskooli ruumes koosviibimine õhtusöögil; õhtusöögi korraldajaiks olid koolijuhataja Johanna Sööt ja õpetaja Karin Israel. 26. aprillil korraldati ekskursioonid Tartu tööstustesse ja ülikooli asutistesse M. Vellema juhatusel ja E. R. muuseumi Raadile J. Jaanisto juhatusel.

Välismaalt.

Pedagoogiline juubel Čehhoslovakkias.

Sellest möödub just 10 aastat, mil Čehhoslovakkia õpetajad asutasid pedagoogiliste õppeainete ülikooli Praahas, milles nüüd töötavad 70 professorit ja dotsenti, 11 assistenti,

29 praktikanti (aineõpetajad, professorid ja õpetajad). Siis on ülikoolil veel 23 kalfaktorit. Kuulajad hospiteeruvad 30-ne Praaha kooli õpetajate juures. Käesoleval aastal on tema osakondadel 700 kuulajat. Esimeses osakonnas — pedagoogiliste ainete kaheaastasel kursusel õpivad õpetajad, kes juba kooli-

des töötavad. Siin peavad ülikoolide õppejõud loenguid, tehakse psühholoogilisi ja pedagoogilisi katseid, töötatakse seminarides jne. Lõpetajate arv tõuseb 1600-ni. Teine osakond (ülikoolikursus) on ka kaheaastane ning valmistab ette erikatseile algkooliõpetajaid, mille läbi nad saavad õiguse õpetada täienduskoolides. Selle kursuse on lõpetanud juba üle 1400 isiku. Siis korraldatakse veel järjekordseid kursusi käsitööoskuse alal, millest on juba võtnud osa 500 õpetajat ja mis käsitavad modelleerimist looduse järgi (akadeemilise kujuri juhatusel), töid, milleks ei vajata töökodasid, ning paberi- ja puutöid. Siis on veel selle pedagoogiliste õppeainete ülikooli juures osakond keskkooli lõpetajate jaoks, kus nad nelja semestri jooksul võivad omandada kutsehariduse. Kuulajad on ühtlasi immatrikuleeritud ka ülikooli filosoofia osakonnas. Neid valmistatakse seal ette teoreetiliselt (loenguid) ja praktiliselt (meetodite uurimine, hospiteerumine koolides ning isiklikud katsed). Kuulajaid on siin 160. Siis on veel katsepsühholoogia ja pedagoogika osakond, kus töötati professorite dr. O. Chlup'i, dr. O. Forster'i, dr. F. Šeracky ja dotsent dr. V. Prihoda juhatusel; nüüd on seda osakonda juhatamas dotsent prof. S. Velinsky ja assistent dr. J. Rameš. Kuulajatel on asutises kasutada eriraamatukogu. Kuues osakond — kooliuuenduste pedagoogiline seminar — valmistab õpetajaid ette teaduslikul ja meetodilisel alusel kooliuuenduse tööks Čehhoslovakkia koolides. Siin on 142 kuulajat. Siis on veel lapse hingeelu uurimise osakond ning osakond puhtteadusliku eksperimentaaltöö otsustarbel. Seda juhatab professor O. Chlup. Kultuursidemete alalhoidmise osakonnas välismaaga töötavad 8 õpetajat, kes oskavad võõrkeeli. Osakond on korraldanud ka õppereise Poolasse, Saksamaale, Austriasse, Šveitsi ja Nõukogude Venemaale. Välismaa samasuguste asutistega vahetatakse teaduslikke publikatsioone ning ajakirju. Eritoimkond õigekirja alal uurib õigekirjutust ja tema lihtsustamist. Kirjastuse sektiioon on andnud välja 12 tööd 35.000 eksemplaris. Näituse sektiioon on korraldanud teaduslikkude aparatuuride näituse lapsehingeelu uurimise kongressi puhul, 5 tööde näitust, mis valmistatud käsitöö oskuskursustel, vene kooliasjanduse näituse, čehhoslovakkia näituse Moskvast, autodidaktiliste materjalide ja mänguasjade näituse Praahas ja Litomyšlis ja lastejoonistuse näituse Praahas. Kaheteistkümmes osakond —

algkoolide uuendustoimkond — on koostanud uuenduskoolide organisatsiooni- ja õppekava, mille järgi asutatakse 10 teise klassi ühist differentiaalkooli (täienduskooli) ja 3 esimese klassi (uuedatud) algkooli. Vastav osakond on korraldanud kaks pedagoogilist nädalat, millest igakord võttis osa üle 1000 õpetaja, siis veel ettevalmistavaid kursusi provintskoolide uuendamiseks, raaditsaatumise kursusi ja koolikino kursusi. Ettevalmistused on käimas koolitervisehoiu nädalaks jaanuaris 1931. aastal ning koolis raadiokasutamise kursustele novembris 1930. a. Selle kooli teadeteosakond informeerib kodumaal ja välismaal ülikooli tööst ja püüetest. Uuem 15. osakond — ateenium — töötab keskkoolide uuenduse alal elektivisüsteemi järgi. Õpetajate kutseorganisatsioon juhatab seda ettevõtet. Kui arvesse võtta ka väljaspoolt Praahasse sõitvate kuulajate raudteesõitude kulud, siis on õpetajaskond andnud sellele oma ülikoolile 11 miljonit čehhi krooni. Käesoleva aasta eelarve ulatub kuni 445.000 kč.

Kui kümne aasta eest õpetajaskond asutas selle ülikooli, siis tahtis ta sellega manifesteerida oma soovi ülikoolihariduse järgi. Nüüd kasvab see asutus ikka suuremaks ning ta on saanud kasvatusteadusliku liikumise keskkohaks Čehhoslovakkias. Sama tegevust näitab ka pedagoogiliste õppeainete ülikool Brnos. Praaha asutise eesotsas on professor O. Kadner ning sekretäriks on aineõpetaja Václav Jaroš, kes toimetab ka kirjavahetust välismaaga.

Čehhoslovakkia õpetajaskond sammub oma suure kaaskodaniku ja eeskäija Jan Amos Komensky jälgedel. Alles 12 aasta eest kukutati Habsburgide võim. Esimese kümne aasta jooksul on õpetajaskond ilma välisabita töö korda saatnud, mis juba alul üllatas oma edu ning elujõu poolest.

Võitlus 9-nda õppeaasta pärast Inglismaal.

Rahvahariduse praegune seisukord Inglismaal.

Inglismaa, kes veel paar aastakümnet tagasi koolikorralduse ja õppemeetodite suhtes oli mahajäänumaid Euroopas, on viimaseil aastail jõudmas esimeste ritta ja küllap vist hakkab varsti ületama teisi, kui areng läheb sama kiires tempos edasi nagu seni. Praegune Inglise koolikorraldus põhjeneb peasjalikult vabameelsete, nn. Vischeri kooliseadu-

sel (1917. a.), mis näeb ette 8-aastase koolisunduse (5—14. a.), ühise õppekava kõigile valitsuse poolt toetust saavatele koolidele, erisoodustusi andekamatele (õpperahast vabastamine keskkoolis), kehvemate toetamise tasuta kooliköögid, arstiabi) jms. Kui hiljem võimulepääsnud konservatiivne erakond vähe huvi tundis selle seaduse tegeliku läbiviimise vastu, siis haaras viimasele järgnenud sotsialistlik valitsus (haridusministriks sir Trevelyan, kes ka praeguses sotsialistlikus dunud eniti algkoolile, mida ms. näeme allise hooga kinni ja oma eeskirjadega andis

sellele mõnes suhtes veel radikaalsema ilme, kui vabameelsed olid tahtnud: kõvendati koolisundust, määrati õpilaste ülemääraks ühes klassis 40 (alamäär 13), loodi algkooli kolmest kõrgemast klassist eseseisev vahelüli alg- ja keskkooli vahel — nn. Central School, pandi maksma üldine õpetajate palgaseadus (varem igal koolil oli oma palganorm) jne. Nagu see demokraatlikule maale kohane, on keskvalitsuse tähelepanu viimasel ajal suundunud eriti algkoolile, mida m.s. näeme alljärgnevast koolikulude arvustikust.

1. Algkool (ühes Central School'iga).

	Kogukonnad.	Riik.	Kokku.	Õpilaste arv.
1913/14.	£*) 13.850.000	11.758.000	25.608.000	6.070.000
1919/20.	£ 20.005.000	25.245.000	45.250.555	5.931.000
1927/28.	£ 25.820.000	32.794.000	58.614.000	5.571.000
1928/29.	£ 27.644.000	33.828.000	61.472.000	5.512.000

2. Keskkool.

	Kogukonnad.	Riik.	Kokku.	Õpilaste arv.
1913/14.	£ 2.333.000	2.070.000	4.403.000	187.000
1919/20.	£ 4.157.000	3.323.000	7.480.000	308.000
1927/28.	£ 7.015.000	6.224.000	13.239.000	378.000
1928/29.	£ 7.415.000	7.114.000	14.529.000	394.000

Ülaltoodust järgneb, et riik võtab kooli-koorma järjest enam oma kanda, eriti algkooli osas. Ühtlasi näeme, et hoolimata õpilaste arvu vähenemisest algkoolis kulud on tõusnud 140%. Kulude kasv keskkooli osas (330%) on seletatav õpilaste arvu kasvamisega enam kui kahekordseks. Iga õpilase peale langes kuludisid:

1913/14. algkoolis £ 4,22 keskkoolis £ 23,64
1928/29. „ £ 11,11 „ £ 36,90

Kui enne sõda algkooli-õpilasele ainult 18% sellest kulus mis keskkooli-õpilasele, siis 1928/29. a. see protsent oli juba tõusnud 30-ne peale. 1930. a. eelarve järgi see % on veelgi suurem.

Kehvemate õpilaste toitmise on umbes pool kooliringkondi läbi viinud ja iga päev saab sellest 150.000 last osa. Keskkoolis on õpperahast vabastatute protsent tõusnud 43,7 peale (alles 10 a. tagasi oli see umb. 25%) ja praegune haridusminister loodab võivat tõsta selle ligemas tulevikus 50 peale.

Algkooli-õpetajate ettevalmistamise eest hoolitsevad keskkoolile järgnevad kaheaastase kursusega pedagoogilised õppeasutised (Trai-

ning Colleges). Neisse astujaid oli

1927. a. 2370 meest 5611 naist.

1929. a. 2790 „ 5971 „

Õpetajate üleproduktsooni ei ole, küll aga on õpetajate enamus läinud naiste kätte ja, nagu eeltoodud arvudest näha, ähvardab nende käes ka püsida.

1929. a. märtsikuu arvustiku järgi õpetasid meesõpetajad

20.814 poiste-, 122 tütarl., 14.460 segaklassis; naisõpetajad — 6709 poiste-, 27.391 tütarl., 41.436 segaklassis.

Õpetajate koguarv oli 167.314, neist mehi ainult 42.750, s. o. umb. 25%! Abielus olevaid naisi oli koolitööl ainult 12.280, mis võrreldes naisõpetajate koguarvuga on võrdlemisi väike protsent; koolivalitsuste silmis nad moodustavad vähemsoovitava kihi.

Üheks suureks raskuseks Inglise rahva- hariduse edendamisel on asjaolu, et suur hulk algkoole on usuühingute poolt ülalpeetavad konfessionaalsed erakoolid, mille ülalpidajad enam on huvitatud oma ilmavaate propagandast kui ajakohaste pedagoogiliste reformide läbiviimisest, eriti kui viimased on seotud suurte kuludega, nagu koolimajade uuendamine ja laiendamine, mänguplatside soeta-

*) £ (naelsterling) umb. 1821 Eesti senti.

mine, õppeabinõude hankimine jms. 1926/27. aastal oli 9.179 avalikku algkooli 3.659.580 õpilasega ja 11.553 konfessionaalset eraalgk. 1.975.832 õpilasega. Õpetajate palga maksab ka eraalgkoolides riik ja omavalitsus, kuna muud kulud on kooli ülalpidaja kanda. Mida kõrgemale riik kruvib oma nõudmised õppeabinõude ja koolimajade suhtes (need nõudmised nagu õppekavagi on maksvad ka eraalgkoolide kohta), seda suuremaks muutuvad usuühingute rahalised raskused ja paljud neist ongi sunnitud oma koolid omavalitsustele üle andma. Arusaadavalt need ringkonnad juba puhtainelistel põhjustel püüavad kõigiti vastustada edumeelsete ringkondade püüdeid rahvahariduse tõstmisel ja koolielu uuendamisel.

Sir Trevelyan'i uuenduseelnõu.

Juba 1923. a., esimest korda haridusministriks olles, Trevelyan tõstis päevakorrale koolisunduse pikendamise ühe aasta võrra, s. o. 5—15 aastani, kuid pidi oma koha loovutama konservatiivsele järeltulijale, enne kui jõudis sellele kavatsusele konkreetsemalt ligi asuda. 1929. a. uuesti võimule pääsedes sotsialistlik valitsus asus uuesti seda kavatsust teostama, esitades parlamendile sellekohase seaduseelnõu. Et parlamendis enamust saada, olid *Labour Party* mehed sunnitud seaduse võtma rea paragrahve, mis neile muidu kaugeltki poleks õlnud meeltemööda ja ainult tänu sellele sai tähendatud eelnõu teisel lugemisel (29. mail s. a.) 280 häält poolt (223 vastu); kolmandale lugemisele ta aga pole veel tänaseni pääsnud, kuna vastavas komisjonis konservatiivsete poolt organiseeriti sellele uus vasturünnak. Nagu sir Trevelyan'i seletusest ühel hiljutisel koosolekul näha, on tal lootusi, et vaidluse all olev eelnõu siiski veel käesoleval aastal saab seaduseks. Ta näeb selles tähtsat tegurit Inglismaa haridusliku tasapinna tõstmisel. Praegu lahkub $\frac{5}{7}$ lapsi 14-aastasena koolist, ilma et nad oma haridust hiljem mingil süstemaatilisel teel täiendaksid. See on arvamatu kaotus rahvale, kuna üks aasta süstemaatilist kasvatust pärast 14 aastat saavutab sama palju kui 2—3 enne seda. Uue seaduse järgi saaksid 400.000 last Inglismaal ja 62.000 Schotimaal selle õnnistuse osaliseks. Tööturul langeks seega vähemalt 250.000 noort töajõudu ära ja nende asemel leiaks 100—150 tuhat töötut täiskasvanut tööd, mis tähendaks 3-me miljoni naela kokkuhoidmist töötute toetamise alal. Et kooliaja

pikendamisest ilma sunduseta midagi välja ei tule, näitab kogemus viies kooliringkonnas, kus 9-aastane koolisundus juba maksuma pandud, kuid võimalus antud sellest erandeid teha ja kus siis tervelt 84% lastevanemaist sellekohast „erandit“ palunud. Et vanemal kergendada 14—15-a. laste koolisaatmist, näeb seaduseelnõu ette kehvemaile sellekohase toetuse — 5 šillingit (umbes 455 senti) nädalas. Et erakoolidel õppeaja pikendamisega raskusi ei tekiks, näeb seaduseelnõu neile ette omavalitsuste toetuse koolimajade ehitamisel ja laiendamisel, ent vastutasuks võetakse erakoolide ülalpidajailt õigus ise oma koolidele õpetajaid valida ning antakse see omavalitsuste kätte, kellele need koolid ka järelevalve suhtes alluvad (välja arvatud usuõpetus). Usuõpetajate valimisel seesugustes konfessionaalsetes koolides omavalitsusorgan siiski peab vastavalt usuühingult enne järele pärima, kas kandidaat on talle vastuvõetav.

Kavatsetav õppeaja pikendamine tooks endaga kaasa järgmised iga-aastased kulud: õpetajate palkadeks 1,8 miljonit £, koolimajade, õpperaamatute, ekskursioonide jms. jaoks 0,7 milj. £, toetuseks lastevanemaile umbes 3 milj. £, kokku umb. 5½ milj. £. Praeguse valitsuse arvates olevat võimalik neist kuludest üle saada.

Erakondade seisukohad.

Konservatiivsed arusaadavalt põhjustel on selle eelnõu vastu. Nende seisukohtade väljendajaks parlamendis oli endine haridusminister lord Percy. Tema arvates ei olevat riigi rahanduse seisukohalt otstarbekohane nüüd, kus õpilaste arv algkoolides hakkab niikuini kasvama, ilma olulise tarbeta nii suurt ja järsku lisa soetada. Üleminekut koolist ellu tulevat teisiti hõlbustada, noori juba varakult tööstusliku eluga kokkupuutesse viies. Liiga pikk kooliaeg tegevat noored eluvõõraiks. Parem olevat enam rõhku panna kutseharidusele ja luua enam võimalusi vabatahtlikuks edasiõppimiseks, sündus polevat kooskõlas noorsoo iseloomuga. Samuti olevat konservatiivsete arvates otstarbekohasem soodustada andekate edasijõudmist keskkoolis. Ka olevat karta meesõpetajate puudust, muredealiste poiste andmine naisõpetajate kasvatada polevat aga otstarbekohane.

Liberaalsed üldiselt on Trevelyan'i eelnõuga päri, ei poolda aga eelnõus sisalduvat järeleandmist usuühingute usuõpetajate valimisel konfessionaalsetes koolides, misvastu

aga mõned katoliiklikud Labour Party esindajadki kaitsesid koolide ülalpidajate õigusi kõigi õpetajate valimisel, mille äravõtmise neilt olevat kiriku igavesti pühitsetud õiguste rikkumine.

Labour Party vasem tiib pole aga nõus sellega, et toetuse osaliseks saavad ainult kehvemad lastevanemad. See andvat asjale armuanni ilme. Eelarves ettenähtud summast jätkuvat ainult 240.000-le lapsele (400.000-st), mis olevat liiga vähe; samuti olevat 5 šillingist nädalas vähe. 4 miljardi £-lise aastasisetulekuga rahvas võivad väga hästi 8 miljonit £ kasvatustoetusteks välja anda — üksainus moodne lahingulaev maksvat enam kui kogu Trevelyani reform!

Mis saatuse osaliseks eelnõu saab kolmandal lugemisel ja millal ta niis kaugele jõuab, pole praegu veel ette näha.

A. E.

Poeglaste koolid.

	1921/22. a.		1926/27. a.	
	Koole.	Õpilasi.	Koole.	Õpilasi.
College'id (umb. ülik. vastavad) . . .	152	44.670	213 ¹⁾	70.035
Kesk-koolid	2.040	558.212	2.444	739.375
Rahvakoolid	137.433	5.111.850	162.666	6.707.479
Kooliskäijate % (meeselan. üldarvust)		5,04		6,09

Tütarlaste koolid.

	1921/22. a.		1926/27. a.	
	Koole.	Õpilasi.	Koole.	Õpilasi.
College'id	15	1.263	19	1.933
Kesk-koolid	208	36.698	243	54.826
Rahvakoolid	22.635	1.198.550	26.682	1.549.281
Kooliskäijate % (naiskod. üldarvust)		1,12		1,46
Kooliskäijate üldprotsent (elan. koguarvust)		3,39		4,51

Kuigi see arvustik näitab teatud tõusu viimase 5 aasta jooksul, on kooliskäijate üldprotsent võrreldes Euroopa maadega siiski erakordselt madal, mis end seda enam tunda annab, et väga paljud käivad koolis ainult 1—2 aastat ja unustavad peagi suure vaevaga omandatud teadmused. Kirjaoskamatu protsent täiskasvanute hulgas on väga kõrge. 88% mees- ja 98% naishindusid, kes üle 10 a. vanad, on täielikud analfaabedid. Linnades langeb see protsent küll kohati 70-ni, kuna siin juba teatud haridushimuline keskkiht olemas, ent tõuseb maal (seal elab 87% kogu rahvast) seevastu peaaegu 100-ni.

Rahvahariduse seisukord Indias.

India oma mehise vabadusliikumisega on taas tõmmanud kogu haritud maailma tähelepanu endale. India rahvuskongress, 1929. a. vastu võttes Mahatma Gandhi ettepaneku täielikuks iseseisvumiseks ja Inglismaast lahkulöömiseks, astus otsustava sammu, sammu, mille viibimise üle Euroopas nii mõnedki õigusega inestuksid. „Briti valitsus on India majanduslikult, poliitiliselt, kultuuriliselt ja vaimiliselt põhja viinud. Me peame patuks Jumala ja inimeste vastu, sellele võimule, mis meie maale on toonud neljakordse õnnetuse, edasi alluda“, öeldakse sellekohases deklaratsioonis. Et see ligi 250-miljoniline rahvas end nii kaua laskis maha rõhuda ja välja kurnata, sellel on muudugi omad sügavad sotsiaalsed ja hingeelulised põhjused, kuid küllap vist ka maa hariduslik seisukord on selles omajagu süüdi.

India koolide statistika annab meile selle kohta järgmise pildi:

	1921/22. a.		1926/27. a.	
	Koole.	Õpilasi.	Koole.	Õpilasi.
College'id	15	1.263	19	1.933
Kesk-koolid	208	36.698	243	54.826
Rahvakoolid	22.635	1.198.550	26.682	1.549.281
Kooliskäijate % (naiskod. üldarvust)		1,12		1,46
Kooliskäijate üldprotsent (elan. koguarvust)		3,39		4,51

1911. a. kerkis tugev liikumine üldise koolisunduse kasuks esile, kuid valitsus lükkas sellekohase eelnõu majanduslikel põhjustel tagasi, jättes küsimuse otsustamise kogukondade hooleks. Mõned linnad ongi juba 3—4-aastase koolisunduse teostamisele asunud.

Õpetamise meetodid rahvakoolis on väga primitiivsed. Vaimuharimise asemel domineerib mehaaniline päheõppimine, kusjuures õpitav on elule täiesti võõras. Õpetajate palgal olud on väga halvad, mispärast nad võtavad heameelega õpilaste vanemalt vastu kingitusi küll toiduaineis, küll rahas. Samuti on nende ettevalmistus väga puudulik. Bengali provintsis, näit., veerand õpetajaist on ise ainult

¹⁾ 5 neist on ainuüksi printside jaoks.

algkooli haridusega. Edumeelsemates provintides õpetajate ettevalmistamiseks on keskkoolidele juurde lisatud pedagoogika-klasid. Õpetajale vaadatakse veel väga laialdaselt kui mujale kõlbmatule käsitöölisele, kelle ülesannet peetakse lihtseks ning kergeks.

Palju parem pole seisukord ka keskkoolis. Siingi valitseb surnud raamatutarkus ning eksamitedrill. Suureks puuduseks on ms. asjaolu, et õppekeeleks on inglise keel, kuna kohalikud keeled on liiga puudulikud teaduslike oskussõnade ja väljendusvõimaluste poolest. Ainult väga vähesed on riskerinud asuda emakeelsele õpetusele, sest ülikoolistuudium ning riigiametid eeldavad inglise keele laitmatut valdamist.

48,5% koolikuludest kannab valitsus (5,7% valitsemise üldkuludest), 14,9% kogukonnad, 21,2% kaetakse õppemaksudest ja 15,4% mitmesugustest teistest allikatest.

Hariduse madalas tasapinnas pole süüdi mitte ainult valitsuse poliitika, vaid ka kohalikud olud. Juba rahva jagunemine paljudesse kastidesse, kes üksteisega naljalt kokku puutuda ei taha ega lapsi ühistesse koolidesse ei saada, on suureks takistuseks hariduse levitamisel, samuti ka usulised vastolud. Ka puudub ühine keel; tarvitusel on ligi 200 eri murret ja umbes 50 tähestikku, neist mõni 200—300 tähega. Ühise foneetilise alfabeedi ja ühtlase šrifti loomine on alles tuleviku ülesanne.

Ei saa öelda, et rahvas ise oleks väga haridusõbralik. Lihtrahvas elab seevõrra viletsais oludes, et kogu tema tähelepanu on suunatud minimaalsete elutarvete rahuldamisele, nähes hariduses ainult asjata ajaviidet, vaimulikkude eesõigust, millega lihtmehele pole midagi peale hakata. Eriti hooletusse on jäänud naisharidus, kuna valitseva kombe järgi naine juba varasest noorusest peale kuulub ainult kodule, milleks mingit haridust tarvilikuks ei peeta. Seesugune suhtumine naisharidusse tasub end laste koduses kasvatuses ja õpetuses kurjasti kätte. Ka rahva juhid omalt poolt, nähes koolihariduses kõigepealt Lääne tsivilisatsiooni sissetungi, ei suhtu sellesse kuigi sõbralikult. Nii kirjutab näit. Gandhi 1924. a.: „India talupoeg omab üldteadmisi maailmast. Ta teab väga hästi, kuidas kohelda oma vanemaid, naist ja lapsi ja oma külakaaslast. Ta saab aru kõlbuse eeskirjadest ning täidab neid. Aga oma nime kirjutada ta ei oska. Mis te arvate talle seega andvat, et õpetate teda kirjutama ja

lugema? Kas te sellega kriipsu võrragi suurendate tema õnne?“

Nagu mujal, nii on ka Indias kõige haridusmeelsemaks kihiks õpetajad. Viimasel India Õpetajate Liidu kongressil (1929. a. detsembris) nõuti näit. koolisundust 5—12. eluaastani, emakeelset õpetust keskkoolides, õpetajate palkade tõstmist, lastevanemate ühingute asutamist jne.

„Leipz. Lehrerz.“ andmeil.

Neljas rahvusvaheline kodukasvatuse kongress.

(Järg.)

Em. Peterson.

Kongressil vastuvõetud soove.

3. Avatagu igas tähtsamas keskkohas mediko-psühho-pedagoogiline kliinik, kus töötaksid koos vanemad ja õpetajad, arst ja psühholoog; nad kogugu ja ühtlustagu iga lapse kohta andmeid, mis võimaldaksid leida kasvatuseviisi lapsele kõige sobivamas suunas ja valmistada lapsele nõuannet kutsevaliku ajaks.

4. Peale abiellumist leidku õpetus laste kasvatuses arendamist vanemate organisatsioonides, nõupidamistel ja läbirääkimistel, valguspiltide ja filmide, kirjutiste ja brošüüride kaudu.

5. Liiga komiteed kõigis maades palugu spetsialiste informeerida vanemaid uutest teaduslikest saavutistest väikelapse ja murdaja uurimisel ning juhtigu eriti tähelepanu kasvatuslikele organisatsioonidele ja uutele kasvatus- ning õppeviisidele; nad mõjutagu ajakirjandust, et see aeg-ajalt lihtsel ja arusaadaval kujul tutvustaks laiemaid ringkondi nende saavutiste ja uuendustega.

6. Rahvusvaheline kodukasvatuse komisjon kutsutagu ühinema kutsenõuandeliikumisega, mis toob suurt kasu perekondadele, kuid otsustav sõna kutservalikus jäägu öelda vanemaile oletusega, et need küllaldaselt tunnevad omi ülesandeid.

II

Lapse füsioloogia ja psühholoogia.

Rahvusvaheline kodukasvatuse komisjon moodustagu erikomisjoni: 1) süstemaatilise juhi-küsimustiku koostamiseks, mida laiiali tuleb saata perekonna ja kooli pedagoogilistesse ringkondadesse ja mis aitaksid kaasa lapse korrapäraseks vaatlemiseks vanemate poolt;

2) bibliograafia koostamiseks, mis võimaldaks tööde valikut avalikkusesse raamatukogudes; 3) avalikkud raamatukogud rikastugu töödega, mis tutvustaksid vanemaid lapse füüsilise ja psüühilise arenemisega; 4) kutsutagu ellu eriteadlaste nõupidamisi ja korraldatagu rakenduspsühholoogia kursusi isikuile, kes on oma kutse tõttu otseses ühenduses vanematega seks, et viimased, õigeid juhiseid saades, kindlakujuliselt võiksid orienteeruda laste vaimlikes arengutes.

III

Tarvidus perekonna pedagoogika käsiraamatut levitada.

Rõhutamata üldtunnustatud perekonna pedagoogika käsiraamatu levitamise tarvidust on väga kasulik, et eriteadlased, kes lapsi uurivad, oma vaatluste tulemused avaldaksid seks, et levitada praktilisi näpunäiteid kodusest kasvatuses vanemate keskel.

IV

Noorsoo ettevalmistus abielule.

Arvesse võttes, et ettevalmistus abielule on suure kõlbla tähtsusega, sisaldades üleva elu ideaali, valju kõlbla distsipliini ja abielu lahutamatu printsiibi tunnustamist, avaldab kongress soovi: 1) kasvatajad, eeskätt vanemad, andku lastele ülev kujutus abielust ja perekonnast ning harjutagu neid kõlblale distsipliinile, kestvatele headusele ja ohvrimeelsusele; 2) vanemad andku lastele eeskujuliku vöoruslikust abielust ja loogu nende ümber õnneliku perekonna õhkkond; 3) nad tutvustagu lapsi kõigi abielu puutuvate küsimustega, õpetagu neid majapidamises, kokkuhoius, lastehoius, perekonna pedagoogikas; 4) arvesse võttes paljude vanemate majanduslikku kitsikust ja harimatust, andku seda õpetust noortele kool, eriti majapidamiskoolid ja õppeasutised täiskasvanuile; 5) harjutatagu noori mõlemast soost koosviibimistega perekonnaõhtuil ning kohtlema üksikuid viisakuse ja lugupidamisega.

2. Sektsioon.

III

Autoriteet perekondlikus kasvatuses.

Kongress soovib vanemale järgmisi juhtnõure:

Täiendada end raamatute, ajakirjade ja loengute varal.

Täiendada end vestluste varal (kasvatavate ringides, vanemate koolides, kus igauks võib rikastuda teiste kogemustest).

Õppida vaatlema last, tutvuda tema füsioloogia ja psühholoogiaga seks, et teda paremini mõista ja kohelda.

Mõista loobuda oma „minast“, et vahest harjuda „temaga“.

Õppida võitma oma üleolekutunnet ja närvlikkust ning õppida ennast vallitsema.

Olla kena lapsega, et laps oleks vastu kena.

Kultiveerida head vahekorda ja vaadete ühtlust vanemate vahel ja tõsist koostööd vanemate ja õpetajate vahel sagedaste kokkupuutumistega nende vahel.

Õppida tundma pärivusseadusi, et mitte nõuda lapselt rohkem, kui ta jaksab.

Arvestada alati lapse isikut.

Aidata lapsel endast jagu saada ja olla abiks tema isiksuse kujunemisel.

Parandada ilma midagi purustamata.

Mitte laita last nii lapse kui ka enese ärritatud olekus.

Kõnelda alati tõtt.

Olla kannatlik.

Mitte ära vahetada mõtlemist ja kahtlemist, autoriteeti ja autoritarismi, headust ja nõrkust, armastust ja petlikku tundlikkust.

Mitte olla kõhkleja, vaid vankumatu ja kindel, vastutulelik ja armastaja.

Teada, mida nõuad ja seda nõuda heaga ja naeratusega.

Armastada lapsi nende pärast, mitte enese pärast.

Tahta head kõige pealt neile.

Äratada armastust, et saavutada sõnakulmist.

Osata inspireerida ääretut usaldust.

Kasvatamisel tuleb juhtida lapse tahet selles suunas, et head kombed juurduksid automaatselt.

Iga isik vajab autoriteeti.

Et olla autoriteediks, peavad vanemad vahetpidamata püüdma kõrgemale ideaalile; end kasvatama, et kasvatada, end harima, et õpetada.

V

Tahte kasvatus.

Tahte kasvatamisel on järgmine meetod ratsionaalne ja kasutoov: 1) harjutada last tööle püsivuse ja vastupidavusega ning võitma takistusi, mis õigelt teelt kõrvale viivad; 2) kooskõlastada aktiivsust ja energiat kaastundlikkusega, s. o. sotsialiseerida inimese motoorseid jõude.

(Järgneb.)

Mis on Lätis tehtud kooliuuenduse alal.

Sergijus Cezars.

Kui polnud mingisugust kooli, võis kõige paremini kujutella uut kooli. Nii oli see 1919. a. Lätis, kui koolitegelased esmakordselt tundsid end omal vabastatud maal. Sel ajal sündis igapidi radikaalne ühtluskooli seadus — kõigealammast kuni kõige kõrgemani. Kooli väljaarendamine, kuigi erakordselt väheste materjaalsete abinõudega, annab varsti laialdase koolivõrgu, kus õpetuse andmine läheb harilikudes roobastes. Ja mõni aasta hiljem meil on uus Läti kool, meil on täiesti demokraatlikult ülesehitatud ühtluskooli süsteem, kuid õpetus teostub igivana vene kooli eeskujul. Nii oli see enamikus koolides, kuid siiski mitte kõikides. Õnneks, meil ei ole veel aastasadu kestnud traditsioone koolielus, nagu näit. Prantsusmaal, Inglismaal ja mujal. Meie pole veel köidetud nende traditsioonide ahelasse, ja sellepärast algasid paljud õpetajad uute teede otsimistööd koduümbruse uurimises, üldõpetuses jne.

1925. a. alati meil laiemalt rääkimist dalton-plaanist. Siin selgus, et õpetajad — uute teede otsijad — grupeerusid peaaegjalikult nende ametiühingute ümber, mis ühinenud Läti Õpetajate Liitu. Õpetaja-otsija on oma loomult progressiivne. Riias ja provintsis imetakse ahnelt ametiühingute vaidlusõhtuil uue kasvatusteaduse õhku, mis valitseb Austrias, osalt Saksamaal, siis P. A. Ühendriigis ja Venemaal. Juba 1924. a. alustatakse paljudes koolides tööd üldõpetuse põhimõtteil. Kuid see kõik on üksikute õpetajate töö, mida toetab Õpetajate Liit, kuid millest haridusministeerium läheb mööda täiesti ükskõikselt. Samal ajal asutati Õpetajate Liidu pedagoogiline büroo, mille ülesandeks on ühendada kõiki õpetajaid-otsijaid, aidata neid rõõmustada saavutiste ja kurvastada vigade üle; teiste sõnadega — tähistada Läti kooliuuenduse põhijooned ja koostada tegeliku koolitöö võtmed. Nii lõppes pedagoogilise büroo asutamisega Läti uue kooli arendamise esimene periood. Pedagoogiline büroo, kui uue kooli jaoks moodustatud spetsiaal-organisatsioon, korraldab ja juhhib teatud roobastes uue kooli tööd.

Meil polnud oma Glöckel'it, kes küll valmistusega, küll ähvardustega juhtis Austria kooliuuendust. Sellepärast pole kooliuuenduse tempo Lätis hoogus.

Pedagoogiline büroo omaks esimeseks suureks tööks võttis Läti kooli ülesannete ja sihtide väljatöötamise. Paralleelselt sellega arenes loengutetsükli organiseerimine kogu Lätis ja jooksev informatsioon. Pedagoogiline büroo saavutas haridusministeeriumilt ametliku nende õpetajate nimede avaldamise, kes omas töös tarvitasid uusi võtteid, kusjuures esimest aastat arvestati katseaastana. Nii ei saanud lähem ülemus ka kõige andevaesemate õpetajate tööd kirjutada õpetajate-katsetajate arvele. Lähemal aastail tuli õpetajail-katsetajail töötada niiöelda „lahtiste ustega“. Siis võis igaüks *igal ajal* õpetaja tööd jälgida ja öelda oma pro või kontra. Katsetajate legaliseerimine andis tugeva tõuke kooliuuenduse töös. 1926. a. lõpul asub riigi tüüri juurde pahempoolne valitsus, kus haridusministriks on luuletaja Rainis. Nüüd on kooliuuenduse tegelastel hoogu, sest oodatakse abi kõrgemalt poolt. Rainis deklareerib, et ta toetab igat pedagoogiliselt õiget kooliuuenduse tööd. Tehakse korraldus sunduslikuks hospiteerumiseks, nii et igal õpetajal tuleb aastas anda vähemalt üks tund, mida pealt kuulaksid oma ja lähemate koolide õpetajad. Tunni käik sõeluti kohe läbi kõigi juuresolijate konverentsil. Hospiteerumisel oli see võrratu pluss, et ta sundis õpetajaid *töötama avalikult*. Sel viisil konstateeriti, et paljud vaikselt provintsi töömehed suure pedagoogilise oskusega tarvitavad omas töös uue kooli võtteid, näit. üldõpetust. 1927. a. teisel poolel on kooliuuenduse tarvilikkus saanud sedavõrt selgeks, te haridusminister Rainis erilise dekreediga moodustab *kooliuuenduse komisjoni*. See dekreet kõlab nii:

„Läti riigi moodustades oleme iseseisvusega saanud ka terve rea kohustusi meie rahva noorpõlve vastu. Üks neist kohustustest on — meie noore riigi elule ja pedagoogilistele nõuetele vastava kooli organiseerimine. Koolivõrgu ja korralduse organiseerimine pole veel lõpul. Pearaskused on siiski võidetud ja sellepärast on aeg rohkem tähelepanu pöörata kooli sisemise elu arendamisele.

Ühes noore demokraatliku riigi asutamise vormiga meie ette kerkib uus kodaniku ideaal, diametraalselt vastupidine monarhistliku tsaaririigi nõuetele. Vana kool kasvas valitsejatele sõnakuulelikke alamaid. Meie kooli ülesanne on kasvatada täisväärtuslikke kodanikke, demokraatliku vabariigi suveräänse võimu kandjaid. See ideaal nõuab — esiteks: et iga kodanik võiks juhtida iseend; teiseks,

et ta tunneks end vastutavana mitte ainult oma tegevuse, vaid ka oma seltskondliku grupi ja kogu riigi tegevuse eest, ja kolmandaks, et ta oleks aktiivne omavahelise abiandmise ja solidariteedi tundest juhitud ühiskonna liige.

Ka isiklik elu esitab kindlaid nõudeid, mida tuleb arvestada, kui me tahame, et noorsugu oleks elujõuline ja hoiaks alal rahva murdumatu noorsoo mehisust. Selleks otstarbeks on tarvilik ümber töötada senised koolide õppekavad, võttes koolitöö aluseks ülalnimetatud nõuded, lapse isiku ja tegeliku elu tarvidused. Peale selle: ühtluskooli arendamistöös selgemini välja tõsta kooli iga astme omaväärtust, õppekavade ümbertöötamisel eriti hoiduda õpilaste väsitamisest, mida saavutatakse vähendades õppeainete teoreetilist osa ja õpetamis- ning kasvatustöös ja enam tähelepanu pöörates õpilaste isetegevusele.

Tunnistades, et uuele koolile sisu andmine on koolitegelaste endi asi, kutsun neid üles ülalnimetatud ülesannete elluviimiseks tööle asuma ühendatud jõuga, et vääriliselt kasutada neid võimalusi, mida meile andsid meie rahva iseseisvuse eest võitlejad.

Näisuguse ühistöö algamiseks, kooskõlastamiseks ja edendamiseks asutan Läti Kooliühenduse Komisjoni."

Niiviisi on 1927. a. lõpul saavutatud elavuse ja vaimustuse kõrgeim tipp kooliüendamisel. Huvi uue kooli vastu on nii suur, et pedagoogilisel bürool ei jätku lektoreid provintsi konverentside jaoks. Kuid mustad pilved kerkivad silmapiirile, sest pahempoolse valitsuse seisukord muutub kõikumaks ja 1928. a. alul ta annab valitsemisohjad parempoolsele valitsusele, kes riigi tüüri juures on veel tänapäev. Kooliühenduse komisjoni tegevust takistatakse, provintsi inspektoritele tehakse ülesandeks peatada liiwhoogsaid katsetajaid, — algab vaikne reaktsioon kooliühenduse töös.

Kuigi omal maal võis tähele panna vaikust, siiski seisib veel elavalt meeles see suur vaimustus ja see jõud, mis hoovas 1927. a. kooliühenduse konverentsil Locarnos. Tulevikuga ei lööda elevanti maha. Kui meie ametlikud asutised on uue kooli vastu, siis kogu maailmas on miljonid õpetajad ja tuhanded ametlikud asutised uue kooli poolt. See suur laine voolab üle ka meist.

1928. a. lõpul ja 1929. a. alul pedagoogiline büroo valmistus hoolsasti Helsingöri kooliühenduse konverentsile, mis korraldati 1929.

aasta kevadel. Sel tööl olid suured tulemused, sest konverentsile sõitis Lätist 42 õpetajat laialdaste näituse materjalidega. Helsingöri konverents tõi uut elu Läti kooliühendustöösse, sest kõike nähtut ja kuulut refereriti ja kirjeldati laialdaselt. Nüüd muutus pedagoogilise büroo tegevus nii laiaulatuslikuks, et see jagunes erilistesse sektioididesse ja nii võimaldab Läti koolitöö kõigi nüansside jälgimist. Nii sünnib see kogu 1929. a. ja nii on see ka praegu. Meie oleme õigel teel, meile on selge kooliühenduse suund, kuid peaasi — uue kooli tegelik töö areneb laiaulatuslikumaks. Riia algkoolides on juba mitmeid klasse, kus täielikult tarvitusel üldõpetus. Käesoleval aastal algavad Riias tööd algkoolid, milles kogu töö läheb uutel radadel (üldõpetus, dalton-plaan, Klassengemeinschaft), siis Riia metsaasjanduse kool, raskestikasvatatavate laste kool (kõik töö sünnib dalton-plaani järgi), mitmed dalton- ja üldõpetuse koolid provintsis, dalton-plaani elemendid mõnes keskkoolis — niisugune on tänapäeva pilt. Kuid homse päeva saavutisi garanteerib meile õpetajate töö järelandmatu intensiivsus.

Läti õpetajate rünnak ainelise seisukorra parandamiseks.

Ed. Ritmanis.

Läti õpetajad esinesid 1929. a. teisel poolel energilise ainelise seisukorra parandamise nõudega. Sellest võtsid solidaarselt osa kõigist rahvustest (läti, vene, juudi, saksa) ja kõigist koolitüüpide õpetajad alates lasteaednikkudest ja lõpetades Läti ülikooli professoritega. Rünnaku eesotsas seisab Läti Õpetajate Liit. Räägin „seisab“, sest alatud rünnak pole veel lõpul.

Juba 17-nda Läti õpetajate liidu delegaate konverentsi päevakorda (4. IV. 1929.) oli võetud algkoolide õpetajate palgakõrgenduse nõue. Provintsi õpetajad nõudsid, et riik maksaks algkooli-õpetajate palgad. Mitmed motiivid rääkisid aga selle nõude vastu ja nimelt: 1) kui riik hakkab palka maksma õpetajaile, siis muutuvad viimased täiel määral riigiteenijaks, sellega aga kannataks õpetajate õiguslik seisukord; 2) valitsus peab algkooli-õpetajaile palga maksamiseks kärpima mõnd sissetulekut; mida praegu saavad omavalitsused; 3) käesoleva aasta riigieelarvesse ei ole võetud summasid palgamaksamiseks õpetajaile ja sellepärast ei saa nõudmist niikui

nii käesoleval aastal läbi viia. On veel aega järelemõtlemiseks. Küsimuse otsustamine lükkati edasi, kuid delegaatide konverents kinnitas Liidu juhatuse jaoks terve rea otsuseid.

1. Konstateerides, et mitmed omavalitsused maksavad ikka veel korratult palka algkooli-õpetajaile, teeb konverents Liidu juhatusele ülesandeks selle eest hoolitseda, et seesugused nähted enam ei korduks.

2. Palkasid tuleb kahe astme võrra tõsta.

3. Kui tõstetakse riigiteenijate palkasid, siis tuleb seda teha ka õpetajate palkadega.

4. Klassijuhatamise eest tuleb arvata 6 nädalatundi.

5. Õpetajad peavad saama prii korteri (abiellulised 3 tuba ja köök, vallalised 2 tuba), või kui korterit ei saa, siis 25% palgast.

6. Kui ületunde kogub üle 16, siis tuleb ametisse võtta uus õpetaja.

7. Internaadijuhatamine peab olema tasuta.

8. Iga töövõimetu perekonnaliikme pealt maksetagu 25 latti abiraha.

Arusaaday, et konverentsi järgi palgakõrgenduse nõue leidis õpetajate ühingute koosolekul elavat arutamist. Nii, näit., esineb Riia õpetajate ametiühisuse koosolekul keskkooli-õpetajate esindaja ettepanekuga, milles nõutakse palgakõrgendust 25% võrra, kusjuures palga suuruse määramisel arvesse soovitatakse võtta ainult praktika-aastad, mitte aga hariduslik tsens. Kõneleja määrab töönormiks 24 nädalatundi, klassijuhatamise ja teiste kõrvaltööde eest tuleb maksta eritasu. Koosolekul ei võtnud keegi sõna palgakõrgenduse vastu, küll pidi aga kõneleja ära kuulama palju etteheiteid töönormi kõrgendamise eest.

„Demokraatliku kooli nädalal“ 20. juunil 1929. a. esines rida kõnelejaid suure hulga õpetajate ees referaatidega Läti õpetajaskonna ainelisest ja õiguslikust seisundist. Siin konstateeritakse, et õpetajaskonna majanduslik ja õiguslik seisukord on vilets ja püütakse näidata põhjustele, miks õpetajate tööd alahinnatakse.

Põhjused on aga järgmised:

1. Suur hulk organiseerimata õpetajaid.

2. Õpetajad ei saa aru, et nad kui palgalised, kuigi intelligentse töö tegijad, omas võitluses ainelise seisukorra parandamiseks peavad käsikäes minema töölistega.

3. Tõsisemas võitluses oma liikmete majandusliku seisukorra parandamiseks võib jõuetuks osutuda ka Läti Õpetajate Liit, kui

ta teotseb üksinda; tal tuleks astuda Läti Ametiühisuste Liidu Keskbüroo liikmeks.

4. Õpetajad peaksid võtma aktiivselt osa kooli korraldavate asutiste tööst (linna ja maakonna koolivalitsustes jne.).

5. Õpetajad peaksid võtma aktiivselt osa riigi majanduslikust ja poliitilisest elust.

6. Õpetajad peaksid ühendama lastevanemaid, organiseerides igalpool „Läti Kasvatajate ja Lastevanemate Seltsi“ osakondi.

Suveks soikumud võitlus algab uue jõuga sügisel. Läti Õpetajate Liit, arvestades delegaatide konverentsi otsuseid ja üksikute õpetajate ühingute poolt saadud materjale, töötab omalt poolt välja palgakõrgenduse kava. Selgub, et selles küsimuses on mõnesugune võimalus ühist keelt kõnelda ka Läti Rahvusliku Õpetajate Liiduga. 27. okt. 1929. a. oli Läti Õpetajate Liidu laetudatud koosolek, milles teadustati ühinemisest Rahvusliku Õpetajate Liidu esindajatega palgakõrgenduse küsimuses: 1921. a. väljakuulutatud avalikkude algkoolide õpetajate palgaseadus on vananenud, see tuleb tunnistada maksvusetuks ja koostada uus seadus, mis põhineks järgmistel alustel:

1. Kõik täieõiguslikud algkooli-õpetajad saavad palka riigiteenijate 11. palgaastme järgi ühes vastavate kõrgendustega 6 korda iga 3 aasta järele.

2. Praktikandid saavad palka XIII palgaastme järgi.

3. Koolijuhatajad saavad palka X palgaastme järgi.

4. Defektsete laste koolide õpetajate palk on 1 astme võrra, varjupaikades töötavil õpetajail 2 astme võrra kõrgem.

5. Korteri ühes kütte ja valgustusega ja 1 ha kõlbulikkude aiamaad saavad need õpetajad, kes koolis peale tundide andmise täidavad veel muid ülesandeid, samuti ka kõik algkoolide juhatajad.

6. Kõiki lisatasusid, samuti ületunni töötasu ja töötasusid natuuras, mida saavad vastavalt palgaastmeis riigiteenijad, peavad saama ka õpetajad.

7. Täie palga juures tuleb õpetajal anda 30 nädalatundi.

8. Klassijuhatamise eest arvatakse 4 nädalatundi.

Keskkooli õpetajate kohta:

1. Täieõiguslikud keskkooli-õpetajad saavad palka riigiteenijate VIII palgaastme järgi ühes vastavate kõrgendustega 6 korda iga 3 aasta järele.

2. Õpetaja-kandidaadid saavad palka IX astme järgi.

3. Keskkooli inspektorid saavad palka VII astme järgi.

4. Keskkoolide direktorid saavad palka VI astme järgi.

5. Keskkoolide direktorid ja inspektorid saavad korteri ühes kütte ja valgustusega.

P. S. Keskkooli-õpetajaile arvatakse praktika-aastate hulka ülikoolis viibimise normaal-aeg.

Õpetajate Liidu projekti järgi oleks algkooli-õpetajate palk järgmine: 1) alguses 166 latti; 2) 3 a. järele 179.—; 3) 6 a. järele 193.—; 4) 9 a. järele 206.—; 5) 12 a. järele 219.—; 6) 15 a. järele 232.—; 7) 18 a. järele 257.—.

Juhatajate palk: 190.—, 205.—, 220.—, 236.—, 251.—, 266.— pluss korter.

Keskkoolide õpetajad oleksid saanud: 259.—, 285.—, 311.—, 337.—, 363.—, 389.—.

Keskkoolide inspektorid: 321.—, 353.—, 385.—, 417.—, 449.—, 482.—.

Keskkoolide direktorid: 370.—, 407.—, 444.—, 481.—, 518.—.

Peale läbikaalumist võeti see projekt uue seaduseelnõu väljatöötamise aluseks. Tuleb tähendada, et selles projektis ei võeta arvesse haridust. See asjaolu tõi õpetajaskonda teatud lahkeliid, kuid asja edaspidises käigus see puudus kõrvaldati.

Õpetajate organisatsioonide keskkohad esinesid Seimi haridus- ja eelarve-komisjonides motiveeritud teadaandega. Ühel ennejõulusel Seimi plenaaristungil võeti õpetajate kohta tähtis otsus vastu üleminekuvormeli kujul: „haridus-sotsiaalse seadusandluse ja eelarve-komisjonidele tehakse ülesandeks 1930. a. jaanuarikuu lõpuks ümber töötada avalikkude õppeasutiste õppejõudude palgaseadus ja Seimile esitada uus seaduseelnõu, milles oleks

nähtud ette kõigi tüüpide õppeasutiste õppejõudude tasumäärad. Pedagoogide tasumäär on tarvilik ühtlustada riigiteenijate tasumäärade põhimõtetega, kusjuures arvesse tuleb võtta pedagoogide hariduslikku tsensust, töö intensiivsust ja vastutavust“.

18-dal Õpetajate Liidu delegaatide konverentsil 28. XII. 1929. oli õpetajate aineline seisukorra küsimus jälle päevakorras. Sellel tutvustati koosolijaid asjakäiguga ja juhiti tähelepanu sellele, et seaduseelnõu edukaks läbiviimiseks on tarvilik laialdaste õpetajate hulkade kaasatöötamine. Mõned ametivennad on selle vastu, et kõrgema haridusega õpetajad hakkavad teistest paremat palka saama. Eriolulisi resolutsioone konverentsil vastu ei võetud, kuid sisseantud lisatakse konverentsi materjalide juurde. Jaanuarikuu jooksul jätkas Seimi hariduskomisjon õpetajate palgaseaduse-eelnõu arutamist, kusjuures osalt võeti arvesse ka need põhimõtted, mida oli väljendanud Läti Õpetajate Liit. Üks paragrahvist näeb ette, et riik maksab maal asuvate algkoolide õpetajate ja lasteaednikkude palgad täiel määral, linnas aga ainult poole, kuna teise poole maksaks linn. Hariduskomisjoni eelnõu järgi tõuseb algkooli-õpetajate palk 30—36%, keskkooli-õpetajail 8—30% ja kõrgemate õppeasutiste õppejõududel (ülikool, konservatoorium, kunstiakadeemia) 4—18%. Õpetajaile veel soodsama eelnõu võttis vastu sotsiaalse seadusandluse komisjon. Selle järgi tõuseksid algkooli-õpetajate palgad 33%, keskkooli — 22% ja ülikooli — 17%. Seaduseelnõu on järgmine:

Õppejõudude tasuseadus.

Alamalnimetatud õppejõud, andes normaalarvu tunde, mis määratakse kindlaks erimäärusega, saavad järgmist tasu (latte kuus).

Sotsiaalse seadusandluse komisjoni variant on toodud teises reas*) 8—14 palgaastmeni langevad mõlemad variandid ühte.

Hariduskomisjoni variant.

A meti nimetus.

Tasu suurus õppejõududele, kui neil on kuni enam kui 15 a. praktika

1. Professorid (välja arvatud konservatooriumi elementaarteooria ja sundusliku klaveri- ja viiuliklassi professorid).
2. Ülikooli ja kunstiakadeemia vanemad dotsendid, konservatooriumi sunduslikkude teoreetiliste õppeainete ja viiuliklassi pro-

3 a.	3-6 a.	6-9 a.	9-12 a.	12-15 a.	enam kui 15 a.
550	614	678	742	806	870
*) 590	655	720	785	850	915

fessorid, konservatooriumi eriõppeainete ja vaskpuhkpillide ansaambli klassi vanemad dotsendid.	435	468	511	540	590	640
	460	505	550	595	640	685
3. Ülikooli ja kunstiakadeemia dotsendid, kunstiakadeemia vanemad klasside juhatajad, ülikooli prorektorid, konservatooriumi sundusliku teория- ja viiuliklassi vanemad dotsendid, konservatooriumi eriõppeainete dotsendid.	390	418	446	474	502	530
	410	445	480	515	550	585
4. Kunstiakadeemia klasside juhatajad, konservatooriumi sund. klaveriklassi van. dotsendid, konserv. sund. teория- ja viiuliklassi dotsendid.	350	380	410	410	410	410
	360	400	440	440	440	440
5. Vanemad assistendid, I järgu instruktorigid, I j. lektorid, kunstiakadeemia õpetajad, konserv. sund. klaverikl. dotsendid, konserv. plastika, itaalia keele, deklamatsiooni ja grimeerimise klasside õpetajad.	315	342	369	396	423	450
	325	355	385	415	445	475
6. Assistendid.	281	315	315	315	315	315
	281	320	320	320	320	320
7. Täieõiguslikud ülikooli haridusega keskkooli-õpetajad, ülikooli haridusega alamate tööstuskoolide õpetajad, II j. lektorid, II j. inspektorid, demonstraatorid ja nooremad assistendid.	247	281	316	350	390	435
	247	290	330	370	415	460
8. Keskkooli ja alamate tööstuskoolide ülikooli haridusega õpetaja-kandidaadid.	220	—	—	—	—	—
9. Täieõiguslikud keskkooli-õpetajad, näitekooli ja õpetajateinstituudi harjutuskooli ülikooli haridusega õpetajad.	205	234	263	292	321	350
10. Ülikooli haridusega algkooli-õpetajad, näitekooli õpetajad, õpetajateinstituudi harjutuskooli õpetajad, defektiivsete laste kooli õpetajad, keskkooli-õpetaja kandidaadid.	202	218	235	252	268	285
11. Alamate tööstuskoolide õpetajad, keskkooli-õpetajate kohustetäitjad ja defektiivsete laste kooliõpetajad-praktikandid.	185	200	215	230	245	260
12. Algkooli-õpetajad, kellel õigus õpetada täielises algkoolis, ülikooli haridusega algsete laste kooli õpetajad-praktikandid.	170	186	202	217	232	247
13. Algkooli-õpetajad-praktikandid, algkooli-õpetajad, kellel õigus õpetada algkooli I astme ulatusel, käsitöö õpetajad näite-töökojas.	146	158	169	181	193	205
14. Lasteaednikud ja õpetajad, kellel õigus õpetada algkooli eelklassides.	130	138	146	154	162	170

Jõuluaegse konverentsi järele saatis Läti Õpetajate Liit temas ühinenud õpetajate ühingu te kaudu 1500 lehte laiali palgakõrgendust nõudvate õpetajate allkirjade kogumiseks. Seda selleks juhuks, kui mõni Seimi partei, kes õpetajatevastaselt meeleolustatud, peaks rääkima, et palgakõrgendust nõuavad ainult

õpetajate keskkliidud, mitte aga kogu õpetajaskond. Juba 6. II. 30. sai Läti Õpetajate Liit umbes 500 lehte 2333 allkirjaga tagasi. Peale 25. II. saadetakse lehed otsekohe Seimi Samaks ajaks selgus ka, et koalitsioonirühmad on otsustanud hariduskomisjonis vastu võetud seaduseelnõu läbi kukutada. Ühendu-

ses sellega pöördub Õpetajate Liit kõigi oma liikmete poole teadaandega, et erakorraline liidu nõukogu koosolek ja õpetajate koosolekud kohtadel kokku kutsutaks selleks, et selgitada, missuguste abinõudega see minimaalne projekt, mis Seimi hariduskomisjonis vastu võeti, läbi viia. Abinõudena nimetatakse: loobumine kohalikkude haridusliikude ja maajandusliikude organisatsioonide tööst, õpetajate üldstreik, aktiivsem osavõtt poliitilistest parteidest jne. Algab aktiivsem esinemine

niihästi pedagoogilistes ajakirjades kui ka üldises ajakirjanduses. Ilmuvad juhtkirjad, mis kujutavad asja tõelist seisukorda. Selgub, et terves reas riigiteenijate palgaolusid korraldavais seadustes on õpetajaist lihtselt mööda mindud, mille tagajärjel õpetaja, võrreldes sama palgaastmelise riigiteenijaga, on aastate jooksul hakanud palju väikesemat palga saama. Alltoodud tabel näitab, kuidas algkooli-õpetaja on palga suhtes riigiteenijast maha jäänud.

A A S T A		1921ja 1922	1923	1924	1925	1926	1927 ja 1928	1929	1930		
Palga- aste	Ameti nimetus	kuu- palk	kuu- palk	kuu- palk	kuu- palk	kuu- palk	kuu- palk	kuu- palk	kuu- palk		
XI	I järgu asjaajaja Posti-telegr. amet- nik , ,	102.—	123.—	142,4	168,6	170,6	178,1	182,5	222.—		
	Kutseline algkooli- õpetaja	98,4	108,4	117,5	122.—	135,8	135,8	139,7	156.—		
XII	II j. asjaajaja . .	94.—	107,5	122,6	145,2	150,3	158,1	158.—	194.—		
	II j. posti-telegr. ametnik			õpet. 117,5		õpet. 135,8					
XIII	III j. asjaajaja .	88.—	98,5	111,7	131,8	133,3	139,5	142,7	172.—		
	„ „ raamatupi- daja									õpet. 122.—	õpet. 135,8
	III j. autojuht . .									õpet. 139,7	õpet. 139,7
	„ „ ladu juhataja „ van. telefonist										
XIV	II j. meister . .	82.—	91.—	103.—	121,4	122,7	128,3	130,7	156.—		
	I j. ametnik-autoj.									õpet. 156	
	IV j. posti-telegr. ametnik, masina- kirjutaja										

Õpetajate esinemine ajakirjanduses sundis esinema ka uue seaduseelnõu vastaseid. Viimased töid ette: 1) õpetaja palk on praegusel ajal suurem kui enne sõda; 2) õpetaja töö on võrdlemisi kerge — ta töötab aastas ainult 6 kuud, kuna muul ajal saab palga tööta; 3) kõik palgakõrgendused, mis riigiteenijate kohta läbi viidi, puudutasid ka algkooli-õpetajaid.

Esimene väide on absoluutselt vale. Enne sõda said keskkooli-õpetajad 120—200 kuldrubla kuus, mis praeguse kursi järgi on 300—400 latti; praegu aga saavad keskkooli-õpetajad

229—335 latti kuus. Siia tuleb juurde lisada, et elamine enne sõda oli märksa odavam. Tõsi, algkooli-õpetajad saavad praegu pisut parema palga kui enne sõda nn. külakooliõpetajad; kuid ei pea unustatama, et praeguse kuueklassilise algkooli õpetaja tööd ei saa võrrelda endise vallakooli õpetaja tööga. Praeguse algkooli-õpetaja tööd võiks võrrelda end. linnakooli õpetaja tööga, kuid need said kuus 80—120 kuldrubla (190—290 latti), kuna praeguse algkooli-õpetaja tasu on 141,5—196 latti kuus. Õpetajad vastasid — täiesti õieti — faktidega, mis põhinevad arvudel. Meil on käepärast terve rida õpetajate aasta-eelarveid, millest on näha, et vaatamata erilisele kokkuhoiule, üksik õpetaja, kes saab tasu

*) Õpetaja kuupalga hulka on arvatud ka korteriraha.

XIII palgaastme järgi (156 latti), võib aastas kultuurilisteks otstarveteks kokku hoیدا mitte rohkem kui 20 latti. Kui aga õpetajal on perekond, siis elamise võimaldamiseks peab ka naine teenima.

Väide, et õpetajad töötavad vähem kui mitmesugustel aladel riigiteenijad, sundis ka õpetajaid arvutama, kui palju nad siis õige aastas töötavad. Tagajärjed polnud sugugi riigiteenijate kasuks: riigikontrolli arvutamise järgi töötab riigiteenija aastas 1570 tundi, õpetajate arvutamise järgi töötab õpetaja aga ligi 2000 tundi.

Selles, et mõnel isikul jätkub julgust tõendada, nagu oleks õpetaja töö „väga kerge“, on süüdi osalt õpetajad ise. Meil puudub tugev side kooli ja kodu, õpetajate ja lastevanemate vahel. Siin tuleb eesriinas sammuvälil õpetajail veel palju töötada, et täita seda kuristikku, mis lahutab õpetajaid ja lastevanemaid. Avage kooli ukсед lastevanematele — ja keegi ei julge rääkida õpetaja kergest tööst, või sellest, et õpetaja puhkeaeg suvel on liiaks pikk, samuti ka liiga suurest palgast. Tehke Viini eeskujuga järgi! Mis puutub 3-dasse etteheitesse, siis 2. tabelis leidsime sellele vastuse, nii et siin sellel ei tarvitse pikemalt peatuda.

Vaatame nüüd, mis Õpetajate Liit konkreetselt on teinud, alates käesolevast aastast. On juba nimetatud allkirjade kogumist Peale selle korraldati Riias ja provintsis veebruarimärtsi kuude jooksul enam kui 20 õpetajate koosolekut, millel käsitleti õpetajate majanduslikku seisukorda. Neil koosolekudel võeti vastu analoogilised resolutsioonid, milles praegune tasu tunnistatakse puudulikuks ja ebaõiglaseks, ja tunnistatakse tarvilikuks kõigi abinõudega kaitsta Seimi haridus- ja sotsiaalse seadusandluse komisjoni eelnõu. Soovitatakse oma õiglaste nõudmistele läbiviimiseks asja seisukorrast laialt informeerida rahvast ja saata Riiga saadikud, kes informeeriksid Seimi rühme ja valitsuse liikmeid. 23. märtsil 1930. a. oli Riia linna IV keskkooli ruumes suur kogu Läti õpetajaskonna delegaatide koosolek. Sellele koosolekule ilmus niipalju rahvast, et suur saal ei suutnud kõiki mahutada. Päevakorras oli palgaküsimus. Põhjaliku ettekandega esines Läti Õpetajate Liidu esindaja. Ta pühendas koosolijaid asjade käigu kõikidesse peenustesse. Seaduseelnõu on jõudnud Seimi eelarvekomisjoni. Väga vähe on lootusi selleks, et komisjon ta vastu võtab; komisjoni viimasel koosolekul

10. III. 30., kui tuli asuda seaduseelnõu arutamisele, hääletasid paragrahvide kaupa läbivaatamise poolt ainult sotsialistid, talumeeste liit oli vastu, kuid kõige veidrama seisukoha võttis demokraatlik liit (Hääletamise eel lahkus selle esindaja koosolekult). Koosolekul esinesid väga paljud kõnelejad. Riia Õpetajate Ametiühingu delegaat teatas, et Riia õpetajad võtavad rünnakust kõige elavalt osa. Lõppeks võeti vastu järgmised resolutsioonid:

1. Õpetaja palk ei vasta kaugeltki neile tähtsatele ja vastutusriikkaile kohustustele, mis on õpetaja kanda.

2. Palk on nii väike, et õpetaja ei saa rahuldada kõige minimaalsemaid nõudeid, mis tema tööga seotud.

3. Võrreldes 1921. aastaga on õpetajate palk langenud 40—50% võrra.

4. Haridus- ja sotsiaalse seadusandluse komisjoni koostatud tasumäärad tunnistada minimaalseiks.

5. Riigi eelarve kergenduseks ei hakka uus tasuseadus maksma enne 1. okt. 1930. a.

6. Koosolek teeb juhatusel ülesandeks ühes õpetajate liitude ja ühingute vastutavate isikutega veel kord pöörduda raha- ja haridusministri, minister-presidendi, riigipresidenti ja Seimi rühmade liidrite poole, juhtides nende tähelepanu tekkinud ebanormaalsele seisukorrale ja paluda neid teha kõik mis nende võimuses, et õpetajate õigustatud nõuded rahuldataks.

7. Koostada laialdane memorandum õpetajate majandusliku seisukorra ja selle parandamise põhjendatud tarvilikkuse üle.

8. Kui Seim lükkab selle seaduseelnõu lõplikult tagasi, siis kutsuda kokku uus delegaatide koosolek, millel otsustada, mis edasi teha.

Need resolutsioonid võeti ühel-häälel vastu (4460 häält). Peale nende võeti vastu järgmised täiendavad resolutsioonid:

1. Kuulutada rahvahariduse ja õpetajate huvide vaenlasteks need rahvasaadikud ja valitsuse liikmed, kes on õpetajate nõudmistele vastu. Teha ülesandeks kõigile õpetajaile kaasa mõjuda, et sääraseid isikuid ei valitaks Seimi, valitsusse ja omavalitsusasutistesse (Selle resol. vastu oli 130 h.).

2. Loobuda seltskondlikust tööst (poolt 2800 h.).

3. Kuulutada välja streik (poolt 2160 h. vastu 864 h., erap. 530 h.).

Ühe või teise abinõu tarvitamiseks võt-

mise küsimus jäetakse koosoleku juhatuse ja õpetajate liitude esindajate otsustada. Sellest koosolekust kirjutasi kõik ajalehed. Eriti närveeris arusaadavalt põhjustel talumeeste liidu „Briva Zeme“. Kõige heatahtlikuma seisukoha õpetajate suhtes võttis „Sotsialdemokarts“. Kõik teised ajalehed töid objektiivseid kirjeldusi. Juba 25. märtsil oli õpetajate delegatsioon riigipresidenti, minister-presidenti ja raha- ja haridusministrite jutul. Õpetajate toetada lubasid riigipresident ja haridusminister. Teised juhtisid tähelepanu sellele, et käesoleval aastal puuduvad summad ja palgakõrgendusest võib rääkida ainult sügisel. 26. märtsil pidi olema eelarvekomisjoni koosolek. Õpetajate esindajad pidasid läbirääkimisi parteide liidritega. Kell üks päeval teatas eelarvekomisjoni esimees, et komisjoni koosolekut ei tule, teiste sõnadega — küsimus on jäetud sügiseks.

Delegaatide konverentsil 24. aprillil s. a. oli jälle päevakorras referaat õpetajate palgaseaduse eelnõu seisukorrast. Konverentsil võeti vastu järgmised resolutsioonid:

1. Konverents, ära kuulates referaadi õpetajate majandusliku seisukorra parandamiseks peetud võitluse käigu kohta, tunnustab tarvilikuks kõik teha, et tõsta õpetajaskonna aktiivsust; selleks teeb Läti Õpetajate Liidu ja õpetajate ühingute juhatustele ülesandeks kohal kokku kutsuda üldised ja kohalikud õpetajate koosolekud.

2. Teeb Läti Õpetajate Liidule ülesandeks võitlust kõrvalekalduvata jätkata.

3. Konverents loeb õpetajate vaenlasteks kõik need isikud, organisatsioonid ja poliitilised parteid, kes astuvad õpetajate palgakõrgenduse põhjendatud nõude vastu.

4. Teeb Läti Õpetajate Liidule ülesandeks kutsuda kokku kõikide õpetajate organisatsioonide kongress, et ühiste jõududega jätkata võitlust.

Ka streigiküsimus oli konverentsil kõne all.

Peale konverentsi tuleb tähtsamaks tööks lugeda memorandumi väljaandmist. Selles on valgustatud järgmised küsimused: 1) mispärast on õpetajail õigus nõuda nende palgaseaduse läbivaatamist; 2) algkooli-õpetajate töö ja palgaolud; 3) kesk- ja kutsekoolide õpetajate töö ja palgaolud.

Kahel esimesel küsimusel olen juba eelpool küllalt peatunud; lubatagu lühidalt puudutada 3-dat küsimust. Kesk- ja kutsekoolide õpetajad peavad valmistama ette Läti rahva intelligentsi ja andma haritud kaadri teenijaid niihästi riigi- kui omavalitsusasutistele. Kutsekoolid peale selle valmistavad ette alamat ja keskmist tehniliselt haritud personaali meie vabrikutele ja teistele asutistele. On selge, et niisuguse tähtsa asja juhtijad peavad olema kursis kõigi uuemate teaduslike saavutistega ja praeguse aja nõuetega,

Tabel a.

Kuupalk lattides

Palkaaste	Ameti nimetus	1921. a.	1923. a.	1925. aastal		1930. aastal	
				Alates teenistust akadeemilise haridusega	Kõrgem palk, mida võib saada	Alates teenistust akadeemilise haridusega	Kõrgem palk, mida võib saada
7.	Vanem insener, vanem agronoom, vanem veter. arst, osakonna juhataja jne.	142	230	286	312	397	494
8.	Insener, agronoom, arst, osakonna juhataja jne.	130	194	230	250	326	404
8.	Insener, agronoom, arst, ladu juhataja, mehaanik, teemeister jne.	120	172	198	216	278 ilma akad. hariduseta 242	333
	Akadeemilise haridusega kesk- kooli-õpetaja 15 a. praktikaga . .	142	230	160	260	229	335
	Teenistust. alates	110		130		201	

et Läti omas kultuurilises elus ei jääks maha teistest esirinnas sammuvaist maist. Õpetajail on tarvilik täiendada omi teadmusi, muretseda uusi raamatuid, tellida ajakirju, käia kursustel ja loengutel jne. Kokkuvõte: kesks- ja kutsekoolidesse peab ligi tõmbama parimad jõud. On selge, et akadeemilise haridusega kesk- ja kutsekoolide õpetajad peavad saama vastava tasu. Kuidas on aga lugu tasuga? Vaatame tabelit a (lk. 454).

Siit näeme, et 1921. a. akadeemilise haridusega kesk- ja kutsekoolide õpetajate palk vastas riigiteenijate 7. palgaastmele; 1925. a. — 8-dale ja 1930. a. ainult veel 9-dale.

Tabel b.

Palga aste		1925.—1929. a.					Praktika aastad	%	1929.—1930. a.						Praktika aastad	%
		1 a.	2 a.	3 a.	4 a.	5 a.			1 a.	2 a.	3 a.	4 a.	5 a.	6 a.		
VII	a) ametnikud	260	273	286	299	312	6	20	333	365	317	429	461	494	9	47,7
	b) õpetajad	—	—	—	—	260	15	—	—	—	—	—	—	335	15	—
VIII	a) ametnikud	210	220	230	240	250	6	13,6	274	300	326	352	378	404	9	37,4
	b) õpetajad	—	—	—	—	220	10	—	—	—	—	—	—	294	10	—
IX	a) ametnikud	180	189	198	207	216	6	13,7	242	260	278	296	315	333	6—9	28,6
	b) õpetajad	—	—	—	—	190	5	—	—	—	—	—	—	259	5—10	—
X	a) ametnikud	150	158	165	173	180	3—6	9,4	206	221	236	252	267	282	3—6	16,5
	b) õpetajad	—	—	—	—	160	2—5	—	—	—	—	229	—	—	2—5	—
XI	a) ametnikud	130	137	143	150	156	alates	10	181	194	208	222	234	247	alates	3,5
	b) õpetajad	—	—	130	—	—	alates	—	—	—	201	—	—	—	alates	—

Siit näeme, et 1925. a. määruste järgi, insener, alates teenistust 9. palgaastmes (198 l.) võib lõpuks saada 312 l.; õpetaja aga alates 130 l. (kandidaadina) saab 15 a. praktika järele kõigest 260 latti. 1930. a. määruste järgi algavad mitmed ametnikud, kellel puu-

dub kõrgem haridus, teenistust 9. palgaastmega (242 l.), mis on õpetaja palgast suurem, lõpetades 333 l., õpetaja aga — 335 l.

Alljärgnev tabel näitab praegusi Läti ja end Vene keskkooli-õpetajate palga vahet:

	1—5 a. praktika	5—10 a. praktika.	10—15 a. praktika.	15—20 a. praktika.	20 a. ja suurem praktika.
Praegu Lätis	Ls. 229.—	Ls. 259.—	Ls. 294.—	Ls. 335.—	Ls. 335.—
end. Venes	Ls. 400.—	Ls. 488,88	Ls. 557,76	Ls. 664,88	Ls. 755,52
	(150 kuldrubla)				(283,32 kuldrubla)

Alljärgnevas tabelis on võrreldud keskkooli-õpetajate palku Seimi sotsiaalse seaduse

andluse komisjoni eelnõu järgi end. Vene omadega.

Ls. 247,	Ls. 290,	Ls. 330,	Ls. 370,	Ls. 415,	Ls. 460,	see teeb ennesõjaaegsest palgast
61,74%	68,04%			71,82%	69,18%.	

Läti kesk- ja kutsekoolide õpetajate vähe kadedust äratav seisukord ilmneb eriti selgelt, kui teda võrrelda Lääne-Euroopa riikide kesk- ja kutsekoolide õpetajate omaga. Andmed võtan Rahvusvahelise Keskkoolide Õpetajate Büroo bulletinist (1928. nr.nr. 21 ja 22). Selgub, et Portugaalia, Itaalia, Rumeenia ja Tšehhoslovakkia õpetajate palgad on 1,5 kõrgemad Läti omadest; Hispaania,

Šveitsis ja Hollandis 2,5—3 korda ja Inglismaal 3—5 korda suuremad kui Lätis.

Veel paar sõna Riia õpetajate erilisest seisukorrast. On tõsi, et Riia linnas õpetajad saavad muudest Läti õpetajaist kõrgemat palka, kuid see on ka arusaadav, kui arvesse võtta elukallidust Riias. Tahan siin märkida, et ka Riia linn oskas õpetajaist mööda minna. Isegi käesoleval aastal tõsteti linnateenijate

palkasid alates 1. jaan. 1930. a., kuna õpetajatele on seda lubatud teha alles 1. augustist.

Läheneb sügis ja temaga ühes uuesti sütitib õpetajate võitlus oma ainelise seisukorra eest. Ühel oma viimasel koosolekul otsustas Läti Õpetajate Liit moodustada erilise ainelise ja õigusliku seisukorra komisjoni. Komisjoni ülesandeks on: a) koguda ja ümber töötada materjale, mis puudutavad õpetajate majanduslikku ja õiguslikku seisukorda nii Lätis kui välismaal; b) jälgida õpetajate ainelist ja õiguslikku seisukorda parandavate seaduste koostamist ja väljaandmist, samuti hoolitseda abinõude eest nende seaduste läbi-

viimiseks; d) koostada õpetajate vastastikkuse abiandmise kassa eelmõu; e) läbi vaadata kaebused õpetajate õiguste rikkumiste kohta; g) hoolitseda liidu liikmeile juriidilise abiandmise organiseerimise eest.

Mulle näib, et eriti lähemas tulevikus sellel komisjonil ees seisab palju tööd. Kuid ei pea unustama, et parimaid tagajärgi saavutame ainult sel tingimusel, kui meil läheb korda õpetajaskonnas isetegevust äratada, kui meil läheb korda saavutada seda, et ei ole enam organiseerimata õpetajaid, kui meil läheb korda saavutada paremat õpetajate ja lastevanemate koostööd.

Uusi raamatuid.

H. C. Andersen. Piltideta pildiraamat. (Kuu jutte). Eestistanud Ed. Tasa. Kuu kirjastus Tartus, 1930. a. Hind 60 senti.

Valter Uibopuu. Suletud ring. Romaan. L. K. R. nr. 22. K.-ü. „Loodus“ Tartus, 1930. a. Hind 1 kr.

Ferenc Herczeg. Djurkovitši pojad. L. U. B. nr. 150—152. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr.

Akadeemiline Põllumajanduse Selts 1920—1930. A. P. S. kirjastus, Tartus, 1930. a.

Verhandlungen der 38. Vertreter-Versammlung am 11. und 12. Juni 1930. in Kassel. Selbstverlag des Deutschen Lehrervereins, Berlin W-35, Potsdamer Strasse 113, Haus 2.

William Shakespeare. Hamlet. Tõlkinud A. F. Tombach-Kaljuvald, Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1930. a. Hind 3 kr.

Kui kellelegi tehtaks ülesandeks valida maailmakirjandusest kümnekond tähtsamat teost, siis ei saa valija arvestamata jätta „Hamletit“. Üle 300 aasta on huvitanud „Hamlet“ haritud maailma: teda on loetud, on arutatud, on kirjutatud tema üle uurimusi terved virnad, on lavastatud, on tõlgitud

igasse kultuurkeelde või keelde, mis kultuurkeeleks on arenemas. „Hamlet“ on mõjutanud inim põlvi sajandite kestel, inim põlved on kadunud minevikku ja unustusse, „Hamlet“ aga ei taha ega taha vananeda. On olnud küll ajajärke kus ta on tõrjutud rohkem tagaplaanile, kuid siis on lõõnud tähelepanu tema vastu lõkkele uuendatud leegina. Selle põhjus on „Hamletit“ haruldane sisukus. Shakespeare mitte ükski ei anna mõtteid ja tundeid edasi, vaid ta sunnib lugejat vastama eluküsimustele, sunnib lugejat võimsalt uutele sügavatele elamustele — see pakub alati vaimlist meeldimust. „Hamlet“ on täis otsinguid elamise tõelisema ja kindlama põhja järele. Ning nagu otsis Hamlet 300 a. tagasi, nii otsivad paljud tänapäevgi: olukord on küll teine, kuid püüus on palju ühist. — „Hamletiga“ on antud eesti lugejale Shakespeare'i üks peateos „Macbethi“ ja „Kuningas Lear'i“ kõrval. „Hamlet“ ilmus eesti keeles esimest korda 20 aastat tagasi, kuid juba mitmed aastad pole müügil enam saada. Esimene Shakespeare'i tõlkija A. F. Tombach-Kaljuvald on teinud ka käesoleva tõlke, kuid et vahepeal keel ja tõlkenõuded on suuresti muutunud, siis tuli teos tõlkida uuesti ja vähe on jäänud püsima esimesest väljaandest. Tõlge on varustatud seletustega ja A. Orase eessõnaga.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu t. 22. Tel. 434-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2,50 kr., üksiknumber 75 s.

Vastutav toimetaja: *Ernst Martinson.*

Väljaandja: *Eesti Õpetajate Liit.*

Üheski koolis ja raamatukogus ei tohi puuda Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud **noorsooraamatud.**

JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: <i>Kilk koldel</i> .	trükk otsas	Hind 100 s.
Nr. 2.	Jack London: <i>Põlev laev</i> .	„ „	25 „
Nr. 3.	K. Hänninen: <i>Jäämere kangelane</i>	trükk otsas	„ 100 „
Nr. 4.	J. Parijõgi: <i>Laevapoisi päevilt II</i>	trükk	„ 100 „
Nr. 5.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader tappis rebase</i> .	„	25 „
Nr. 6.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader päästis sõjaväe</i> .	„	25 „
Nr. 7.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader valutas Saragossa</i> .	„	25 „
Nr. 8.	A. Conan Doyle: <i>Lugu üheksast preisi ratsaväelasest</i> .	„	25 „
Nr. 9.	A. Conan Doyle: <i>Brigaderi viimne seiklus</i> .	„	25 „
Nr. 10.	Anna Brigader: <i>Pöialpoiss</i> .	„	50 „
Nr. 11.	Jack London: <i>Pagan Otoo</i> .	„	25 „
Nr. 12.	A. Chamisso: <i>Peeter Chlemm</i> .	„	50 „
Nr. 13.	Anni Swan: <i>Olli elukool</i> .	„	150 „
Nr. 14.	J. Akuraters: <i>Sulaspoisi suvi</i> .	„	75 „
Nr. 15.	M. Janson: <i>Rahuingel</i> .	„	100 „

REISIVESTETE KIRJASTIK.

Nr. 1.	J. Parijõgi: <i>Soome</i> .	Hind 75 s.
Nr. 2.	J. Parijõgi: <i>Kevad kutsub</i> .	„ 100 „

POPULAARTEADUSLIK KIRJASTIK.

Nr. 1.	Sven Hedin: <i>Uue maailma avastuslugu</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Puulõige</i> .	„ 150 „

ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarman: <i>Tizian</i> .	Hind 25 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Rembrandt</i> .	„ 25 „
Nr. 3.	E. Martinson: <i>Beethoven</i> .	„ 50 „

„NOORUSMAA“ ALBUMID.

„Noorusmaa“ jõulualbum 1925. a. .	Hind 30 s.
„Noorusmaa“ I almanak .	„ 100 „
„Noorusmaa“ II almanak .	„ 100 „

„NOORUSMAA“ AASTAKÄIGUD.

„Noorusmaa“ 1926. aastakäik I pool .	Hind 100 s.
„ 1926. „ II „ .	„ 200 s.
„ 1927. „ I „ .	„ 200 s.
„ 1927. „ II „ .	„ 200 s.
„ 1928. aastakäik .	„ 250 s.

L a d u : Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 434-63.

Mis „Laste Rõõm“ ja „Pääsukese“ raamatud nooremaile,
seda on

seikluskirjastik

„VIKERKAAR“

vanemaile lastele

Eesti noorsoo raamat-ajakirja „VIKERKAARE“ iga uue numbriga rikastub me kooliraamatu-kogu uue huvitava noortekohase seiklusjutuga.

Peale mõnusa jutu pakuvad „VIKERKAARE“ lõppleheküljed noortele rohkesti isetegevust ja huvitavat lugemist väga mitmelt alalt.

Käesoleva aasta „Vikerkaare“ jutud:

Nr. 1. Charles G. D. Roberts: *LOOMADE KUNINGAS*.

Jutt rändavast ajakirjanikust, kes üksi pääseb ookeani põhja vajunud laevalt. See on mees, kelle vastu võitleb kogu ookean, kuid kelle raudne elutahe jääb võitjaks. Ta ujub kuhugi saarele ja naelaga varustatud teiba varal paneb end maksma kõige julmimate metsaliste keskel.

Nr. 2. A. Kerfstedt: *ABDULLA*.

Jutt röömsast, ausast ja kangelasmeelsest beduiinipoisist ja ta imejuhtumusist kaugeil kõrveteekonnil.

Nr. 3. Jack London: *JUTT KEESHIST* — eskimo kuningast.

See jutt kõneleb noorest karutapjast ja ta hädaohtlikest metsastusretkedest.

Nr. 4. B. Zitkoff: *ORKAAN*. Aerotehniline jutt.

Marcelle'ist õhku tõusnud õhuhüglane satub orkaani hoopide alla ja kantakse üle Vahemere, Aafrika ja India ookeani, kuni maandub bensiooni puudusel kuski korallisaa- rel — ja mis seal kõik juhtub.

Nr. 5. Charles G. D. Roberts: *LUMES MAGAJA*.

Jutt noorest ameerika neiust, kes sõidab jõuluks koju. Keegi ärakaranud roimar röövib talt hobuse, jättes ta lumisesse laande pureva pakase kätte. Sisehääle sunnil sõidab ta peigmees talle järele ja leiab ta talveund puhkava karu lumikoopast rahulikult magamast.

Iga raamat-number 25 senti. Aastas postiga 10 numbert 2 kr. 50 s.; poolaastas 5 numbrit 1 kr. 25 senti. Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid (novembri lõpust peale) või väljaandja „Tõökool“ Tallinnas, Rataskaevu 22., tel. 432-14.